

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS INFORMATIKOS FAKULTETAS
ELEKTRONINIO VERSLO KATEDRA

IRMA TUMALOVIČIŪTĖ

Informatikos teisė

KVALIFIKUOTO ELEKTRONINIO PARAŠO
TARPVALSTYBINIS PRIPAŽINIMAS
EUROPOS SĄJUNGOJE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Lekt. Rytis Čėsna

VILNIUS, 2009

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. REIKALAVIMAI KVALIFIKUOTAM E. PARAŠUI EUROPOS SAJUNGOJE	8
1.1. Direktyva 1999/93/EB.....	8
1.2. Standartizavimas	13
1.3. Nacionaliniai teisės aktai.....	17
1.3.1. Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymas	17
1.3.2. Kai kurių ES valstybių narių teisinis užsienio šalių sertifikatų galiojimo reglamentavimas	20
2. SERTIFIKAVIMO PASLAUGŲ TEIKĖJŲ VEIKLOS SĄLYGOS IR PRIEŽIŪRA.....	23
2.1. Reikalavimai kvalifikuotus sertifikatus sudarantiems sertifikavimo paslaugų teikėjams Lietuvoje.....	23
2.1.1. Lietuvos teisės aktais nustatyti reikalavimai kvalifikuotus sertifikatus sudarantiems sertifikavimo paslaugų teikėjams	23
2.1.2. Sertifikavimo paslaugų teikėjų atsakomybė.....	25
2.2. Registravimas	28
2.3. Priežiūra	29
2.4. Savanoriška akreditacija.....	31
2.5. Registravimo tarnybų teisinis reglamentavimas	33
3. PASIRAŠYMAS, PATIKRINIMAS IR PRIPAŽINIMAS	36
3.1. Kas gali būti pasirašančiuoju asmeniu	36
3.2. E. parašo tikrinimas	39
3.2.1. Programinės įrangos atliekamas e. parašo tikrinimas	39
3.2.2. Parašo taisyklės ir laiko žyma	44
3.3. Praktiniai kvalifikuoto elektroninio parašo pripažinimo pavyzdžiai	47
3.3.1. E. parašo taikymas SODROS elektroninio deklaravimo sistemoje	47
3.3.2. E. parašo taikymas elektroninių viešųjų pirkimų sistemose	48
4. EUROPOS KOMISIJOS INICIATYVOS.....	52
4.1. 2008 m. lapkričio 28 d. Europos Komisijos komunikatas KOM (2008) 798.	52
4.2. Europos Komisijos 2009 m. spalio 16 d. sprendimas K (2009) 7806.....	57
4.3. Patikimi sąrašai (TSL).....	59
IŠVADOS	63
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	65
SANTRAUKA.....	73
SUMMARY.....	74
PRIEDAI.....	75

IVADAS

Galima drąsiai sakyti, kad elektroninio parašo naudotojų skaičius auga visoje Europos Sąjungoje. Elektroninio parašo taikymas plinta srityse, aktualesiose tiek verslui, tiek gyventojams (pvz., elektroniniai viešieji pirkimai, elektroninės sąskaitos, elektroninės deklaracijos, elektroninės valdžios paslaugos etc). Norint patikimai Europos Sąjungos Bendrojoje rinkoje keistis elektroniniais duomenimis, užtikrinant jų vientisumą ir siunčiančiojo asmens identifikavimą, būtina harmonizuoti elektroninio parašo pripažinimo procesą.

Elektroninis parašas 2000 m. priėmus Lietuvos Respublikos Elektroninio parašo įstatymą¹ apibrėžtas kaip „duomenys, kurie įterpiami, prijungiami ar logiškai susiejami su kitais duomenimis pastarųjų autentiškumui patvirtinti ir (ar) pasirašančiam asmeniui identifikuoti“². Ši sąvoka apima įvairius e. parašo sprendimus, tame tarpe ir elektroninius parašus, naudojamus išimtinai tik sistemose, kurios yra paremtos parašų naudotojų susitarimu³. Pastariesiems elektroninio parašo sprendimams reguliavimo sistema netaikoma, tokių sprendimų pripažinimo klausimas, galima sakyti, yra pačių parašo naudotojų prerogatyva.

Vieningus reikalavimus, turėjusius garantuoti e. parašo teisinį pripažinimą tarp ES valstybių narių, įtvirtino direktyva 1999/93/EB dėl Bendrijos elektroninių parašų reguliavimo sistemos (E. parašų direktyva)⁴. Ši direktyva – pagrindas, kuriuo turėjo būti remiamasi kuriant nacionalines ES valstybių narių ir kandidačių įstatymų bazes, reglamentuojančias elektroninio parašo naudojimą. Kiekviena ES valstybė narė ir kandidatė sukūrė savitą, o tai lėmė tam tikras elektroninio parašo tarpvalstybinio pripažinimo problemas⁵.

Tyrimo objektas. Šio magistro darbo tyrimo objektas - elektroninis parašas, elektroniniams duomenims turintis tokią pat teisinę galią kaip ir parašas rašytiniuose dokumentuose ir yra leistinas kaip įrodinėjimo priemonė teisme, t.y. saugus elektroninis parašas⁶, suformuotas saugia parašo formavimo įranga⁷ ir patvirtintas galiojančiu kvalifikuotu sertifikatu⁸, sutrumpintai daugelyje literatūros šaltinių ir šiame magistro darbe vadinamas kvalifikuotu elektroniniu parašu. Saugių elektroninių parašų, kurie patvirtinti bet kurioje Europos Sąjungoje prižiūrimų kvalifikuotus

¹ Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymas // Žin., 2000, Nr. 61-1827.

² Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymo 2 str. 4 d.

³ Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymo 8 str. 3 d.

⁴ 1999 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/93/EB dėl Bendrijos elektroninių parašų reguliavimo sistemos. OL 2000 L 013, p. 12 –20.

<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31999L0093:LT:HTML>>.

⁵ Internet Law & Policy Forum. Survey of International Electronic and Digital Signature Initiatives. <http://www.ilpf.org/groups/analysis_IEDSII.htm>.

⁶ Kaip apibrėžta Elektroninio parašo įstatymo 2 str. 5 d.

⁷ Kaip apibrėžta Elektroninio parašo įstatymo 2 str. 11 d.

⁸ Kaip apibrėžta Elektroninio parašo įstatymo 2 str. 15 d.

sertifikatus sudarančių sertifikavimo paslaugų teikėjų⁹ sudarytais kvalifikuotais sertifikatais ir suformuotais saugia parašo formavimo įranga, pripažinimas, šiame magistro darbe bus traktuojamas kaip tarpvalstybinis kvalifikuoto elektroninio parašo pripažinimas. Kvalifikuotų sertifikatų pripažinimas – neatsiejama kvalifikuoto e. parašo pripažinimo proceso dalis, todėl šiame magistro darbe bus aptariamos ir kvalifikuotų sertifikatų pripažinimo sąlygos.

Šiame magistro darbe bus analizuojama, kas lemia teisinį kvalifikuoto e. parašo pripažinimą – dėl kokių priežasčių kvalifikuotas sertifikatas ir saugi parašo formavimo įranga yra itin svarbios juridinės kvalifikuoto e. parašo galios sąlygos, o vieningi reikalavimai kvalifikuotam sertifikatui ir kvalifikuotus sertifikatus sudarantiems sertifikavimo paslaugų teikėjams (toliau – SPT_{KS}) sudaro prielaidas sėkmingam tarpvalstybiniam kvalifikuoto e. parašo pripažinimui. Taip pat bus analizuojama, ar pakankamai vieningas yra elektroninio parašo srities standartizavimas ir kokią įtaką kvalifikuoto elektroninio parašo pripažinimui turi sąvokų „akreditacija“ ir „priežiūra“ interpretavimas.

Naudojantis elektroniniu parašu būtinos techninės ir programinės priemonės, todėl siekiant tarpvalstybinio pripažinimo būtina užtikrinti naudojamų priemonių technologinį suderinamumą. Šiame darbe bus analizuojamos būtinos organizacinės priemonės, neatsiejamos nuo teisinių, norint parašo naudotojui sudaryti pasitikėjimą garantuojančias ir tuo pačiu paprastas sąlygas naudotis kvalifikuotu elektroniniu parašu nepaisant valstybių narių sienų.

Temos aktualumas, mokslinis naujumas, teorinė ir praktinė nauda. 2009 metų pabaiga – terminas¹⁰, nustatytas ES valstybėms narėms perkelti į nacionalinę teisę Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje, kurios esminis principas – laisvo prekių ir paslaugų judėjimo užtikrinamas. Paslaugų direktyvoje valstybėms narėms nustatyti administracinio supaprastinimo įpareigojimai, įskaitant įpareigojimą supaprastinti procedūras ir formalumus, taikomus norint įgyti teisę verstis paslaugų teikimo veikla ir vykdant šią veiklą, ir įpareigojimą užtikrinti, kad tas procedūras ir formalumus paslaugų teikėjai galėtų lengvai atlikti nuotoliniu būdu ir elektroninėmis priemonėmis, naudodamiesi kontaktinių centrų paslaugomis¹¹. Tam, kad procedūros ir formalumai galėtų būti vykdomi peržengiant valstybių narių sienas elektroninėmis priemonėmis, būtina užtikrinti tarpvalstybinį sistemų sąveikumą ir išspręsti kvalifikuoto elektroninio parašo pripažinimo klausimą.

Apie e. parašą Lietuvoje nuo Elektroninio parašo įstatymo priėmimo diskutuota ir teisiniais ir technologiniais aspektais. Dažnai dar manoma, kad e. parašo infrastruktūra Lietuvoje nėra pakankamai išplėtotą, tačiau darbo autorė nuomone, e. parašo naudojimą Lietuvoje paskatino

⁹ Kaip apibrėžta Elektroninio parašo įstatymo 2 str.16 d.

¹⁰ 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje 38 str. <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:376:0036:0068:LT:PDF>>.

¹¹ 2009 m. spalio 16 d. Komisijos sprendimo 2009/767/EB, kuriuo pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje nustatomos priemonės procedūroms, atliekamoms naudojantis elektroninėmis priemonėmis ir kontaktinių centrų paslaugomis, palengvinti, Preambulės 1 punktą <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:274:0036:0037:LT:PDF>>.

SODRA¹², pareikalavus teikti e. deklaracijas, pasirašytas e. parašu¹³, Viešųjų pirkimų tarnyba bei Centrinė perkančioji organizacija, realizavusios elektroninius viešuosius pirkimus, Elektroninės valdžios vartų portalas¹⁴, siūlantis valstybines paslaugas užsisakyti internetu bei pagreitį įgyjantis elektroninių sąskaitų faktūrų siuntimas. Atsiradus paslaugoms, kurioms naudoti elektroninį parašą yra būtina arba tiesiog patogu, Lietuvos gyventojams ypač pasitarnavo galimybė rinktis iš trijų kvalifikuotus sertifikatus sudarančių sertifikavimo paslaugų teikėjų bei mobiliųjų operatorių, siūlančių mobilaus elektroninio parašo sprendimą¹⁵, bei galimybė naudotis užsienio sertifikavimo paslaugų teikėjų paslaugomis. Visiems Lietuvos piliečiams galimybė pasirašyti kvalifikuotu e. parašu suteikiama naudojantis naujo pavyzdžio asmens tapatybės kortele. Padidėjus elektroninio parašo naudotojų ir paslaugų, kur jis gali būti pritaikomas, skaičiui Lietuvoje, didesnei žmonių daliai Lietuvoje tapo aktualu, „kas yra elektroninis parašas“, kada jis „yra kvalifikuotas“, ir ar gali užsieniečiai bei lietuviai naudotis užsienio šalyse „išduotais elektroniniais parašais“.

Procesai Paslaugų direktyvos kontekste ir padidėjęs e. parašo pritaikymo pavyzdžių skaičius Lietuvoje paskatino praktiniu aspektu įvertinti e. parašą reglamentuojančią teisės aktų bazę tarpvalstybinio kvalifikuoto elektroninio parašo pripažinimo aspektu. Todėl, darbo autorės nuomone, ES ir Lietuvos teisės aktų elektroninio parašo srityje analizė šiuo metu yra ypač aktuali ir verta naujo mokslinio nagrinėjimo. Magistro darbo teorinė ir praktinė nauda – informacijos apie kvalifikuoto elektroninio parašo pripažinimo sąlygas, pripažinimo problemų priežastis ir naujausių Europos Komisijos ir Lietuvoje vykdomų iniciatyvų nagrinėjama tema sisteminimas.

Tyrimo tikslai ir uždaviniai. Magistro darbo tikslas – išskirti esamų ir taikomų teisinių ir organizacinių priemonių trūkumus bei pateikti galimas alternatyvias ar papildomas priemones, kurios pagerintų tarpvalstybinį kvalifikuoto e. parašo pripažinimą ES. Tyrimo dalykas – teisės aktai, reglamentuojantys kvalifikuotą e. parašą Lietuvoje bei kitose ES valstybėse narėse.

Siekiant nurodytų tikslų šiam darbui buvo išskirti tokie uždaviniai:

1. Išnagrinėti bendrus Europos Sąjungoje reikalavimus kvalifikuotam e. parašui, įtvirtintus Direktyvoje 1999/93/EB, ir pagrįsti vieningo jų interpretavimo tarp valstybių narių svarbą;
2. Išanalizuoti kvalifikuotus sertifikatus sudarančių sertifikavimo paslaugų teikėjų veiklos sąlygų teisinius aspektus ir nustatyti reikalavimų paslaugų teikėjams įtaką kvalifikuoto e. parašo tarpvalstybiniam pripažinimui;

¹² SODRA – Valstybinė socialinio draudimo fondo valdyba prie Sveikatos apsaugos ministerijos

¹³ Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2009 m. gegužės 20 d. nutarimas Nr. 451 „dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. balandžio 25 d. nutarimas Nr. 435 „dėl Lietuvos Respublikos apdraustųjų valstybiniu socialiniu draudimu ir valstybinio socialinio draudimo išmokų gavėjų registro steigimo, jo nuostatų patvirtinimo ir veiklos pradžios nustatymo“ pakeitimo“ < http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=344526>.

¹⁴ Elektroninės valdžios portalas. <www.epaslaugos.lt>.

¹⁵ Gyventojų registro tarnyba prie VRM, VĮ Registrų centras, UAB „Skaitmeninio sertifikavimo centras“, UAB „Omnitel“, UAB „Bitė“.

3. Nustatyti teisės normų, reguliuojančių parašo naudotojų teises ir pareigas tikrinant kvalifikuotą e. parašą, turinį;

4. Atskleisti Europos Komisijos iniciatyvų įgyvendinimo svarbą šiandieniniuose procesuose, susijusiuose su kvalifikuoto e. parašo tarpvalstybinio pripažinimo procedūromis;

Tyrimų metodika. Tiriant kvalifikuoto e. parašo teisinio reglamentavimo ir pripažinimo aspektus Europos Sąjungoje, bei formuluojant šio darbo išvadas buvo remiamasi sisteminiu, loginiu, istoriniu, lyginamuoju ir teleologiniu (arba teisės akto leidėjo ketinimo) tyrimo metodais.

Sisteminio metodo naudojimo būtinybę lėmė sisteminė elektroninio parašo prigimtis. Šis metodas padėjo analizuoti elektroninio parašo teisinio reglamentavimo problemas nagrinėjant e. parašo technologinę prigimtį. Pavyzdžiui, suvokti reikalavimų saugiai parašo formavimo įrangai problematiką galima tik pasitelkiant informatikos žinias.

Loginis metodas būtinas atskleidžiant bet kokio mokslinio tiriamojo darbo tikslus, aiškinantis teisės normų turinį, pateikiant išvadas bei apibendrinimus. Pavyzdžiui, šiame darbe analizuojant galimas korekcijas teisės aktuose, naudojamas loginis metodas.

Istorinis metodas buvo naudojamas nagrinėjant Europos Sąjungos ir Lietuvos teisės aktų nuostatų elektroninio parašo srityje evoliuciją ir priežastis, lėmusias susiformavusį teisinio reglamentavimo modelį. Pavyzdžiui, šiame darbe autorė analizuoja Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymo pataisas, padarytas praėjus 2 metams po pirmosios redakcijos.

Lyginamasis metodas naudojamas atskleidžiant Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymo, kuriuo perkeliama Direktyva 1999/93/EB, normų turinį ir išsiaiškinti jų trūkumus, lyginant šias normas su minėtos direktyvos bei kai kurių kitų ES valstybių narių teisės aktų atitinkamas sritis reglamentuojančiomis nuostatomis.

Teleologinis (arba teisės akto leidėjo ketinimo) metodas leido daryti išvadas dėl tam tikrų teisės normų turinio ir, atsižvelgiant į jų tikslus, taikymo. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymo nuostatos dėl užsienio šalių sertifikatų naudojimo atskleidžia įstatymo kūrėjo norą sertifikavimo paslaugų teikėjams taikyti ne bendrus reikalavimus, nustatytus Direktyvoje 1999/93/EB, o Lietuvos Vyriausybės nustatytuosius. Įstatymo kūrėjo tikslas susiaurinti reikalavimus užsienio sertifikavimo paslaugų teikėjams, darbo autorės nuomone, neatitinka Direktyvos 1999/93/EB vizijos.

SANTRUMPOS

- CA** – (angl. Certification authority) sertifikavimo tarnyba;
- CEN** – Europos Standartizacijos Komitetas;
- CRL** – (angl. Certificate Revocation List) atšauktų sertifikatų sąrašas;
- CWA** – (angl. CEN Workshop agreement) Europos Standartizacijos Komiteto sprendimas;
- EESSI** – Europos elektroninių parašų standartizacijos iniciatyva;
- EP** – elektroninis parašas;
- EPP** – elektroninio parašo priežiūra;
- ETSI** – (angl. „*European Telecommunications Standards Institute*“) Europos telekomunikacijų standartų institutas;
- ISSS** – (angl. Information Society Standardization System) Informacinės visuomenės standartizavimo sistema;
- KEP** – kvalifikuotas elektroninis parašas
- KS** – kvalifikuotas sertifikatas;
- OCSP** – (angl. Online Certificate Status Protocol) internetinis sertifikatų statuso tikrinimo protokolas;
- PIN** – (angl. Personal Identification Number) asmens identifikacinis numeris;
- RA** – (angl. Registration authority) registravimo tarnyba;
- SEP** – saugus elektroninis parašas;
- SPFI** – saugi parašo formavimo įranga;
- SPT_{KS}** – kvalifikuotus sertifikatus sudarantys sertifikavimo paslaugų teikėjai;
- TSL** – (angl. Trusted Status List) - patikimas sąrašas, kuriame pateikiama būtina informacija apie ES valstybės narės prižiūrimus ir (arba) akredituotus sertifikavimo paslaugų teikėjus, visuomenei išduodančius kvalifikuotus sertifikatus.

1. REIKALAVIMAI KVALIFIKUOTAM E. PARAŠUI EUROPOS SAJUNGOJE

Suvienodinti reikalavimai Europos Sąjungoje (toliau – ES) ir atitiktis jiems – kvalifikuoto e. parašo pripažinimo tarp valstybių narių pagrindas. Šiame skyriuje aptarsime reikalavimus kvalifikuotam e. parašui bei nuostatas, reglamentuojančias užsienio sertifikatų pripažinimą, įtvirtintas ES mastu, Lietuvos Elektroninio parašo įstatyme bei kai kurių ES valstybių narių teisės aktuose.

1.1. Direktyva 1999/93/EB

Direktyva 1999/93/EB¹⁶ (E. parašų direktyva, Direktyva) buvo priimta 1999 m. siekiant skatinti teisinį elektroninių parašų pripažinimą ir bendrojoje rinkoje užtikrinti laisvą e. parašo produktų, įrangos ir paslaugų judėjimą. Šiuo dokumentu pripažinta juridinė elektroninio parašo galia, įtvirtintos elektroninio parašo naudojimo taisyklės, įteisintas sertifikavimo paslaugų teikimas. Ši direktyva, tai pagrindas, kuriuo buvo remiamasi kuriant nacionalines ES valstybių narių ir kandidačių įstatymų bazes, reglamentuojančias elektroninio parašo naudojimą.

Pagrindinis E. parašų direktyvos tikslas buvo sukurti Bendrijos elektroninių parašų naudojimo sistemą, kuri sudarytų sąlygas elektroninio parašo produktams ir paslaugoms laisvai judėti tarp valstybių ir užtikrintų pagrindinį teisinį elektroninių parašų pripažinimą.

E. parašų direktyva taikoma trimis elektroninių parašų formoms. Pirmoji forma yra paprastas elektroninis parašas. Jo reikšmė plati. Jis skirtas nustatyti pasirašančiojo asmens tapatybę ir patvirtinti duomenų autentiškumą. Tai gali būti tiesiog elektroninio laiško pasirašymas, naudojant asmens pavardę, arba PIN kodo naudojimas. Antroji forma yra saugus elektroninis parašas. Šios formos parašas pirmiausia turi būti vienareikšmiškai susijęs su pasirašančiu asmeniu, antra, leisti nustatyti pasirašančio asmens tapatybę, trečia, turi būti sukurtas priemonėmis, kurias pasirašantis asmuo gali kontroliuoti tik savo valia, ir, ketvirta, jis turi būti susijęs su pasirašytais duomenimis taip, kad bet koks šių duomenų pakeitimas būtų pastebimas (E. parašų direktyvos 2 straipsnio 2 punktas). Trečią formą, kvalifikuotą elektroninį parašą, sudaro saugus elektroninis parašas, patvirtintas kvalifikuotu sertifikatu (KS) ir sukurtas naudojant saugią parašo formavimo įrangą. Juo geriausiai užtikrinama, kad duomenys gaunami iš numatyto siuntėjo ir kad niekas nepakeitė perduodamų duomenų.

Bendras teisinio pripažinimo principas taikomas visų trijų rūšių elektroniniams parašams, numatytiems E. parašų direktyvoje. Tai reiškia, kad joks dokumentas negali būti atmestas vien dėl to,

¹⁶ 1999 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/93/EB dėl Bendrijos elektroninių parašų reguliavimo sistemos.

<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31999L0093:LT:HTML>>.

kad jis yra elektroninės formos (E. parašų direktyvos 5 straipsnis). Be to, 5 straipsnio 1 dalyje pateikiama teisinė kvalifikuoto e. parašo ir rašytinio parašo lygiavertiškumo prielaida. Tačiau **tarpvalybiniis e. parašo pripažinimas taikomas tik kvalifikuotam lygiui**, nes 4 straipsnio 2 dalyje numatoma laisva E. parašų direktyvą atitinkančių (praktikoje tai reiškia, kad jie atitinka kvalifikuoto e. parašo reikalavimus, kaip išdėstyta E. parašų direktyvos prieduose) e. parašo produktų apyvarta¹⁷.

Valstybės narės turi užtikrinti, kad kai jos taiko papildomus reikalavimus e. parašams, naudojamiems viešajame sektoriuje pagal E. parašų direktyvos 3 straipsnio 7 dalį, tokie reikalavimai neturi kliudyti teikti paslaugas tarp valstybių, kad atitiktų E. parašų direktyvos vidaus rinkos pagrindus¹⁸. Europos Komisija atliktose studijose¹⁹ pažymėjo, kad kartais yra piktnaudžiaujama šia nuostata reikalaujant su valstybiniu sektoriumi komunikuoti naudojantis kvalifikuotu elektroniniu parašu, išduotu akredituoto²⁰ sertifikavimo paslaugų teikėjo. Komisija atkreipė dėmesį, kad sugriežtinti reikalavimai gali būti taikomi tik esant objektyvioms priežastims ir dėl specifinės charakteristikos²¹.

Siekiant detalizuoti, kokius konkrečius reikalavimus turi atitikti kvalifikuotas e. parašas, buvo įtraukti – I, II, III, IV Direktyvos priedai. Tačiau visų pirma svarbu išanalizuoti, kokie bendri principai taikomi valstybėms narėms Direktyvos kontekste.

Itin svarbūs tarpvalstybiniam pripažinimui Direktyvos straipsniai, kurie nebuvo paminėti aukščiau, tai 3 straipsnis „Patekimas į rinką“, 4 straipsnis „Vidaus rinkos principai“ ir 7 straipsnis „Tarptautiniai aspektai“.

Direktyvos 3 straipsnio 4 punktas įtvirtina reikalavimą atlikti saugios parašo formavimo įrangos atitikties Direktyvos nuostatomis įvertinimą. Valstybių narių paskirtos atitinkamos valstybės ar privačios institucijos nustato, ar saugi parašo formavimo įranga atitinka III Direktyvos priede nurodytus reikalavimus. Vadovaudamasi 9 straipsnyje nurodyta tvarka, Komisija nustato kriterijus, kurių pagrindu valstybės narės skiria institucijas. Visos valstybės narės pripažįsta pirmoje pastraipoje nurodytų institucijų atliktą atitikties įvertinimą III priede nustatytiems saugios parašo formavimo įrangos reikalavimams.

¹⁷ Komisijos Komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui - E. parašo ir e. atpažinties veiksmų planas, skirtas tarpvalstybinių viešųjų paslaugų teikimui bendrojoje rinkoje palengvinti 2008 m. lapkričio 28 d. KOM (2008) 798.

<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0798:FIN:EN:PDF>>.

¹⁸ E. parašų direktyvos 3 straipsnio 7 dalis. Šie papildomi reikalavimai turi būti objektyvūs, skaidrūs, proporcingi ir nediskriminaciniai bei būti susiję su konkrečiomis su tuo susijusios taikomosios programos savybėmis.

¹⁹ Legal and market aspects of the application of Directive 1999/93/EC and practical applications of electronic signatures in the Member States, the EEA, the Candidate and the Accession countries <http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/2005/all_about/security/electronic_sig_report.pdf>.

²⁰ Pvz., Slovakijos elektroninio parašo akto 5 str. 1 d. <http://www.nbusr.sk/ipublisher/files/nbusr.sk/elektronicky-podpis/legislative/1-3/215_2006en.pdf>.

²¹ Legal and market aspects of the application of Directive 1999/93/EC and practical applications of electronic signatures in the Member States, the EEA, the Candidate and the Accession countries 5 psl. <http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/2005/all_about/security/electronic_sig_report.pdf>.

4 straipsnis „Vidaus rinkos principai“ įpareigoja valstybes nares perkelti Direktyvos nuostatas į nacionalinį lygmenį. 7 straipsnio „Tarptautiniai aspektai“ 1 punktą įtvirtina trečiųjų šalių kvalifikuotų sertifikatų pripažinimo sąlygas: Valstybės narės užtikrina, kad būtų pripažįstama, jog trečiojoje šalyje įsisteigusio sertifikavimo paslaugų teikėjo visuomenei išduoti kvalifikuoti sertifikatai būtų pripažinti teisiškai prilygstančiais Bendrijos teritorijoje įsisteigusio sertifikavimo paslaugų teikėjo išduotiems sertifikatams, jeigu²²:

1. sertifikavimo paslaugų teikėjas atitinka šioje direktyvoje nustatytus reikalavimus ir yra akredituotas pagal valstybėje narėje nustatytą savanoriškos akreditacijos sistemą; arba

2. Bendrijos teritorijoje įsisteigęs sertifikavimo paslaugų teikėjas, kuris atitinka šioje direktyvoje nustatytus reikalavimus, garantuoja sertifikatą; arba

3. sertifikatas arba sertifikavimo paslaugų teikėjas yra pripažįstamas pagal dvišalę arba daugiašalę sutartį tarp Bendrijos ir trečiųjų šalių arba tarptautinių organizacijų.

Europos Komisijos 2003 metų atliktoje studijoje konstatuota, kad dauguma valstybių narių tinkamai perkėlusios Direktyvos 7 straipsnį, kai kurios šalys – Malta, D. Britanija ir Airija neišskiria skirtumų tarp vidaus ir užsienio sertifikatų. Tačiau jau tada pastebėta, kad valstybių kandidačių nacionaliniuose teisės aktuose situacija yra komplikauta.

Tam, kad kvalifikuotas elektroninis parašas būtų suderintas su Direktyvos vizija ir atitiktų straipsniuose įvardintą prasmę, privaloma nustatyti kvalifikuoto elektroninio parašo atitiktį Direktyvos pirmiesiems trims priedams. Pažymėtina, kad priedai turi būti tinkamai perkelti į nacionalines teisės sistemas²³. Prieduose pateikti konkretūs reikalavimai kvalifikuotiems sertifikatams (I priedas), paslaugų tiekėjams, išduodantiems kvalifikuotus sertifikatus (II priedas), saugiai parašo formavimo įrangai (III priedas). Rekomendacijos dėl saugaus parašo tikrinimo (IV) priedas yra rekomendacinio pobūdžio.

I priedas yra išskirtinis tuo, kad nustato reikalavimus kvalifikuotam sertifikatui. Tai vieni iš svarbiausių reikalavimų, lemiančių kvalifikuoto e. parašo pripažinimą:

Kvalifikuotame sertifikate turi būti nurodyta:

1. kad sertifikatas yra kvalifikuotas;
2. sertifikavimo paslaugų teikėjo tapatybė ir valstybė, kurioje jis įsisteigęs;
3. pasirašančio asmens vardas ir pavardė arba slapyvardis; pastarojo atveju nurodoma, kad tai slapyvardis;

²² Direktyvos 1999/93/EB preambulės 1 punktą.

< <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31999L0093:lt:HTML>>.

²³ Legal and market aspects of the application of Directive 1999/93/EC and practical applications of electronic signatures in the Member States, the EEA, the Candidate and the Accession countries <http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/2005/all_about/security/electronic_sig_report.pdf>.

4. pasirašančio asmens specifinis požymis, jei tai reikalinga, atsižvelgiant į sertifikato naudojimo tikslą;

5. parašo tikrinimo duomenys, atitinkantys parašo formavimo duomenis, kuriuos kontroliuoja pasirašantis asmuo;

6. sertifikato galiojimo pradžia ir pabaiga;

7. sertifikato identifikacinis kodas;

8. sertifikavimo paslaugų teikėjo, kuris jį išduoda, saugus elektroninis parašas;

9. sertifikato taikymo apribojimai, jei tokių yra; ir

10. sandorių vertės, kurios negalima viršyti naudojant sertifikatą, apribojimai, jei tokių yra.

Pastebėtina, kad reikalaujama pasirašančio asmens atributų, parašo formavimo ir tikrinimo duomenų, dėl to darytina išvada, kad kvalifikuotu gali būti tik sertifikatas, skirtas pasirašymui. Šiuo metu į E. parašo laikmenas, išduodamas Lietuvoje, įrašomos sertifikatų poros – sertifikatas, skirtas pasirašymui ir sertifikatas, skirtas identifikavimuisi elektroninėje erdvėje. Identifikavimosi sertifikatas, nors ir išduotas SPTKS, negali turėti kvalifikuotumo požymio.

II priedas – reikalavimai sertifikavimo paslaugų tiekėjams, išduodantiems kvalifikuotus sertifikatus nustato, kad Sertifikavimo paslaugų teikėjai, vykdydami savo veiklą, turi:

1. įrodyti patikimumą, būtiną teikiant sertifikavimo paslaugas;

2. užtikrinti greito ir saugaus katalogo veikimą bei saugią ir skubią sertifikatų galiojimo panaikinimo paslaugą;

3. užtikrinti, kad būtų galima tiksliai nustatyti sertifikato išdavimo arba jo galiojimo panaikinimo datą ir laiką;

4. atitinkamomis priemonėmis ir laikydamiesi nacionalinių įstatymų patikrinti tapatybę ir visus asmens, kuriam išduodamas kvalifikuotas sertifikatas, specifinius požymius, jei jie naudojami;

5. samdyti darbuotojus, kurie turi šioms paslaugoms teikti reikalingų profesinių žinių, patirties ir kvalifikaciją, ypač yra kompetentingi vadybos srityje, gerai išmano elektroninio parašo technologiją ir yra susipažinę su atitinkamomis saugumo procedūromis; jie taip pat privalo taikyti tinkamas administracines ir valdymo procedūras, kurios atitinka pripažintus standartus;

6. naudoti patikimas sistemas ir produktus, kurie yra apsaugoti, kad nebūtų galima daryti pakeitimų, ir užtikrinti proceso, kuriame jie naudojami, techninį bei šifravimo saugumą;

7. imtis priemonių, kad sertifikatų nebūtų įmanoma suklastoti, o tais atvejais, kai sertifikavimo paslaugų teikėjas sukuria parašo formavimo duomenis, užtikrinti jų konfidencialumą sukūrimo metu;

8. visada turėti pakankamai finansinių išteklių, kad būtų dirbama laikantis šioje direktyvoje nurodytų reikalavimų, ypač kad būtų galima prisiimti atsakomybės už žalą riziką, pavyzdžiui, įsigyjant atitinkamą draudimą;

9. tam tikrą laikotarpį registruoti visą su kvalifikuotu sertifikatu susijusią informaciją, ypač dėl to, kad būtų galima pateikti sertifikavimo įrodymus teismo proceso metu. Toks registravimas gali būti atliekamas elektroniniu būdu;

10. nelaikyti ir nekopijuoti asmens, kuriam sertifikavimo paslaugų teikėjas suteikė šifravimo raktų tvarkymo paslaugas, parašo formavimo duomenų;

11. prieš sudarydami sutartinius santykius su asmeniu, norinčiu gauti sertifikatą, reikalingą savo elektroniniam parašui naudoti, tvariomis ryšio priemonėmis pranešti tam asmeniui tiksliai sertifikato naudojimo sąlygas, įskaitant jo naudojimo apribojimus, savanoriškos akreditacijos sistemos egzistavimą ir skundų nagrinėjimo bei ginčų sprendimo tvarką. Tokia informacija, kuri gali būti perduodama elektroniniu būdu, turi būti rašytinė ir lengvai suprantama. Atitinkamos šios informacijos dalys taip pat turi būti pateikiamos tuo sertifikatu pasitikinčioms trečiosioms šalims, joms to paprašius;

12. sertifikatų laikymui patikrinimui tinkama forma naudoti patikimas sistemas, kad:

a. tik įgalioti asmenys galėtų ten patekti ir daryti pakeitimus,

b. būtų galima patikrinti informacijos autentiškumą,

c. sertifikatai būtų viešai prieinami tik tais atvejais, kai yra gautas sertifikato turėtojo sutikimas,

d. operatoriui būtų matomi bet kokie techniniai pakeitimai, pažeidžiantys šiuos saugumo reikalavimus.

III priede yra nustatyti reikalavimai saugiai parašo formavimo įrangai, siekiant užtikrinti saugių elektroninių parašų funkcionalumą; jame nenustatomi reikalavimai visai sistemos aplinkai, kurioje tokia įranga veikia: vidaus rinkos egzistavimas reikalauja, kad Komisija ir valstybės narės veiktų greitai, paskiriant institucijas, atsakingas už įvertinimą, ar saugi parašo įranga atitinka III priedo reikalavimus; siekiant patenkinti rinkos poreikius, atitikties įvertinimas turi būti atliktas laiku ir veiksmingai²⁴.

Saugi parašo formavimo įranga atitinkamomis techninėmis ir procedūrinėmis priemonėmis privalo užtikrinti, kad:

a. parašui sukurti naudojami parašo formavimo duomenys praktiškai negalėtų pasikartoti ir kad jų slaptumas būtų tinkamai užtikrintas;

b. būtų patikima garantija, kad parašui sukurti naudojamų parašo formavimo duomenų nebūtų galima atkurti, o nuo klastojimo parašas būtų apsaugomas naudojant tuo metu turimas technologijas;

c. parašui sukurti naudojamus parašo formavimo duomenis teisėtas pasirašantis asmuo galėtų patikimai apsaugoti, kad jais negalėtų naudotis kiti.

²⁴ Direktyvos 1999/93/EB preambulės 15 punktas.

<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31999L0093:lt:HTML>>.

2. Saugi parašo formavimo įranga turi nekeisti duomenų, kuriuos ketinama pasirašyti, ir netrukdyti tokius duomenis pateikti pasirašančiam asmeniui prieš pasirašymą.

Direktyvos 3 straipsnio 6 dalyje nustatyta, kad „Valstybės narės ir Komisija bendradarbiauja skatinant parašo tikrinimo įrangos kūrimą ir naudojimą, atsižvelgdamos į IV priede pateiktas rekomendacijas dėl saugaus parašo tikrinimo bei vartotojo interesus“, todėl IV priedas, nors ir pavadintas „Rekomendacijomis dėl saugaus parašo tikrinimo“, taip pat yra itin svarbus. Taigi, kaip nustatyta Direktyvos IV priede, tikrinant parašą, turi būti patikimai užtikrinta, kad:

- a. parašui tikrinti naudojami duomenys atitinka tikrintojui pateiktus duomenis;
- b. parašas patikimai patikrintas ir teisingai pateiktas to patikrinimo rezultatas;
- c. esant reikalui, tikrintojas gali patikimai nustatyti pasirašytų duomenų turinį;
- d. sertifikato, kuris yra reikalingas tikrinant parašą, autentiškumas ir galiojimas yra patikimai patikrinti;
- e. pateiktas teisingas patikrinimo rezultatas ir teisinga pasirašančio asmens tapatybė;
- f. aiškiai nurodyta, kad vartojamas slapyvardis;
- g. galėtų būti nustatyti su saugumu susiję pakeitimai.

Apibendrinant galima teigti, kad Direktyvos nustatyti vieningi reikalavimai KEP, siekiant jo pripažinimo visoje ES. Tačiau reikalavimai yra ne visai konkretūs – tam tikrais atvejais Direktyva suteikia laisvę šalims narėms nustatyti papildomus reikalavimus, jei jie yra objektyvūs, skaidrūs, proporcingi ir nediskriminaciniai, be to, perkeliant reikalavimus į technologinį lygmenį, būtina juos sukonkretinti. Visgi Direktyva įtvirtina pagrindinius principus – negalimumas apriboti kitos valstybės kilmės sertifikavimo paslaugų teikimo srityse, kuriose taikoma ši Direktyva bei Direktyvos reikalavimus atitinkantiems elektroninio parašo produktų laisvas cirkuliavimas vidaus rinkoje.

1.2. Standartizavimas

Direktyvos 3 straipsnio 5 dalyje numatyta, kad Komisija gali nustatyti elektroninio parašo produktų „visuotinai pripažintų standartų“ žymenis ir juos paskelbti. Dėl to, kai e. parašo produktas atitinka minėtus standartus, laikoma, kad jis atitinka II priedo f punkte ir III priede išdėstytus reikalavimus. Komisija Europos standartų organizacijoms suteikė įgaliojimą atlikti reikiamą standartizaciją²⁵. Buvo sukurta EESSI (Europos elektroninių parašų standartizacijos iniciatyva, sudaryta iš CEN/ISSS ir ETSI narių), kurianti e. parašo produktų bei paslaugų standartus. 2003 m.

²⁵ Komisijos Direktyvos 1999/93/EB dėl Bendrijos elektroninių parašų reguliavimo sistemos veikimo ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai <http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/i2010/docs/single_info_space/com_electronic_sig_natures_report_en.pdf>.

liepos mėn. Komisija paskelbė direktyvos 3 straipsnio 5 dalimi pagrįstą sprendimą²⁶, kuriame pateikė nuorodas į CEN standartus dėl reikalavimų, susijusių su kvalifikuotų elektroninių parašų kūrimu (CWA). CWA galiojimo laikas pabaiga - treji metai nuo jų paskelbimo, tačiau CEN prireikus gali pratęsti šių standartų galiojimo laiką dar vienam laikotarpiui. Iki šiol aktualus vieningų standartų sąrašas nėra paskelbtas.

Kaip numatyta 3 straipsnio 5 dalyje, Komisija, siekdama vykdyti direktyvoje išskeltus reikalavimus, taip pat gali kurti ir priimti kitus standartus tiek, kiek šie gali būti laikomi „visuotinai pripažintais standartais“. Prieduose keliamus reikalavimus paprastai galima įvykdyti remiantis ne tik OL nurodytaisiais, **bet ir kitais standartais**²⁷. Tokia nuostata, darbo autorės nuomone, galioja todėl, kad standartai – besikeičiantys dokumentai, o jų perkėlimas, paverčiant tarptautinius standartus valstybių narių standartais, nėra greitai atliekama procedūra, todėl natūrali problema – senųjų standartų galiojimas, nespėjus jų perkelti²⁸, standartų gausa – didelis uždavinys valstybėms narėms tinkamai jais vadovautis (žr. 1 priedą). Standartų pasikeitimai – neišvengiamas procesas, kadangi jie buvo kurti dar neišsiplėtojus e. parašo rinkos praktikai.

Problema dėl jau išduotų kvalifikuotų sertifikatų pripažinimo lemia tai, kad SPT_{KS} skirtingai interpretavo bendrus standartus, rūko žinių apie kai kurių norminių techninių specifikacijų arba standartų buvimą ir taikymo pirmenybę, todėl faktinis šiuo metu išduodamų KS turinys nevienodas ir sertifikatus gaunančios šalys negali pasikliauti tik pasirašančio asmens sertifikatu, norėdamos tik techninėmis priemonėmis įvertinti, ar sertifikatas, kuriuo patvirtinamas elektroninis parašas, yra kvalifikuotas, ir ar jis buvo sudarytas naudojant saugią parašo formavimo įrangą (toliau – SPFI)²⁹. Nors Lietuvoje tiesiog galioja reikalavimas SPT_{KS} kvalifikuotus sertifikatus sudarinėti tik naudojant SPFI, tačiau kitoje valstybėje narėje gavus KS patvirtintu e. parašu pasirašytą dokumentą gali kilti klausimas, ar KS buvo įrašytas į SPFI. Europos Komisija šią problemą pasiūlė spręsti įrašant į sertifikatus atskirą nuostatą, kad sertifikatas sudarytas naudojant SPFI³⁰, iki šiol tokius duomenis sertifikatuose pateikdavo ne visi SPT_{KS}.

Remiantis tuo, kas aukščiau išdėstyta, darytina išvada, kad nors Komisija ir nustato standartus, kuriais vadovaujantis valstybės narės gali preziumuoti, kad atitiktis ES reikalavimams yra,

²⁶ 2003 m. liepos 14 d. Sprendimas 2003/511/EB dėl elektroninio parašo produktų visuotinai pripažįstamų standartų nuorodų numerių paskelbimo pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 1999/93/EB, OL L 175, 2003 7 15, p.45. <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003D0511:EN:HTML>>.

²⁷ Europos Komisijos Direktyvos 1999/93/EB dėl Bendrijos elektroninių parašų reguliavimo sistemos veikimo ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai

< <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0120:FIN:LT:HTML>>.

²⁸ Kaip pavyzdį galima būtų pateikti Lietuvos standartą LST CWA 14168 Saugi parašo formavimo įranga "EAL 4", kuris yra panaikintas, bet vis dar yra įrašytas Lietuvos teisės akte. Nauja standarto versija dar neperkelta Lietuvos standartu.

²⁹ Europos Komisijos sprendimas 2009/767/EB, kuriuo pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje nustatomos priemonės procedūroms, atliekamoms naudojantis elektroninėmis priemonėmis ir kontaktinių centrų paslaugomis, palengvinti

<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:299:0018:0054:LT:PDF>>.

tačiau praktikoje gali iškilti keblumų, kai nėra tiesioginių reikalavimų, paliekant valstybėms narėms apsispręsti dėl standartų taikymo arba savųjų reikalavimų „įvedimo“. Kaip pavyzdį panagrinėkime, kokie reikalavimai keliami SPFI ES mastu ir Lietuvoje.

Saugi parašo formavimo įranga – vienas iš kvalifikuoto elektroninio parašo būtinų požymių. Jei visose ES valstybėse narėse turi būti pripažįstami saugūs e. parašai, suformuoti saugia parašo formavimo įranga ir patvirtinti galiojančiu kvalifikuotu sertifikatu, ES turėtų būti vieningi reikalavimai visiems šiems požymiams. Šiame poskyryje panagrinėkime SPFI reikalavimų interpretavimo ypatumus. E. parašų direktyvos III priede pateikti visoms ES valstybėms narėms galiojantys reikalavimai SPFI, juos aptarėme ankstesniame poskyryje. Direktyvos nuostatos dėl SPFI nėra konkrečios, todėl valstybės narės jas detalizuoja nacionaliniuose teisės aktuose. Lietuvos Elektroninio parašo įstatymo 2 str. 11 d., apibrėžiant SPFI, yra pateikti taip pat gan abstraktūs reikalavimai:

1. parašo formavimo duomenis, naudojamus elektroniniam parašui sukurti, praktiškai įmanoma gauti tik vienintelį kartą, ir užtikrinamas jų slaptumas;
2. parašo formavimo duomenų, naudojamų elektroniniam parašui sukurti, atkurti praktiškai neįmanoma, ir nuo elektroninio parašo klastočių apsaugo esamos technologijos;
3. parašo formavimo duomenis, naudojamus elektroniniam parašui sukurti, pasirašantis asmuo gali patikimai apsaugoti nuo kitų asmenų;
4. parašo formavimo įranga, kuriant elektroninį parašą, nekeičia pasirašomų duomenų ir netrukdo pasirašančiam asmeniui stebėti tuos duomenis prieš pasirašant.

Darytina išvada, kad Elektroninio parašo įstatymas įtvirtina praktiškai tuos pačius reikalavimus SPFI, kaip ir Direktyva. Šio įstatymo kūrėjų tikslas, manytina, buvo tiesiogiai perkelti Direktyvos nuostatas. Todėl buvo būtinas detalesnis reglamentavimas, iškeliant konkrečius reikalavimus paslaugų teikėjams, sudarantiems kvalifikuotus sertifikatus. Reikalavimus SPFI detalizuojantis Lietuvos teisės aktas - Reikalavimais elektroninio parašo įrangai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 31 d. nutarimu Nr. 210831 (toliau – Reikalavimai). Vadovaujantis jais, parašo formavimo įranga turi (Reikalavimų 8 punktas) :

1. užtikrinti parašo formavimo duomenų apsaugą nuo nesankcionuotos prieigos;
2. būti apsaugota nuo atkūrimo ir kopijavimo;
3. apsaugoti parašo formavimo duomenis nuo atkūrimo ir kopijavimo;
4. turėti priemones, apsaugančias nuo slaptažodžio atskleidimo daugkartinių bandymų būdu;

³⁰ Europos Komisijos 2009 m. spalio 16 d. sprendimas K (2009) K(2009) 7806, 38 p. <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:299:0018:0054:LT:PDF>>.

³¹ Reikalavimų prarašo formavimo įrangai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gruodžio 31 d. nutarimu Nr. 2108 III skyrius <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=198003>.

atitikti ne žemesnį kaip EAL4 (pagal Lietuvos standartą LST ISO/IEC 15408 „Informacijos technologija. Saugumo metodai. Informacijos technologijų saugumo įvertinimo kriterijai“) arba ekvivalentų saugumo įvertinimo lygį;

turėti gamintojo deklaracijas, patvirtinančias įrangos atitikti saugumo įvertinimo lygiui, arba įrangos atitiktis turi būti patvirtinta akredituotos institucijos išduotu liudijimu (sertifikatu).

Parašo formavimo duomenų kūrimo mechanizmas turi užtikrinti, kad dviem pasirašantiems asmenims (arba daugiau pasirašančių asmenų) nebūtų suteikta tokia pati parašo formavimo duomenų ir parašo tikrinimo duomenų pora (Reikalavimų 9 punktą); Kriptografiniai algoritmai ir raktų ilgiai turi užtikrinti elektroninį parašą patvirtinančio sertifikato galiojimo laikotarpiu praktinių galimybių nebuvimą atkurti parašo formavimo duomenis pagal parašo tikrinimo duomenis arba pagal elektroninį parašą (Reikalavimų 10 punktą); Duomenų santraukos algoritmai turi užtikrinti elektroninį parašą patvirtinančio sertifikato galiojimo laikotarpiu praktinių galimybių nebuvimą sukurti vienodą duomenų santrauką skirtingiems duomenims (Reikalavimų 11 punktą).

Jeigu įvykdyti Lietuvos standartų LST CWA 14168 „Saugi parašo formavimo įranga EAL 4“ ir LST CWA 14170 „Saugumo reikalavimai, keliami taikomosioms parašo formavimo sistemoms“ reikalavimai, laikoma, kad parašo formavimo įranga atitinka šio skyriaus nuostatas (Reikalavimų 12 punktą).

Lietuvos Respublikos reikalavimai saugiai parašo formavimo įrangai yra paremti Europos Komisijos rekomenduojamais standartais. Tačiau kitos valstybės narės gali nustatyti kitokius reikalavimus, neatitinkančius Lietuvoje nustatytųjų, nes šiuose Reikalavimuose įrašyto standarto galiojimo laikas yra pasibaigęs. Jei Lietuva nustato galimai kitokius reikalavimus kvalifikuotus sertifikatus sudarantiems sertifikavimo paslaugų teikėjams, kyla klausimas, kaip užtikrinti vieningus reikalavimus visoje ES, kad būtų galima be dvejonų pasikliauti kitose valstybėse narėse prižiūrimų sertifikavimo paslaugų teikėjų sudarytais kvalifikuotais sertifikatais?

Vadovaujantis Elektroninio parašo įstatymo nuostatomis, Lietuvoje pripažįstami sertifikatai, už kuriuos laiduoja ES valstybėje narėje įsisteigęs ir atitinkantis reikalavimus, ekvivalentiškus Lietuvos Respublikos nustatytiems reikalavimams, sertifikavimo paslaugų teikėjas (Elektroninio parašo įstatymo 5 str. 4 d.), ši nuostata – tai garantija, kad nesant vieningo standartizavimo visoje ES, Lietuva pasitiki tik savo nustatytais reikalavimais. Tačiau kaip tokią atitiktį patikrinti? Juk gavus pvz., Vokietijoje prižiūrimo SPT_{KS} sudarytu KS patvirtintu e. parašu pasirašytą dokumentą neįmanoma patikrinti, ar jis atitinka ekvivalentiškus Lietuvos Respublikos nustatytiems reikalavimams. Jei kiltų ginčas, būtų aiškinamasi, ar Lietuva apskritai gali reikalauti atitikties ne E. parašų direktyvai, o savo teisės aktams. Direktyvos nuostatos reikalauja neriboti sertifikavimo paslaugų, atitinkančių Direktyvos reikalavimus, laisvo cirkuliavimo bendroje rinkoje.

Tačiau kalbant apie standartizavimą Europos mastu, išryškėja nesuderinamumo tarp valstybių priešastys – tai vieningų standartų sąrašo nebuvimas. Manytina, kad ES principas, nurodyti negalutinį

standartų sąrašą gali būti ydingas tarpvalstybinio pripažinimo aspektu, kadangi gali sukelti nesuderinamumo problemų tuo pačiu - nepasitikėjimą skirtingų šalių kvalifikuotais e. parašais.

1.3. Nacionaliniai teisės aktai

Itin svarbu, kaip ES lygio reikalavimai perkeliama į nacionalinę valstybės narės teisės sistemą. Lietuvoje elektroninį parašą ir su juo susijusias paslaugas reglamentuojantys teisės aktai buvo kuriami dar neįsibėgėjusius e. parašo paslaugų rinkai, todėl dabar³², kai Lietuvoje yra įregistruoti trys kvalifikuoti sertifikatus sudarantys sertifikavimo paslaugų teikėjai, o paslaugų, teikiamų e. parašo naudotojams kiekis vis auga, būtina peržiūrėti esamą teisės aktų bazę.

1.3.1. Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymas

Lietuvos Respublikos Elektroninio parašo įstatymas (toliau – Elektroninio parašo įstatymas, Įstatymas) – tai pamatinis Lietuvos teisės aktas, reglamentuojantis elektroninio parašo kūrimą, tikrinimą, galiojimą, parašo naudotojų teises ir atsakomybę, nustato sertifikavimo paslaugas ir reikalavimus jų teikėjams bei elektroninio parašo priežiūros institucijos teises ir funkcijas³³. Kaip ir E. parašų direktyvoje aukščiausia juridinė galia garantuojama „saugiam elektroniniam parašui, sukurtam saugia parašo formavimo įranga ir patvirtintam galiojančiu kvalifikuotu sertifikatu“, nurodant, kad toks e. parašas elektroniniams duomenims turi tokią pat tokią pat teisinę galią kaip ir parašas rašytiniuose dokumentuose ir yra leistinas kaip įrodinėjimo priemonė teisme (Įstatymo 8 str. 1 d.)

Kas yra „saugus e. parašas“ apibrėžta Įstatymo 2 str. 5 dalyje: **Saugus elektroninis parašas** - elektroninis parašas, kuris atitinka visus šioje dalyje nurodytus reikalavimus:

1. yra vienareikšmiškai susietas su pasirašančiu asmeniu;
2. leidžia identifikuoti pasirašantį asmenį;
3. yra sukurtas priemonėmis, kurias pasirašantis asmuo gali tvarkyti tik savo valia;
4. yra susijęs su pasirašytais duomenimis taip, kad bet koks šių duomenų pakeitimas yra pastebimas.

Saugi parašo formavimo įrangos reikalavimai išvardinti 2 str. 11 d., reikalavimai, keliami kvalifikuotiems sertifikatams įvardinti 2 straipsnio 15 dalyje. Nuostatos apie reikalavimus kvalifikuotiems sertifikatams perkeltos iš Direktyvos. Esminis reikalavimas – jis turi būti sudarytas Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatytus reikalavimus atitinkančio sertifikavimo paslaugų teikėjo. Kvalifikuotame sertifikate turi būti tokie duomenys:

1. užrašas, kad tai yra kvalifikuotas sertifikatas;
2. sertifikavimo paslaugų teikėjo ir jo buveinės šalies identifikatoriai;

³² 2009 m. gruodžio mėn.

³³ Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymo 1 str. 1 d.

< http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=105849>.

3. pasirašančio asmens vardas ir pavardė arba slapyvardis;
4. pasirašančio asmens specialūs atributai, jei tai reikalinga atsižvelgiant į numatomus sertifikato naudojimo tikslus;
5. parašo tikrinimo duomenys, atitinkantys pasirašančio asmens turimus parašo formavimo duomenis;
6. sertifikato galiojimo pradžios ir pabaigos terminai;
7. sertifikato identifikatorius, suteiktas sertifikavimo paslaugų teikėjo;
8. sertifikavimo paslaugų teikėjo saugus elektroninis parašas;
9. sertifikato naudojimo paskirties apribojimai, jei tai nustatyta;
10. leistina operacijų pinigine vertė, kada sertifikatas gali būti naudojamas, jei tai nustatyta.

Lietuvos Elektroninio parašo įstatymas reglamentuoja užsienio valstybių sertifikavimo paslaugų teikėjų sudarytų sertifikatų pripažinimą. Pagal Įstatymo 5 straipsnį užsienio valstybių sertifikavimo paslaugų teikėjų sudaryti kvalifikuoti sertifikatai laikomi teisiškai ekvivalenčiais Lietuvos Respublikos sertifikavimo paslaugų teikėjų sudarytiems kvalifikuotiems sertifikatom, jei (Įstatymo 5 str. 1 d.):

1. yra sudaryti sertifikavimo paslaugų teikėjo, akredituoto Lietuvos Respublikoje;
2. yra sudaryti sertifikavimo paslaugų teikėjo, akredituoto Europos Sąjungos valstybėje;
3. už sertifikatą laiduoja Lietuvos Respublikos sertifikavimo paslaugų teikėjas, atitinkantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatytus reikalavimus kvalifikuotus sertifikatus sudarantiems sertifikavimo paslaugų teikėjams;
4. už sertifikatą laiduoja Europos Sąjungos valstybės sertifikavimo paslaugų teikėjas, atitinkantis ekvivalentiškus Lietuvos Respublikos Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatytus reikalavimus kvalifikuotus sertifikatus sudarantiems sertifikavimo paslaugų teikėjams.

Lietuvos Respublikoje taip pat pripažįstami tie užsienio valstybių sertifikavimo paslaugų teikėjai ir jų sudaryti sertifikatai, kurių pripažinimas paremtas Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis (Įstatymo 5 str. 2 d.).

Sertifikatų pripažinimas teisiškai ekvivalenčiais Lietuvos Respublikos sertifikavimo paslaugų teikėjų sudarytiems kvalifikuotiems sertifikatom, darbo autorės nuomone, reiškia tai, kad vartotojas, šiuo sertifikatu patvirtinęs elektroninį parašą, gali pagrįstai tikėtis elektroninio parašo pripažinimo.

Įdomu tai, kad šiose Įstatymo nuostatose atsispindi E. parašo direktyvos 7 straipsnio 1 dalis, kurioje kalbama apie trečiųjų šalių sertifikatų pripažinimą. Lietuvos atveju kalbama ir apie trečiąsias šalis ir apie ES paslaugų teikėjus. Pažymėtina, kad Įstatymo 5 straipsnis nekalba apie Direktyvos reikalavimus atitinkančių kitų ES valstybių narių paslaugų teikėjų sertifikatų pripažinimą, kaip tai yra įvardinta Direktyvos 7 straipsnio 1 dalies b punkte.

Dar pažymėtina, kad aptariame Įstatymo straipsnyje kalbama apie akreditaciją ir laidavimą, tuo tarpu Direktyvoje – apie įsisteigimą ir garantavimą. Verta panagrinėti kiekvieną straipsnio punktą išsamiau.

1 punkte įtvirtinta sąlyga – akreditacija Lietuvos Respublikoje. Praktika, kad Lietuvoje būtų akredituotas užsienio paslaugų teikėjas kol kas nepasitaikė. Tvarka, kuria vadovaujantis būtų tokia akreditacija vykdoma, patvirtinta 2003 m. sausio 29 d. Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus įsakymu Nr. T-9. Pagal šią tvarką paslaugų teikėjus akredituoja Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie LRV (toliau – IVPK). Šiuo teisės aktu įteisinti pagrindiniai reikalavimai, siekiant akredituoti sertifikavimo paslaugų teikėju:

1. paslaugas teikti taikant Lietuvos standartą LST ETSI TS 101 456 „Strateginiai reikalavimai, keliami kvalifikuotus sertifikatus išduodantiems sertifikavimo paslaugų teikėjams“.

2. būti įdiegus kokybės vadybos sistemą taikydamas Lietuvos standartą LST ISO 9001:2001 „Kokybės vadybos sistemos. Reikalavimai“.

3. iki prašymo gauti akreditaciją pateikimo datos savo civilinę atsakomybę privalo apdrausti ne mažesne kaip IVPK nustatyta suma.

Galima daryti išvadą, kad siekdamas gauti akreditaciją Lietuvos SPT_{KS} turėtų įsidiesti kokybės vadybos standartą LST ISO 9001:2001, nes kitus reikalavimus jis turėtų tenkinti registruodamasis SPT_{KS} Lietuvoje. Įdomu tai, kad siekiant įgyvendinti šį reikalavimą būtinos nemažos papildomos investicijos, todėl iki šiol Lietuvoje nėra akreditavęsis nei vienas SPT_{KS}.

Akreditacija Lietuvos SPT_{KS} yra pranašumo prieš kitus paslaugų teikėjus įgijimas, tačiau akreditacija užsienio SPT_{KS} Lietuvoje turėtų būti sąlyga legaliai veikti Lietuvos rinkoje, todėl manytina, kad užsienio SPT_{KS} reikalavimas atitikti brangų kokybės vadybos standartą yra perteklinis, kurį apeiti galima kitais būdais patenkant į rinką (pvz., per registravimo tarnybas³⁴), tuomet paslaugų teikėjas nėra prižiūrimas Lietuvoje, o tik šalies, kurioje jis įsisteigęs. Todėl manytina, kad užsienio paslaugų teikėjams iškeliant reikalavimus, sąlygojančius jų teisėtą veiklą Lietuvoje, reikėtų bent jau apsiriboti ekvivalentiškais tiems reikalavimams, kurie keliami Lietuvos SPT_{KS}.

2 punkte kalbama apie paslaugų teikėjų, akredituotų kitoje ES valstybėje narėje, pripažinimą. Kyla klausimas, ar visose ES šalyse turi būti vienodos akreditacijos sąlygos? Direktyvos 3 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad valstybės narės gali įdiegti arba išlaikyti savanoriškos akreditacijos sistemas, kurių tikslas yra geresnė sertifikavimo paslaugų teikimo kokybė. Visos su tokiomis sistemomis susijusios sąlygos turi būti objektyvios, skaidrios, proporcingos ir nediskriminacinės. Lietuvos Elektroninio parašo įstatymo 8 straipsnio 2 dalyje yra griežtai reglamentuota, kad E. parašas negali būti laikomas negaliojančiu vien dėl to, kad nėra paremtas akredituoto sertifikavimo paslaugų teikėjo

išduotu kvalifikuotu sertifikatu³⁵, todėl darytina išvada, kad akreditacija negali būti vienintelė teisėtumo sąlyga³⁶.

3 punktas, kai „už sertifikatą laiduoja Lietuvos Respublikos sertifikavimo paslaugų teikėjas, atitinkantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatytus reikalavimus kvalifikuotus sertifikatus sudarantiems sertifikavimo paslaugų teikėjams“ yra Lietuvos praktikoje taip pat problemiškas požymis. Teisės aktais nėra reglamentuota tokio „laidavimo“ procedūra.

4 punktu vadovaujamosi vykdant registravimo tarnybos funkcijas Lietuvoje, kai ES valstybėje narėje įsisteigęs SPT_{KS}, registravimo funkcijas paveda vykdyti Lietuvoje įsisteigusiai bendrovei, pvz. UAB „Omnitel“ atlieka registravimo funkcijas, į mobiliųjų telefonų SIM korteles įrašinėdama estų paslaugų teikėjo AK „Sertifitseerimiskeskus“ sudarinėjamus sertifikatus, skirtus pasirašyti mobiliu elektroniniu parašu. Tačiau nėra atliktas įvertinimas, ar AK „Sertifitseerimiskeskus“ atitinka ekvivalentiškus Lietuvos Respublikos Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatytus reikalavimus kvalifikuotus sertifikatus sudarantiems sertifikavimo paslaugų teikėjams. Šioje situacijoje vadovaujamosi E. parašų direktyvos principu – Direktyvos reikalavimus atitinkantiems elektroninio parašo produktų laisvas cirkuliavimas vidaus rinkoje nėra varžomas.

Apibendrinant galima teigti, kad Įstatymo 5 straipsnyje nėra aiškiai įtvirtintas pagrindinis E. parašų direktyvos tarpvalstybinio pripažinimo principas – Direktyvos reikalavimus atitinkančių elektroninio parašo produktų laisvas cirkuliavimas vidaus rinkoje. Artimiausia šiai nuostatai Įstatymo 5 straipsnio nuostata – 1 dalies 4 punktas. Priežastis galėtų būti ta, kad Įstatymas buvo parengtas ir įsigaliojo Lietuvai dar nesant ES nare, todėl buvo nustatytas reikalavimas atitikti ne Direktyvos, o Lietuvos teisės aktais įtvirtintus reikalavimus, tačiau šiandien toks pripažinimo principas Lietuvoje jau nėra pakankamas. Manytina, kad ES valstybių narių SPT_{KS} išduodamų sertifikatų pripažinimą reglamentuojančios nuostatos turėtų būti koreguojamos.

1.3.2. Kai kurių ES valstybių narių teisinis užsienio šalių sertifikatų galiojimo reglamentavimas

Įdomu panagrinėti, kaip kitų ES valstybių narių nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtintas užsienio sertifikatų galiojimas. Šiame darbe lyginamajai analizei pasirinktos trys ES valstybės narės - Vokietija, Slovėnija ir Austrija. Vokietija – konservatyvaus e. parašo reglamentavimo šalininkė, garsėjanti griežtais reikalavimais paslaugų teikėjams ir su e. parašu susijusioms paslaugoms. Slovėnija

³⁴ Omnitel ir AK „Sertifitseerimiskeskus“ atvejis: estų sudaromi sertifikatai sėkmingai pripažįstami Lietuvoje, nes juos išduoda registravimo tarnyba UAB „Omnitel“. Tačiau atitikimas Lietuvos Vyriausybės nustatytiems reikalavimams nėra atliktas.

³⁵ Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymo 1 straipsnio 2 dalies 3 punktas
< http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=105849>

³⁶ Plačiau akreditacijos sampratos problemos bus aptartos 2-ame šio darbo skyriuje.

– nedidelė valstybė, į ES gretas įstojusi tuo pačiu metu, kaip ir Lietuva. Austrija – stipriai pažengus e. parašo naudojimo srityje, garsėjanti išskirtiniais e. parašo sprendimais.

Vokietijos elektroninio parašo įstatymas³⁷, priimtas 1997 m. rugpjūčio 1 d., nustato užsienio sertifikatų pripažinimo tvarką. 23 paragrafas numato, kad elektroninis parašas, patvirtintas kvalifikuotu sertifikatu, kurį išdavė ES valstybės narės arba Europos ekonomikos erdvės šalies SPT_{KS}, turi būti pripažįstamas ekvivalentišku Vokietijos SPT_{KS} išduotam kvalifikuotam sertifikatui, jei atitinka E. parašų direktyvos 5 straipsnio 1 dalies reikalavimus, kurie kalba apie elektroninio parašo teisinę galią: „Valstybės narės užtikrina, kad saugūs elektroniniai parašai, paremti kvalifikuotu sertifikatu ir sukurti saugia parašo formavimo įranga: a) atitiktų parašo teisinius reikalavimus dėl elektronine forma pateiktų duomenų taip pat, kaip rašytiniai parašai atitinka tokius reikalavimus dėl duomenų popieriuje; ir b) būtų leistini kaip įrodymas teisme.

Trečiųjų šalių SPT_{KS} išduoti sertifikatai turi būti pripažįstami ekvivalentiškais šalies viduje įsisteigusių SPT_{KS} išduotiems kvalifikuotiems sertifikatams, jei toje šalyje jie traktuojami kaip kvalifikuoti sertifikatai, atitinkantys taip pat Direktyvos 5 straipsnio 1 dalies reikalavimus ir jei SPT_{KS} atitinka Direktyvos reikalavimus ir yra akredituotas ES valstybėje narėje arba vienoje iš EEE šalių, arba už sertifikatą laiduoja SPT_{KS}, įsisteigęs ES valstybėje narėje ir atitinkantis Direktyvos reikalavimus, arba sertifikatas pripažįstamas, jei dėl to susitarta Vokietijos ir ES valstybių narių arba trečiųjų šalių ir tarptautinių organizacijų sutartyse (23 paragrafo 1 d.).

Išduodami ES valstybės narės arba EEE šalies SPT_{KS} sertifikatai yra ekvivalentiški akreditaciją turinčių SPT_{KS} sertifikatams, jei jie gali įrodyti atitinkamą saugumo lygį (23 paragrafo 2 d.). Kitos paslaugos, susijusios su elektroniniu parašu (pvz. Laiko žymos paslaugos), teikiamos ES valstybių narių arba EEE šalių, turi būti pripažįstamos ekvivalentiškomis Vokietijos paslaugų teikėjų paslaugoms, jei yra tenkinami Direktyvos reikalavimai.

Kitas pavyzdys – Slovėnijos Respublikos Elektroninės komercijos ir elektroninio parašo aktas³⁸. Akte (40 str.) numatyta, kad e. parašo priežiūros įstaiga Slovėnijoje registruoja ir užsienio paslaugų teikėjus, jei jie atitinka vidinius reikalavimus.

46 straipsnis reglamentuoja užsienio sertifikatų pripažinimą Slovėnijoje: Kvalifikuoti sertifikatai, išduoti SPT_{KS}, kurių verslo vieta ES valstybėje narėje, yra ekvivalentiški Slovėnijos SPT_{KS} išduotiems kvalifikuotiems sertifikatams (1 dalis).

Kvalifikuoti sertifikatai, išduoti SPT_{KS}, kurių verslo vieta trečiojoje šalyje, yra ekvivalentiški Slovėnijos SPT_{KS} išduotiems kvalifikuotiems sertifikatams, jei (46 straipsnis 2 dalis): SPT_{KS} atitinka

³⁷ Federal Act Establishing General Conditions for Information and Communication Services – Information and Communication Services Act (Informations- und Kommunikationsdienste-Gesetz – IuKDG), August 1, 1997 (Article 3. Act on Digital Signature (Digital Signature Act – Signaturgesetz – SigG) <<http://www.bundesnetzagentur.de/media/archive/3612.pdf>>.

³⁸ Electronic commerce and electronic signature act of the Republic of Slovenia <<http://e-uprava.gov.si/eud/e-uprava/en/ECAS-Act-in-English.pdf>>.

Slovėnijos SPT_{KS} keliamus reikalavimus ir yra akreditavęsis Slovėnijoje arba kitoje ES valstybėje narėje; Jei Slovėnijos SPT_{KS} už tokį sertifikatą laiduoja; Sertifikatas išduotas Slovėnijos ir kitos šalies (tarptautinės organizacijos) sutarties pagrindu; Sertifikatas išduotas ES valstybės narės ir trečiosios šalies (tarptautinės organizacijos) vienašalės ar daugiašalės sutarties pagrindu;

Austrijos elektroninių parašų įstatymo³⁹ 24 straipsnis nustato tokias užsienio sertifikato pripažinimo sąlygas: Europos Sąjungos valstybėje narėje įsisteigusių SPT_{KS} išduoti sertifikatai, kurių galiojimą galima patikrinti šalies viduje, pripažįstami ekvivalentiškais Austrijos SPT_{KS} išduotiems sertifikatams. Kvalifikuoti sertifikatai, išduoti ES valstybių narių SPT_{KS}, turi tapačią teisinę galią, kaip ir Austrijos kvalifikuoti sertifikatai (24 str. 1 d.).

Trečiųjų šalių SPT_{KS} išduoti sertifikatai, kurių galiojimą galima patikrinti šalies viduje, Austrijoje pripažįstami ekvivalentiškais Austrijos SPT_{KS} išduotiems sertifikatams atskiro teisės akto nustatyta tvarka. Trečiųjų šalių SPT_{KS} išduoti kvalifikuoti sertifikatai turi tapačią teisinę galią, kaip ir Austrijos kvalifikuoti sertifikatą (24 str. 2 d.), jei SPT_{KS} atitinka Austrijos SPT_{KS} keliamus reikalavimus ir yra akreditavęsis ES valstybėje narėje, SPT_{KS} įsisteigęs ES valstybėje narėje ir atitinka Austrijos SPT_{KS} keliamus reikalavimus, taip pat pripažįstami ES valstybės narės ir trečiosios šalies (tarptautinės organizacijos) vienašalės ar daugiašalės sutarties pagrindu.

Jei ES valstybėje narėje arba trečiojoje šalyje įsisteigęs SPT_{KS} atitinka saugos reikalavimus, atitikties įvertinimą atlikus patikimai agentūrai, kuria pasitiki Austrijos e. parašo priežiūros įstaiga (24 str. 3 d.).

Apibendrinant galima būtų daryti išvadą, kad aptartos ES valstybės narės neriboja kitos valstybės kilmės sertifikavimo paslaugų teikimo srityse, kuriose taikoma E. parašų direktyva bei užtikrinamas Direktyvos reikalavimus atitinkančių elektroninio parašo produktų laisvas cirkuliavimas vidaus rinkoje.

³⁹ Bundesgesetz über elektronische Signaturen (Signaturgesetz – SigG) für die Republik Österreich <<http://www.signatur.rtr.at/repository/legal-sigg-19990819-de.pdf>>.

2. SERTIFIKAVIMO PASLAUGŲ TEIKĖJŲ VEIKLOS SĄLYGOS IR PRIEŽIŪRA

ES keliami reikalavimai kvalifikuotam elektroniniam parašui ir su juo susijusiai sistemai turėtų suponuoti tinkamą jų įgyvendinimą valstybėse narėse, bendrą tarpvalstybinį požiūrį ir elektroninių parašų suderinamumą. Reikalavimus (perkeltus į nacionalines teisės sistemas) įgyvendina tarnybos, teikiančios su elektroniniu parašu susijusias paslaugas bei priežiūros institucijos, atliekančios patikrą bei atitikties įvertinimus. Šiame skyriuje aptarsime Lietuvos sertifikavimo paslaugų teikėjų veiklos sąlygas, atsakomybę, priežiūrą bei registravimo tarnybų, teisinį reglamentavimą.

2.1. Reikalavimai kvalifikuotus sertifikatus sudarantiems sertifikavimo paslaugų teikėjams Lietuvoje

Siekiant išsamiai apžvelgti kvalifikuotus sertifikatus sudarančių sertifikavimo paslaugų teikėjų veiklos sąlygas, būtina išanalizuoti, kaip reikalavimai reglamentuojami valstybiniu lygmeniu, nes būtent griežti reikalavimai ir atitiktis jiems suponuoja pasitikėjimą kvalifikuotais elektroniniais parašais. Vieningi reikalavimai visoje Europos Sąjungoje yra viena iš svarbiausių suderinamumo ir pripažinimo tarpvalstybiniu lygmeniu sąlygų.

2.1.1. Lietuvos teisės aktais nustatyti reikalavimai kvalifikuotus sertifikatus sudarantiems sertifikavimo paslaugų teikėjams

Lietuvos Respublikos Elektroninio parašo įstatymas reglamentuoja sertifikavimo paslaugų teikėjo pareigas, teises ir atsakomybę (Elektroninio parašo įstatymo 12 str.). Viena iš būtinų sąlygų, prieš sudarant konkrečiam asmeniui sertifikatą – sutarties tarp Sertifikavimo paslaugų teikėjo ir asmens (12 str. 1 d.).

Elektroninio parašo įstatyme nurodyta, kad sertifikavimo paslaugų teikėjas sudarant sutartį privalo informuoti pasirašantį asmenį apie sertifikato naudojimo tvarką, apribojimus, savanorišką sertifikavimo paslaugų teikėjo akreditavimąsi; sudarydamas pasirašančio asmens sertifikatą, reikalauti iš asmens pateikti jo tapatybę patvirtinančius dokumentus; užtikrinti asmens duomenų apsaugą, reglamentuojamą Asmens duomenų teisinės apsaugos ir kitų Lietuvos Respublikos įstatymų (12 str. 2 d.).

Sertifikavimo paslaugų teikėjas privalo bet kuriuo paros metu teikti sertifikatų duomenis parašo naudotojams elektroniniams parašams tikrinti; nedelsdamas sustabdyti arba nutraukti pasirašančio asmens sertifikato galiojimą 4 straipsnio 4 ir 6 dalyse numatytais atvejais; nedelsdamas

informuoti pasirašantį asmenį apie jo sertifikato galiojimo sustabdymą ar nutraukimą; nedelsdamas atšaukti sertifikato galiojimo sustabdymą, gavęs pasirašančio asmens arba Vyriausybės nustatytos teisės saugos institucijos, kurios prašymu sertifikato galiojimas buvo sustabdytas, prašymą (12 str. 3 d.)

Remiantis Elektroninio parašo įstatymo 2 straipsnio 16 dalimi, sertifikavimo paslaugų teikėjas – įmonė, neturinti juridinio asmens teisių, arba juridinis asmuo, sudarantis sertifikatus arba teikiantis kitas paslaugas, susijusias su elektroniniu parašu. Įstatymo 9 straipsnyje sertifikavimo paslaugos suskirstytos į dvi grupes – pagrindinės (sertifikatų sudarymo ir jų duomenų teikimo parašo naudotojams elektroniniams parašams tikrinti) ir pagalbinės – (laiko žymos formavimo, asmenų konsultavimo, asmenų registravimo sertifikatams gauti ir kitas šiai kategorijai priskiriamas paslaugas).

Pagrindines paslaugas, susijusias su kvalifikuotais sertifikatais teikia Kvalifikuotus sertifikatus sudarantys sertifikavimo paslaugų teikėjai. Lietuvos SPT_{KS} vykdydami savo veiklą vadovaujasi Elektroninio parašo įstatymu, Vyriausybės nutarimu Nr. 2108 patvirtintais Reikalavimais kvalifikuotus sertifikatus sudarantiems sertifikavimo paslaugų teikėjams, bei vidiniais dokumentais, skirtais aprašyti savo veiklą, savo ir parašo naudotojų teises ir pareigas bei kitą informaciją, susijusią su paslaugų teikimu, t.y. Sertifikato taisyklėmis ir Sertifikavimo veiklos nuostatais bei tarptautiniais standartais.

Reikalavimai kvalifikuotus sertifikatus sudarantiems paslaugų teikėjams yra apibrėžti remiantis standartais ir Direktyva, todėl suponuoja sėkmingą atitikimą ES lygio reikalavimams. Atitiktį reikalavimams patvirtina elektroninio parašo priežiūros įstaiga, įregistruodama paslaugų teikėją, kaip tai numato Elektroninio parašo įstatymo 10 straipsnis.

Elektroninio parašo įstatyme yra nustatytas įpareigojimas elektroninio parašo įstaigai nustatyti reikalavimus sertifikavimo paslaugų teikėjams. „Reikalavimai kvalifikuotus sertifikatus sudarantiems sertifikavimo paslaugų teikėjams“ patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 31 d. nutarimu Nr. 2108. Šiuo nutarimu buvo patvirtinti: Reikalavimai kvalifikuotus sertifikatus sudarantiems sertifikavimo paslaugų teikėjams, Reikalavimai elektroninio parašo įrangai, Kvalifikuotus sertifikatus sudarančių sertifikavimo paslaugų teikėjų registravimo tvarka ir Elektroninio parašo priežiūros reglamentas. Kiekviena dalis paremta tam tikru standartu:

1. Reikalavimai kvalifikuotus sertifikatus sudarantiems sertifikavimo paslaugų teikėjams - LST ETSI TS 101 456 „Strateginiai reikalavimai, keliami kvalifikuotus sertifikatus išduodantiems sertifikavimo paslaugų teikėjams“;

2. Reikalavimai elektroninio parašo įrangai - LST CWA 14167 „Saugumo reikalavimai, keliami patikimoms elektroniniu parašu sertifikatu valdymo sistemoms“;

3. Kvalifikuotus sertifikatus sudarančių sertifikavimo paslaugų teikėjų registravimo tvarka - LST CWA 14168 „Saugi parašo formavimo įranga EAL 4“ ir LST CWA 14170 „Saugumo reikalavimai, keliami taikomosioms parašo formavimo sistemoms“;

4. Elektroninio parašo priežiūros reglamentas - LST CWA 14171 „Elektroninio parašo tikrinimo procedūros“;

Reikalavimuose apibrėžtos pagrindinės paslaugų teikėjų funkcijos: registruoti asmenis, prašančius sudaryti sertifikatus, patikrinti dokumentus jų tapatybei nustatyti ir kitus pateikiamus dokumentus, kurių reikia sertifikatui sudaryti, sudaryti sertifikatus; tvarkyti sertifikatų duomenis; laiku sustabdyti arba nutraukti sertifikatų galiojimą gavus atitinkamą prašymą; teikti nebegaliojančių sertifikatų duomenis parašo naudotojams anksčiau sukurtiems parašams tikrinti;

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad kai kurias pagalbines funkcijas, susijusias su asmenų registravimu sertifikatams gauti, SPT_{KS} gali deleguoti Registravimo tarnyboms, kurių veiklos sąlygas aptarsime 2.5. poskyryje.

III skyriuje įtvirtinti paslaugų teikėjų vidaus administravimo reikalavimai:

1. Paslaugų teikėjo naudojama elektroninio parašo įranga turi atitikti Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatytus reikalavimus⁴⁰.

2. Galiojančių, sustabdyto ir nutraukto galiojimo sertifikatų duomenys viešai turi būti teikiami ištiesą parą tik asmens, kuriam sudarytas sertifikatas, sutikimu, o gavus sertifikato taisyklėse nustatytus reikalavimus atitinkantį prašymą sustabdyti ar nutraukti sertifikato galiojimą ir jį nedelsiant patikrinus sertifikato galiojimas turi būti sustabdytas ar nutrauktas per sertifikato taisyklėse nustatytą laiką.

4. Paslaugų teikėjas turi žymėti datą ir laiką, kada buvo sudarytas sertifikatas, kada sustabdytas ar nutrauktas jo galiojimas.

5. Sertifikato taisyklėse yra nustatyta informacija, susijusi su sertifikatų tvarkymu ir atsakymais į parašo naudotojų užklausas. Ją paslaugų teikėjas turi saugoti sertifikato taisyklėse nustatytą laiką.

6. Paslaugų teikėjas turi užtikrinti, kad pasirašantiems asmenims sukurti parašo formavimo duomenys nebūtų kaupiami ir dauginami.

2.1.2. Sertifikavimo paslaugų teikėjų atsakomybė

Vykdam sandorių pasirašymą e. parašu, svarbu yra tai, kokia draudimine suma sertifikavimo paslaugų teikėjas yra apsidraudęs vienam draudiminių įvykiui, nes naudojant pasirašymui elektroninę priemonę pavojų kelia techninių kliūčių rizika. Pvz., kreditinių kortelių sistemoje kortelės naudotoją riboja kredito limitas, naudojant e. parašą (pvz., pasirašant sutartis) neįmanoma įvertinti individualios operacijos, todėl šioje e. parašų paslaugų srityje reglamentuojama minimali sertifikavimo

⁴⁰ Reikalavimai elektroninio parašo įrangai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 31 d. nutarimu Nr. 2108. <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=198003>.

paslaugų teikėjo atsakomybė⁴¹. Svarbu, ar visus toje operacijoje dalyvaujančius parašo naudotojus nustatyta minimali atsakomybės suma tenkina.

Sertifikavimo paslaugų teikėjų atsakomybę visai ES reglamentuoja E. parašų direktyvos 6 straipsnis, kuris įtvirtina valstybių narių prievolę bent jau užtikrinti, kad išduodamas arba garantuodamas kvalifikuotą sertifikatą visuomenei, sertifikavimo paslaugų teikėjas būtų atsakingas už žalą, padarytą bet kuriam subjektui arba juridiniam ar fiziniam asmeniui, kuris pagrįstai pasitiki tuo sertifikatu, tai yra būtų atsakingas už (1 dalis):

1. visos išdavimo metu turėtos informacijos, kuri nurodyta kvalifikuotame sertifikate, tikslumą bei už tai, kad sertifikate būtų pateikta visa išsami informacija, kuri turi būti kvalifikuotame sertifikate;

2. tai, kad būtų užtikrinta, jog sertifikato išdavimo metu kvalifikuotame sertifikate nurodytas pasirašantis asmuo turėjo parašo formavimo duomenis, atitinkančius parašo tikrinimo duomenis, pateiktus arba nurodytus sertifikate;

3. tai, kad būtų užtikrinta, jog parašo formavimo duomenys ir parašo tikrinimo duomenys galėtų būti naudojami kaip vienas kitą papildantys tais atvejais, kai sertifikavimo paslaugų teikėjas pateikia abu; nebent sertifikavimo paslaugų teikėjas įrodo, kad jis nesiėlgė neatsargiai.

Valstybės narės bent jau užtikrina, kad sertifikavimo paslaugų teikėjas, kuris išduoda kvalifikuotą sertifikatą visuomenei, būtų atsakingas už žalą, padarytą bet kuriam subjektui arba juridiniam ar fiziniam asmeniui, pagrįstai pasitikinčiam sertifikatu, kuri atsirado dėl to, kad nebuvo užregistruotas sertifikato galiojimo nutraukimas, nebent sertifikavimo paslaugų teikėjas įrodo, kad nesiėlgė neatsargiai (Direktyvos 6 str. 2 d.).

Valstybės narės užtikrina, kad kvalifikuotame sertifikate sertifikavimo paslaugų teikėjas galėtų nurodyti tam sertifikatui taikomus apribojimus, jeigu tuos apribojimus pripažįsta trečiosios šalys. Sertifikavimo paslaugų teikėjas neatsako už žalą, patiriamą dėl kvalifikuoto sertifikato naudojimo nepaisant nustatytų apribojimų (Direktyvos 6 str. 3 dalis).

Valstybės narės užtikrina, kad kvalifikuotame sertifikate sertifikavimo paslaugų teikėjas galėtų nurodyti sandorių, kuriuose sertifikatas gali būti naudojamas, sumos ribą, jeigu šią ribą pripažįsta trečiosios šalys. Sertifikavimo paslaugų teikėjas neatsako už žalą, atsirandančią viršijus šią didžiausią nustatytą ribą (4 dalis).

Lietuvos Elektroninio parašo įstatymas reglamentuoja Lietuvos sertifikavimo paslaugų teikėjo pareigas, teises ir atsakomybę (12 str.). Elektroninio parašo įstatymo 12 str. 4 d. nurodyta, kad kvalifikuotus sertifikatus sudarantis sertifikavimo paslaugų teikėjas turi teisę nustatyti sertifikato

⁴¹ Martinez-Nadal a., L. Ferrer-Gomila J., Liability of Certification Authorities: A Juridical Point of View. Information Security, 2001, LNSC 2200, 204-219 p.

naudojimo paskirties apribojimus, leistiną operacijų piniginę vertę, kada galima naudoti sertifikata, ir neatsako už parašo naudotojų patirtą žalą, jeigu buvo pažeisti sertifikate nurodyti apribojimai.

Kvalifikuotus sertifikatus sudarantis sertifikavimo paslaugų teikėjas atsako už (12 str. 5 d):

1. sudaryto sertifikato duomenų tikslumą;
2. tai, kad sudarytame sertifikate nurodytas asmuo yra parašo formavimo duomenų, atitinkančių sertifikate nurodytus parašo tikrinimo duomenis, turėtojas;
3. parašo formavimo duomenų ir parašo tikrinimo duomenų atitikimą, kai jis asmens prašymu sukuria šiuos abu duomenis;
4. sertifikato galiojimo sustabdymą ar nutraukimą laiku.

Sertifikavimo paslaugų teikėjas, sudarantis kvalifikuotus sertifikatus ar laiduojantis už kitų sertifikavimo paslaugų teikėjų sudarytus kvalifikuotus sertifikatus, atlygina parašo naudotojams padarytą žalą įstatymų nustatyta tvarka (12 str. 6 d.).

Vadovaujantis Elektroninio parašo įstatymo 12 straipsnio 3 dalies 2 punktu, Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus 2003 m. kovo 31 d. įsakymu Nr. T-31 nustatyta, kad kvalifikuotus sertifikatus sudarančių paslaugų teikėjų civilinės atsakomybės draudimo suma turi būti ne mažesnė kaip 100 000 litų vienam draudimui įvykiui, vienerių metų laikotarpiui. Palyginimui - Vokietijoje minimali draudiminė suma 250 000 eurų⁴², tačiau ne daugiau nei 2,5 mln. eurų⁴³. Lenkijoje minimali draudiminė suma taip pat 250 000 eurų, bet ne daugiau 1 mln. eurų⁴⁴.

Darbo autorės nuomone kiekviena valstybė narė, nustatanti minimalią draudiminę sumą nevaržo sertifikavimo paslaugų teikėjų nustatyti didesnes sumas siekiant konkurencingumo su kitų ES valstybių narių kvalifikuotus sertifikatus sudarančiais sertifikavimo paslaugų teikėjais, tačiau nustato orientyrą, kurio Lietuvos SPT_{KS} neperžengia. Manytina, kad Lietuvoje draudimo kompanijoms yra svarbus veiksnys, kokią minimalią draudiminę sumą nustato Lietuvos teisės aktai. Tarptautinėje rinkoje didesnę draudiminę sumą garantuojantis paslaugų teikėjas rinkoje yra patrauklesnis. Lenkų nustatyta minimali draudiminė suma liudija orientavimąsi į užsienio rinką. Svarbiausia, kad informacija apie draudiminės sumos dydį būtų lengvai pasiekiami parašo naudotojams.

Nuostatos, jei yra nesilaikoma Reikalavimų paslaugų teikėjams, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 31 d. nutarimu Nr. 2108, įtvirtintos to paties teisės akto IV skyriuje. Pagrindinė nuobauda – registracijos panaikinimas.

⁴²Vokietijos elektroninio parašo įstatymo 12 str. <<http://www.bundesnetzagentur.de/media/archive/3612.pdf>>.

⁴³Vokietijos elektroninio parašo potvarkio komentaras <<http://www.dud.de/documents/sigv-eb-010816.pdf>>.

⁴⁴2006 m. gruodžio 16 d. Lenkijos finansų ministro įsakymo dėl civilinės atsakomybės draudimo atliekant kvalifikuotus sertifikavimo paslaugas 4 paragrafas <<http://www.lex.com.pl/serwis/du/2003/2282.htm>>.

Sertifikavimo paslaugų teikėjų atsakomybė už padarytą žalą sertifikatų naudotojams numatyta ir Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 214(24) straipsnyje: Teisės aktų, reglamentuojančių kvalifikuotus sertifikatus sudarančių sertifikavimo paslaugų teikėjų veiklą, pažeidimas – užtraukia baudą kvalifikuotus sertifikatus sudarančių sertifikavimo paslaugų teikėjų vadovams nuo penkių šimtą iki keturių tūkstančių litų. Didesni nusižengimai, padarą žalos elektroninio parašo naudotojams, – „užtraukia baudą kvalifikuotus sertifikatus sudarančių sertifikavimo paslaugą teikėją vadovams nuo keturių tūkstančių iki dešimties tūkstančių litų“. 247(10) straipsnis nustatyta, kad kodekso 214(24) straipsnyje numatytų administracinių teisės pažeidimų bylas nagrinėja Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės vardu nagrinėti administracinių teisės pažeidimų bylas ir skirti administracines nuobaudas turi teisę šio komiteto direktorius ir jo pavaduotojas).

2.2. Registravimas

Lietuvos Respublikos Elektroninio parašo įstatyme galima išskirti dvi kvalifikuotus sertifikatus sudarančių sertifikavimo paslaugų teikėjų formas – registruotus (išduodančius kvalifikuotus elektrinius parašus) ir akredituotus (kurių veikla papildomai turėtų būti įvertinta elektroninio parašo priežiūros institucijoje). Registravimas ir akreditavimas Elektroninio parašo įstatyme įtvirtinti kaip savarankiški pagrindai, kurie panaikinami, vadovaujantis atskiromis įstatymo nuostatomis (15 str. 1 ir 2 dalys). Pažymėtina, kad akreditacija – savanoriška procedūra, kurią aptarsime kitame poskyryje.

Registracija elektroninio parašo priežiūros institucijoje – būtina Lietuvos SPT_{KS} veiklos sąlyga. Literatūroje⁴⁵ ši nuostata kritikuojama, ir pateikiama kaip neatitinkanti Direktyvos nuostatų. Iš dalies toks požiūris yra pagrįstas: E. parašų direktyva nemažai dėmesio skiria sertifikavimo paslaugų teikėjų veiklos sąlygoms. Direktyvos preambulės 10 punkte teigiama, kad sertifikavimo paslaugų teikėjams turi būti leista teikti savo paslaugas be jokio išankstinio patvirtinimo, ir nurodoma, kad išankstinis patvirtinimas reiškia ne tik tuos atvejus, kai sertifikavimo paslaugų teikėjas turi gauti nacionalinių institucijų sprendimą, kuriuo būtų leista teikti sertifikavimo paslaugas, bet ir bet kokias kitas tokį patį efektą turinčias priemones. Preambulės 21 punkte nurodoma, kad juridinis elektroninio parašo pripažinimas turi remtis objektyviais kriterijais ir neturi būti susietas su sertifikavimo paslaugų teikėjo valstybiniu patvirtinimu.

Remiantis šiomis Direktyvos nuostatomis, kyla klausimų dėl Elektroninio parašo įstatymo 10 str. numatyto reikalavimo SPT_{KS} registruotis suderinamumo su Direktyva. Prižiūrėti tokio pobūdžio

sertifikavimo paslaugų teikėjus dėl ypatingos kvalifikuoto sertifikato galios yra būtina, to reikalauja ir direktyvos 3 str. 3 p., tačiau tuo pačiu metu 3 str. 1 p. griežtai nustato, kad valstybės narės neturi teisės reikalauti, kad sertifikavimo paslaugos būtų teikiamos tik gavus išankstinį patvirtinimą – taigi vienintelis reikalavimas, norint išduoti kvalifikuotus sertifikatus, yra užtikrinti išduodamų sertifikatų ir veiklos atitikimą E. parašų direktyvos priedų nuostatom⁴⁶.

Įdomu paanalizuoti, kaip kitos ES valstybės narės sprendžia šią problemą. Pavyzdžiui, Slovėnijos nacionaliniai teisės aktai nereikalauja sertifikavimo paslaugų teikėjų registravimosi. Slovėnijos Respublikos Elektroninės komercijos ir elektroninio parašo akto⁴⁷ 18 str. 2 d. nustatyta, kad tik pranešimo apie savo veiklą ne mažiau kaip prieš 8 dienas iki pradėdant veikti. To paties straipsnio 3 dalyje nurodoma, kad reikalavimų laikymasis turi būti užtikrintas vidinėmis sertifikavimo paslaugų teikėjo taisyklėmis, o apie visas aplinkybes, trukdančias tinkamai teikti paslaugas sertifikavimo paslaugų teikėjas turi pranešti prižiūrinčiai ministerijai (19 str. 1 d.).

Sertifikavimo paslaugų akreditavimas Slovėnijoje yra tik savanoriškas, suteikiantis teisę sertifikavimo paslaugų teikėjui tai nurodyti savo išduodamuose sertifikatuose. Svarbus reguliavimo įrankis yra 47 str. numatytos baudos sertifikavimo paslaugų teikėjams ir jų vadovams už nesilaikymą kvalifikuotiems sertifikatams keliamų reikalavimų (jeigu sertifikavimo paslaugų teikėjas tokius išduoda) ar kitus akto pažeidimus. Slovėnijos Respublikos Elektroninės komercijos ir elektroninio parašo aktas galėtų būti efektyvaus reguliavimo, nepažeidžiant direktyvos nuostatų pavyzdžiu.

Remiantis E. parašų direktyvos reikalavimais ir užsienio pavyzdžiais darytina išvada, kad šioje srityje galimas didesnis lankstumas, nei dabar įtvirtintas Lietuvoje⁴⁸. Tačiau, darbo autorės nuomone, Lietuvos teisės aktų kūrėjai sąmoningai pasirinko tokį SPT_{KS} išankstinės „patikros“ procedūrą, siekiant išvengti pažeidimų dėl ypatingos kvalifikuoto e. parašo paskirties ir reguliavimo būtinumo, siekiant apsaugoti parašo naudotojus. Galima tik įsivaizduoti, kokias pasekmes sukeltų reikalavimų neatitinkančio SPT_{KS} veiklos nutraukimas, kuomet reiktų atšaukti visus jau spėtus išduoti sertifikatus. Lietuviškas SPT_{KS} veiklos pradėjimo modelis garantuoja parašo naudotojų pasitikėjimą.

2.3. Priežiūra

Elektroninio parašo priežiūros koncepcija suformuota E. parašų direktyvoje. 3 straipsnio „Patekimas į rinką“ 3 dalyje pažymėta, kad Kiekviena valstybė narė užtikrina, kad būtų sukurta

⁴⁵ Lamanauskas T. Elektroninio parašo įstatymas Lietuvoje: privalumai ir trūkumai. // Justitia, 2000, Nr. 2 <<http://www.itc.tf.vu.lt/mokslas/mokslas.html#E-parasas>>.

⁴⁶ Lietuvoje šiuos reikalavimus yra parengusi Elektroninio parašo priežiūros institucija

⁴⁷ Electronic commerce and electronic signature act of the Republic of Slovenia. <<http://e-uprava.gov.si/eud/e-uprava/en/ECAS-Act-in-English.pdf>>.

⁴⁸ Lamanauskas T. Elektroninio parašo įstatymas Lietuvoje: privalumai ir trūkumai. // Justitia, 2000, Nr. 2 <<http://www.itc.tf.vu.lt/mokslas/mokslas.html#E-parasas>>.

tinkama sistema, leidžianti prižiūrėti jos teritorijoje įsisteigusius sertifikavimo paslaugų teikėjus, išduodančius kvalifikuotus sertifikatus visuomenei.

4 dalyje nustatyta, kokia forma priežiūra gali būti įgyvendinama – „Valstybių narių paskirtos atitinkamos valstybės ar privačios institucijos nustato, ar saugi parašo formavimo įranga atitinka III priede nurodytus reikalavimus. Vadovaudamasi 9 straipsnyje nurodyta tvarka, Komisija nustato kriterijus, kurių pagrindu valstybės narės skiria institucijas. Visos valstybės narės pripažįsta pirmoje pastraipoje nurodytų institucijų atliktą atitikties įvertinimą III priede nustatytiems reikalavimams.

Elektroninio parašo įstatymo 14 straipsnis nustato Lietuvos Elektroninio parašo priežiūros institucijos funkcijas: rengti reikalavimus elektroninio parašo įrangai; rengti reikalavimus kvalifikuotus sertifikatus sudarantiems sertifikavimo paslaugų teikėjams; nustatyti reikalavimus elektroninio parašo tikrinimo procedūrai; nustatyti sertifikavimo paslaugų teikėjų savanoriškos akreditacijos reikalavimus ir akreditavimo tvarką; akredituoti sertifikavimo paslaugų teikėjus; rengti kvalifikuotus sertifikatus sudarančių sertifikavimo paslaugų teikėjų registravimo tvarką, juos registruoti ir viešai skelbti jų sąrašą leidinyje „Valstybės žinios“; prižiūrėti, kaip tvarkoma sertifikavimo paslaugų teikėjo surinkta informacija, susijusi su kvalifikuotų sertifikatų tvarkymu ir parašo naudotojų užklausomis; panaikinti kvalifikuotus sertifikatus sudarančio sertifikavimo paslaugų teikėjo registraciją jo prašymu; nustatyti pagalbinių sertifikavimo paslaugų teikimo tvarką; palaikyti ryšį su atitinkamomis elektroninio parašo priežiūros institucijomis užsienyje, keistis informacija, ją kaupti ir viešai skelbti; atlikti kitas funkcijas, apibrėžtas šios institucijos nuostatuose.

Elektroninio parašo priežiūros institucijos teisės nustatytos Elektroninio parašo įstatymo 15 straipsnyje:

1. Elektroninio parašo priežiūros institucija turi teisę panaikinti akredituoto sertifikavimo paslaugų teikėjo akreditaciją, nustačiusi, kad jis pažeidė reikalavimus akredituotiems sertifikavimo paslaugų teikėjams.

2. Elektroninio parašo priežiūros institucija turi teisę išpėti kvalifikuotus sertifikatus sudarančių sertifikavimo paslaugų teikėjų, sustabdyti ar panaikinti jo registraciją, nustačiusi, kad jis pažeidė Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatytus reikalavimus kvalifikuotus sertifikatus sudarantiems sertifikavimo paslaugų teikėjams.

3. Elektroninio parašo priežiūros institucijos priimti sprendimai dėl akredituoto sertifikavimo paslaugų teikėjo akreditacijos arba kvalifikuotus sertifikatus sudarančio sertifikavimo paslaugų teikėjo registracijos panaikinimo skundžiami įstatymų nustatyta tvarka.

Svarbiausi elektroninio parašo priežiūros tikslai yra šie: dalyvauti įgyvendinant valstybės politiką elektroninio parašo naudojimo srityje; prižiūrėti, kaip paslaugų teikėjai laikosi nustatytų reikalavimų; siekti elektroninio parašo įrangos suderinamumo vietos ir tarptautiniu lygiu;

bendradarbiauti su kitų šalių elektroninio parašo priežiūros institucijomis; siekti, kad Lietuvoje akredituoti paslaugų teikėjai būtų pripažįstami tarptautiniu lygiu.

Svarbu tai, kad EPP institucija stebi, kaip teikiamos kvalifikuotos sertifikavimo paslaugos, nagrinėja gaunamą informaciją, konsultuoja Lietuvoje įregistruotus sertifikavimo paslaugų teikėjus bei jų paslaugų vartotojus. Elektroninio parašo tarpvalstybinio pripažinimo kontekste svarbu tai, kad elektroninio parašo priežiūros institucija yra tarpininkas tarp ES institucijų ir valstybių narių, stebėdama ES mastu vykstančius procesus elektroninio parašo srityje ir juose dalyvaudama, taip pat bendradarbiaujant su kitomis ES valstybėmis narėmis, seka „geriausius pavyzdžius“ tam, kad juos pritaikytų valstybės vidaus lygmenyje.

Darbo autorė daro išvadą, kad elektroninio parašo priežiūros funkcijos yra itin svarbios didėjant e. parašo paslaugų naudojimui. Būtinai veiklos orientyras - esamos teisės aktų bazės, reglamentuojančios elektroninį parašą ir su juo susijusias paslaugas, peržiūra bei visuomenės švietimas e. parašo naudojimo klausimais, viena iš būtinų priemonių stipinant parašo priežiūros funkciją – kvalifikacijos kėlimas audito srityje, siekiant kokybiškai atlikti Lietuvos SPT_{KS} atitikties reikalavimams ir standartams įvertinimo procedūras bei nuolatinį SPT_{KS} monitoringą.

2.4. Savanoriška akreditacija

Elektroninių parašų direktyvos preambulės 11 dalyje nurodyta savanoriškos akreditacijos esmė: „Savanoriškos akreditacijos sistemos, kurių tikslas yra geresnė paslaugų teikimo kokybė, sertifikavimo paslaugų teikėjams gali būti tinkamos gairės toliau didinant pasitikėjimą paslaugomis, keliant jų saugumą ir kokybę, ko reikalauja besivystanti rinka; tokios sistemos turi skatinti sertifikavimo paslaugų teikėjus perimti pažangiausią praktiką; sertifikavimo paslaugų teikėjams turi būti leidžiama laisvai pasirinkti, ar jungtis prie tokių akreditacijos sistemų ir naudotis jų teikiama nauda, ar ne“. Ši nuostata patvirtina, kad akreditacija – visiškai savanoriška procedūra, liudijanti apie aukščiausią paslaugų lygį, viršijantį esminius reikalavimus paslaugų teikėjams. Direktyvos Preambulės 12 dalyje netgi nustatyta, kad valstybės narės neturi drausti sertifikavimo paslaugų teikėjams veikti ne pagal savanoriškos akreditacijos sistemas; reikėtų užtikrinti, kad tokios akreditacijos sistemos nesilpnintų sertifikavimo paslaugų konkurencijos.

Direktyvos 3 str. 2 d. nustatoma, kad valstybės narės gali įdiegti arba išlaikyti savanoriškos akreditacijos sistemas, kurių tikslas yra geresnė sertifikavimo paslaugų teikimo kokybė. Visos su tokiomis sistemomis susijusios sąlygos turi būti objektyvios, skaidrios, proporcingos ir

nediskriminacinės. Ši Direktyvos nuostata galimai valstybių narių buvo klaidingai interpretuota, kadangi „geresnė sertifikavimo paslaugų kokybė“ buvo suprasta kaip būtina savybė⁴⁹.

Valstybių narių praktikoje pastebimos dvi akreditavimo schemų rūšys: vieno lygio ir dviejų lygių. Taikant vieno lygio akreditavimo schemą akreditavimą atlieka tik priežiūros institucija (pvz. Lietuva). Taikant dviejų lygių akreditavimo schemą – priežiūros įstaiga akredituoja sertifikavimo paslaugų teikėjas, kurie įgauna teisę akredituoti kitus sertifikavimo paslaugų teikėjus, taip pasitaikantis atvejis, kai akreditavimą atlieka valstybinės akreditavimo institucijos (pvz. Airija⁵⁰). Kai kurios valstybės narės, FESA 2003 m. duomenimis⁵¹, akreditacijos schemų nebuvo parengusios. Kai kuriose šalyse akreditacija tapo pirminiu patikimumo mechanizmu (pvz. Vokietija⁵²).

Būtina atskirti, kas nagrinėjamoje srityje yra akreditacija, o kas reikalavimų atitikties vertinimas. Dauguma valstybių narių galimai klaidingai yra interpretavusios akreditacijos institutą, suprasdamos jį kaip procedūrą, kurios rezultatas – SPT_{KS} atitikties Direktyvai nustatymas. Akreditacijos schemas daugumos valstybių narių praktikoje visgi nėra visiškai savanoriškos (pvz., tam tikriems valstybiniais užsakymams vykdyti renkamosi tik iš šalyje akredituotų paslaugų teikėjų⁵³), o tai neatitinka Direktyvos vizijos⁵⁴.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad SPT_{KS} siekti akreditacijos gali tiek šalyje, kurioje jis įsisteigęs, tiek kitoje valstybėje narėje. Skirtumas tas, kad akredituodamasis savo šalyje (įsisteigimo valstybėje narėje) paslaugų teikėjas turi būti prižiūrimas, akredituodamasis kitoje šalyje, jis toje šalyje negali būti prižiūrimas, kitoje šalyje jis tiesiog patektų į akredituotų SPT_{KS} sąrašą, ir nebektų prasmės faktas, kurioje šalyje jis įsisteigęs. Jei akreditacija būtų panaikinta, jis iš jį akreditavusios šalies rinkos „iškristų“. Akreditacija savo šalies viduje reiškia tai, kad panaikinus akreditacijos statusą, paslaugų teikėjas liktų prižiūrimas ir išliktų rinkoje (žr. 2 priedą).

Lietuvoje akreditacija apibrėžiama kaip „sertifikavimo paslaugų teikėjo sugebėjimo atlikti funkcijas įvertinimas“ (Elektroninio parašo įstatymo 11 str. 1 d. 2 sak.). Ši sąvoka atskleidžia jos turinio. Funkcijas atlikti privalo ir prižiūrimas paslaugų teikėjas, sugebėjimas atlikti funkcijas praktiškai įvertinamas atliekant atitikties teisės aktų nustatytų reikalavimų įvertinimą prieš paslaugų teikėją įregistruojant kvalifikuotus sertifikatus sudarančiu paslaugų teikėju. Kitos nuostatos, susijusios su akreditacija liudija savanoriškumo principo įgyvendinimą: Sertifikavimo paslaugų teikėjai gali

⁴⁹ Direktyvos 1999/93/EB FESA apžvalga <<http://www.fesa.eu/public-documents/ReviewTopics-20030702.pdf>>

⁵⁰ Airijos nacionalinės akreditacijos komisijos informacija <<http://inab.simonboyle.net/news/supplement/3.1-certeurope.html>>.

⁵¹ Direktyvos 1999/93/EB FESA apžvalga <<http://www.fesa.eu/public-documents/ReviewTopics-20030702.pdf>>.

⁵² Vokietijoje praktiškai visi kvalifikuotus sertifikatus išduodantys sertifikavimo paslaugų yra akredituoti. <http://www.bundesnetzagentur.de/enid/4cec19c9cabf699743b56a4f6992d54e,0/Qualifizierte_elektronische_Signatur/Zerti_fizierungsdiensteanbieter_ph.html>.

⁵³ Slovakijos Respublikos elektroninio parašo aktas 5 str. 1 d.

<http://www.nbusr.sk/ipublisher/files/nbusr.sk/elektronicky-podpis/legislativa/1-3/215_2006en.pdf>.

savanoriškai akredituoti elektroninio parašo priežiūros institucijoje (Elektroninio parašo įstatymo 11 str. 1 d. 1 sak.), akreditacija nėra būtina sertifikavimo paslaugų teikėjų veiklos sąlyga (Elektroninio parašo įstatymo 11 str. 1 d. 3 sak.). Akreditacijos procedūrai nustatyti didesni reikalavimai nei siekiant įgyti priežiūros statusą (registruotis) t.y. būti įdiegus kokybės vadybos sistemą taikydamas Lietuvos standartą LST ISO 9001:2001. Kita vertus nuostatos, reglamentuojančios užsienio sertifikatų galiojimą Elektroninio parašo įstatyme, iškraipo akreditacijos sampratą, kadangi tik akredituotiems ES valstybėse narėse SPT_{KS} arba kitose ES valstybėse narėse įsisteigusiems ir Lietuvoje akredituotiems SPT_{KS} yra garantuojamas tiesioginis pripažinimas Lietuvoje.

Galima daryti išvadą, kad praktinė akreditacijos samprata Lietuvoje yra atitinkanti E. parašų direktyvos viziją – iš tiesų yra savanoriška, tačiau apibrėžiama klaidinančiai ir klaidingai interpretuojama reglamentuojant užsienio sertifikatų galiojimą.

2.5. Registravimo tarnybų teisinis reglamentavimas

Remiantis Elektroninio parašo įstatymo 2 straipsnio 16 dalimi, sertifikavimo paslaugų teikėjas – įmonė, neturinti juridinio asmens teisių, arba juridinis asmuo, sudarantis sertifikatus arba teikiantis kitas paslaugas, susijusias su elektroniniu parašu. Siekiant operatyviai aptarnauti vartotojus, pagrindines funkcijas atliekanti tarnyba (CA) vartotojus registruoti ir aptarnauti platesniu mastu, pagalbinėms funkcijoms vykdyti dažnai pasitelkia Registravimo tarnybas (RA). Jų funkcijos dažniausiai yra trejopos: subjekto tapatybės nustatymas; ryšio tarp viešojo rakto ir prašymo pateikėjo, naudojant tinkamą to įrodymo būdą, nustatymas; tokio ryšio patvirtinimas sertifikavimo tarnybai;

RA veiklos sąlygos kol kas Lietuvoje nėra detalai reglamentuotos. Funkcijos tarp CA ir RA pasiskirstomos pasirašant sutartį. Vienintelis teisės aktas, nustatantis tam tikras pagalbinės sertifikavimo paslaugas, atitinkančias RA veiklą yra Asmenų registravimo sertifikatams gauti ir konsultavimo paslaugų teikimo tvarka, patvirtinta Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus 2003 m. sausio 29 d. įsakymu Nr. T-7 (toliau – Tvarka). Tvarka taikoma sertifikavimo paslaugų teikėjams, kurie registruoja asmenis kvalifikuotiems sertifikatams gauti, tai gali būti ir CA ir RA.

Vienas ir svarbiausių žingsnių asmeniui kreipusis į paslaugų teikėją – prašymo pateikimas, reglamentuojamas Tvarkos II skyriuje, bei sutarties sudarymas. Prieš pasirašydamas sutartį, vartotojas turi būti supažindintas su teikiamos paslaugos sąlygomis ir sertifikato taisyklėmis, įskaitant informaciją apie:

- 1) bet kokius sertifikato naudojimo apribojimus;

⁵⁴ Legal and market aspects of the application of Directive 1999/93/EC and practical applications of electronic signatures in the Member States, the EEA, the Candidate and the Accession countries <http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/2005/all_about/security/electronic_sig_report.pdf>.

- 2) skundų procedūras ir ginčų nagrinėjimo tvarką;
- 3) teikiančius paslaugas akredituotus sertifikavimo paslaugų teikėjus.

Nurodyta informacija gali būti perduodama elektroniniu būdu, tačiau turi būti išdėstyta tekstu, pasirašančiam asmeniui suprantamu būdu, suteikiant asmeniui protingą laikotarpį su ja susipažinti. Sudarius sutartį, paslaugų teikėjas informaciją apie asmenį turi saugoti sutartyje nurodytą ir būtinają sertifikato išdavimui įrodyti laiką⁵⁵.

Asmenų konsultavimo taisyklės nurodytos IV Tvarkos skyriuje. Informacija apie teikiamas paslaugas ir sertifikato taisyklės turi būti bet kuriuo metu prieinama elektroninio parašo naudotojams.

Elektroninio parašo naudotojams turi būti pateikta sertifikato taisyklių ir sertifikavimo veiklos nuostatų informacija, kurios paskirtis yra išaiškinti patikimumo ir saugumo aspektus, bet nekeisti pačių sertifikato taisyklių ir sertifikavimo veiklos nuostatų:

1. sertifikavimo paslaugų teikėjo pavadinimas, adresas, vieno arba kelių kontaktinių asmenų nuoroda;
2. sertifikavimo paslaugų teikėjo sudaromų kiekvieno tipo sertifikatų aprašas, patikrinimo procedūros ir bet kokie sertifikato naudojimo apribojimai;
3. nurodymai, kad sertifikatas yra tinkamas naudoti tik patikimumo laikotarpiu, kurio metu yra fiksuojama ir, esant reikalui, pateikiama registravimo bei sertifikato statuso pokyčių informacija;
4. pasirašančiųjų asmenų įsipareigojimų aprašas, įskaitant saugios parašo formavimo įrangos naudojimo reikalavimus;
5. parašo naudotojų, kurie iš kitų asmenų gauna pasirašytus duomenis, sertifikato galiojimo statuso tikrinimo įsipareigojimai ir nuorodos į detalesnius išaiškinimus;
6. informacija apie sertifikavimo paslaugų teikėjo bei elektroninio parašo naudotojų atsakomybę;
7. informacija apie sertifikavimo paslaugų teikėjo atsakomybės apribojimus;
8. informacija apie sertifikavimo paslaugų teikėjo garantinius įsipareigojimus bei draudimo programas;
9. taikomų sutarčių, sertifikavimo veiklos nuostatų, sertifikatų taisyklių ir kitų susijusių dokumentų identifikacija ir nuorodos;
10. taikomų asmens duomenų apsaugos taisyklių aprašas ir nuorodos;
11. taikomų piniginių lėšų sugražinimo taisyklių aprašas ir nuorodos;
12. taikomos teisės nustatymas, skundų procedūra, ginčų sprendimo mechanizmai;
13. informacija apie sertifikavimo paslaugų teikėjo statusą: kvalifikuotas sertifikavimo paslaugų teikėjas ir/arba akredituotas sertifikavimo paslaugų teikėjas;

14. jei buvo atliktas auditas, tai pateikiama audito ataskaita ir nurodomas audito atlikėjas.

Apžvelgėme pagrindines Tvarkos nuostatas, iš kurių matyti, kad tvarka orientuota į CA, kuri pati registruoja asmenis kvalifikuotiems sertifikatams gauti. Šiuo metu Lietuvoje veikiantys SPT_{KS} naudojami RA paslaugomis. UAB „SSC“ asmenims registruoti pasitelkia UAB „Office Day“ salonus visoje Lietuvoje, Gyventojų registro tarnyba prie VRM – Migracijos poskyrius, Registrų centras – teritorinius padalinius. UAB „Omnitel“ veikia kaip RA užsienio SPT_{KS} – SK Sertifiseermiskeskus. Pastarasis RA pavyzdys itin įdomus, kadangi ši RA yra sąsaja su užsienio paslaugų teikėju, tokiu būdu atvedamas į vietos rinką kitoje ES valstybėje narėje įsisteigusį SPT_{KS}.

Darbo autorės nuomone, jau yra jaučiamas poreikis konkrečiau reglamentuoti RA veiklą. Registravimo tarnybos nėra prižiūrimos, jų personalui nėra keliami jokie specifiniai reikalavimai, nors jos vykdo labai svarbią – asmens tapatybės nustatymo funkciją išduodama kvalifikuoto elektroninio parašo formavimo duomenis. Taip pat nėra aiškios funkcijų tarp CA ir RA padalijimo. Remiantis tuo, kas išdėstyta, darytina išvada, kad Registravimo tarnybų teisinis reglamentavimas nėra pakankamas.

⁵⁵ Asmenų registravimo sertifikatams gauti ir konsultavimo paslaugų teikimo tvarka, patvirtinta Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus 2003 m. sausio 29 d. įsakymu Nr. T-7 <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=204710>.

3. PASIRAŠYMAS, PATIKRINIMAS IR PRIPAŽINIMAS

Tam, kad e. parašu būtų sėkmingai pasinaudota dokumento pasirašymui ir patikrinimui, būtina detalizuoti, kas gali pasirašyti e. parašu ir kaip sėkmingai parašą patikrinti. Pasirašančiojo asmens sąvoka problemiška tiek, kiek ji susijusi su juridinio asmens teisėmis, o e. parašo patikrinimas yra sėkmingo e. parašo pripažinimo prielaida. Todėl svarbu aptarti, kaip paprastam vartotojui programinė įranga padeda e. parašą patikrinti, į kokius parametrus kvalifikuoto e. parašo naudotojai, nesvarbu, kurioje ES valstybėje narėje jie tikrintų KEP, būtinai turi atkreipti dėmesį. Taip pat svarbu, kaip teisiškai reglamentuota kvalifikuoto e. parašo tikrinimo procedūra, kokią reikšmę turi parašo taisyklės ir kaip e. parašo naudojimas ir tikrinimas pritaikytas jau egzistuojančioje e. parašą naudojančiose sistemose.

3.1. Kas gali būti pasirašančiuoju asmeniu

Elektroninio parašo įstatyme pasirašantis asmuo apibūdinamas tik kaip fizinis asmuo, kuris turi parašo formavimo įrangą ir, veikdamas savo valia ir savo arba kito asmens, kuriam jis atstovauja vardu, sukuria elektroninį parašą (Elektroninio parašo įstatymo 2 str. 7 d.). Tačiau Elektroninio parašo įstatymas numato dvejopus elektroninio parašo naudojimo subjektus – tai pasirašantis asmuo ir parašo naudotojas. Parašo naudotojas, pagal Elektroninio parašo įstatymo 2 str. 1 d., tai įmonė, neturinti juridinio asmens teisių, fizinis, arba juridinis asmuo, savo veikloje naudojantis elektroninį parašą arba iš kitų asmenų (vėlgi ne tik fizinių asmenų) gaunantis pasirašytus duomenis. Taigi pasirašyti gali tik fizinis asmuo, o parašą naudoti - bet kokio teisinio statuso asmenys.

Painiavą tarp šių sąvokų įveda Elektroninio parašo įstatymo 3 str. 1 d., nurodanti, kad sertifikavimo paslaugų teikėjas sukuria parašo formavimo ir tikrinimo duomenis asmens, nutarusio savo veikloje naudoti elektroninį parašą (t.y., parašo naudotojo) prašymu ir sukuria šį parašą šiam asmeniui⁵⁶. Analizuojant 2 str. 15 d. (sertifikato, patvirtinančio parašą ir nurodančio duomenis apie pasirašantį asmenį turinys), 3 str. 3 d., 4 str. 2 d., 4 str. 4 d. 1 p.ir 6 str. nuostatas aiškėja, kad parašo formavimo ir tikrinimo duomenys kuriami tik fiziniam asmeniui, kuris vienintelis jais disponuoja. Elektroninio parašo įstatymo projekto aiškinamajame rašte taip pat nurodoma, kad elektroninis parašas susiejamas būtent su fiziniu asmeniu⁵⁷.

⁵⁶ Lamanauškas T. Elektroninio parašo įstatymas Lietuvoje: privalumai ir trūkumai. // Justitia, 2000, Nr. 2 <<http://www.itc.tf.vu.lt/mokslas/mokslas.html#E-parasas>>.

⁵⁷ Lietuvos Respublikos Valdymo reformų ir savivaldybių reikalų ministerija. Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymo projekto aiškinamasis raštas, 2000 05 26, Nr. P-2567. <<http://www.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=101575&Condition2=>>>.

Iki 2002 m. atliktų Elektroninio parašo įstatymo pakeitimų, juridiniams asmenims ir įmonėms, neturinčioms juridinio asmens teisių naudotis elektroniniu parašu buvo pakankamai sudėtinga dėl dviejų priežasčių – formos reikalavimų ir aiškaus įgaliojimų patvirtinimo trūkumo: nemažai Lietuvos Respublikos teisės aktų reikalauja, kad juridinio asmens patvirtinimas susidėtų iš įgalioto asmens parašo ir antspaudo. Toks reikalavimas, pavyzdžiui, įtvirtintas Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso⁵⁸ 2.140 str., nustatančiame, kad juridinio asmens įgaliojimas būtų pasirašytas įmonės, įstaigos ar organizacijos vadovo (savininko), fizinio asmens, ir papildomai būtų uždėtas juridinio asmens atspaudas. Atspaudo reikalaujama teikiant dokumentus valstybės institucijoms, atspaudas yra įprastas rekvizitas sudarant sutartis, kai sutarties šalis yra juridinis asmuo. Po Elektroninio parašo įstatymo pakeitimų 2002 m. atsirado nuostata, kad juridinio asmens atstovo elektroninio parašo galia yra prilyginama juridinio asmens atstovo parašo, patvirtinto juridinio asmens antspaudu, galiai rašytiniuose dokumentuose, atsižvelgiant į elektroninio parašo galią 8 str. 1, 2 ir 3 dalis (Elektroninio parašo įstatymo 8 str. 4 d.).

Aptariant fizinio asmens įgaliojimus pasirašyti elektroninius dokumentus, juridinio asmens vardu nurodytina, kad tokią teisę suteikia pirmiau cituota pasirašančio asmens sąvoka (Elektroninio parašo įstatymo 2 str. 7 d.), suteikianti teisę pasirašyti ir atstovaujamo asmens vardu, be to, kvalifikuotame sertifikate gali būti nurodomi specialūs atributai – taip pat apibrėžiantys įgaliojimus. 2002 m. atlikti Elektroninio parašo įstatymo pakeitimai suteikė asmeniui, kuriam pagal sertifikate nurodytą informaciją pasirašantis asmuo turi teisę atstovauti, kreiptis dėl sertifikato sustabdymo, tokiu būdu išsprendžiant trečiojo asmens galimo interesų pažeidimo problemą, jei įgaliojimai pasibaigia (Elektroninio parašo įstatymo 6 str. 8 d.), o fizinis asmuo apie tai nepaneša paslaugų teikėjui.

Taigi tarptautinėje praktikoje juridinio asmens teisės pasirašyti klausimas sprendžiamas dviem pagrindiniais būdais: 1) suteikiant teisę turėti ir formuoti parašą (tokiu atveju jis greičiausiai prilyginamas antspaudui) juridiniam asmeniui; 2) suteikiant juridiniam asmeniui daugiau teisių jo atstovo parašo atžvilgiu.

Elektroninio parašo pagrindų direktyva numato viena subjektų rūšių – pasirašytoją (signatory), kuris pagal direktyvos 2 str. 3 p. apibrėžiamas lygiai taip pat, kaip pasirašantis asmuo Lietuvos Respublikos Elektroninio parašo įstatymą, išskyrus reikalavimą būti veiksniu fiziniu asmeniu. Ši sąvoka dar aiškiau suprantama atsižvelgiant į Europos komisijos pranešime Europos parlamentui, Tarybai, Ekonominiam ir socialiniam komitetui ir Regionų komitetui “Įtvirtinant elektroninių komunikacijų saugumą ir pasitikėjimą jomis”⁵⁹ nurodytas nuostatas (pranešimo 2.5. (i) punktas), kad raktai (parašo formavimo ir tikrinimo duomenys) gali būti skirti fiziniams asmenims, juridiniams

⁵⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas < http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=107687>.

⁵⁹ Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on ensuring security and trust in electronic communication – towards a European framework for digital signatures and encryption COM (97) 503. <<http://aei.pitt.edu/5897/>>.

asmenims (pvz., ribotos atsakomybės kompanijai) ar “vienetams, neturintiems juridinio statuso” (pvz., įmonės departamentui, darbo grupei). Jungtinių tautų tarptautinės prekybos teisės komisijos (UNCITRAL) Elektroninės komercijos darbo grupės paruoštų elektroninio parašo vieningųjų taisyklių priėmimo vadovo projekte⁶⁰, paaiškinant (23 paragrafas), ką reiškia nuostata, jog pasirašytojas turi pats vienas kontroliuoti parašo formavimo įrangą, nurodoma, kad, kai pasirašytojas yra korporatyvus vienetas (juridinis asmuo ar kitoks fizinių asmenų junginys), gali būti suteikiama teisė keliems asmenims pasirašyti pasirašytojo vardu. Panašios nuostatos įtvirtintos ir Slovėnijos Respublikos Elektroninės komercijos ir elektroninio parašo akte⁶¹, nurodant, kad pasirašytojas yra asmuo, kuris sukuria arba kurio vardu yra sukuriamas elektroninis parašas. Nuostata, kad juridinis asmuo gali pasirašyti ir turėti parašo formavimo duomenis, patvirtintus sertifikatu, patvirtina šio Slovėnijos akto 31 str., aiškiai įtvirtinantis dokumentus, kurie patvirtina tapatybę išduodant sertifikatą – fiziniams asmenims toks dokumentas yra asmens tapatybės dokumentas su nuotrauka, o juridiniams asmenims – oficialiai patvirtintas dokumentas. Vokietijos Elektroninio parašo įstatymas⁶², nustato, kad skaitmeninis parašas sietinas su viešuoju raktu, išduotu fiziniam asmeniui (2 paragrafo 2 punktas).

Vienas iš būdų suteikti daugiau galimybių juridiniams asmenims naudotis elektroniniu parašu yra atstovo įgalinimų nurodymas sertifikate (žr. 5 priedą). Kaip jau nurodyta pirmiau, tokią galimybę numato ir Lietuvos Respublikos Elektroninio parašo įstatymas, suteikiantis teisę kvalifikuotame sertifikate nurodyti papildomus specialius atributus (2 str. 15 d. 4 p.) ir asmeniui, kuriam pagal sertifikate nurodytą informaciją pasirašantis asmuo turi teisę atstovauti, teisę pateikti prašymą dėl sertifikato atšaukimo (6 str. 8 d.). Taip pat Vokietijos ir Slovėnijos aktai įtvirtina nuostatas, apsaugančias juridinių asmenų (ar bet kurių kitų atstovaujamojų) teises – Slovėnijos Respublikos Elektroninės komercijos ir elektroninio parašo akto 23 str. ir Vokietijos Elektroninio parašo įstatymo 8 paragrafo 2 punktas įtvirtina trečiojo asmens teisę reikalauti panaikinti sertifikatą, kuriame yra informacijos apie šį asmenį. Taip juridinis asmuo gali panaikinti savo buvusiam darbuotojui suteiktą sertifikatą.

Probleminis klausimas – sertifikate nurodytų įgalinimų juridinė galia. Pvz., prieš registruojantis Sodros elektroninio deklaravimo sistemoje tam, kam būtų galima teikti kvalifikuotu e. parašu pasirašytas deklaracijas, jei teikiantysis deklaracijas asmuo nėra direktorius, būtina pateikti įgaliojimus popierine forma. Tokiu būdu Sodra kaupia duomenis apie įgaliojimų terminas ir išvengia piktnaudžiavimo atvejų. Tačiau popierinės formos įgaliojimo pateikimas apsunkina asmenis,

⁶⁰ Draft Guide to Enactment of the UNCITRAL Uniform Rules on Electronic signatures <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/LTD/V00/565/33/PDF/V0056533.pdf?OpenElement>>.

⁶¹ Electronic commerce and electronic signature act of the Republic of Slovenia (Slovėnijos elektroninės komercijos ir elektroninio parašo aktas). <<http://e-uprava.gov.si/eud/e-uprava/en/ECAS-Act-in-English.pdf>>.

⁶² Federal Act Establishing General Conditions for Information and Communication Services – Information and Communication Services Act (Informations- und Kommunikationsdienste-Gesetz – IuKDG), August 1, 1997 (Article 3. Act on Digital Signature (Digital Signature Act – Signaturgesetz – SigG). <<http://www.bundesnetzagentur.de/media/archive/3612.pdf>>.

tikslingiau būtų pereiti prie elektroninės įgaliojimų formos. Tokia praktika jau įteisinta Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeitimais, įsigaliojusiais 2009 m. liepos 31 d. Pakeitimai suteikė galimybę akcinės bendrovės, kurios akcijomis leista prekiauti reguliuojamoje rinkoje, akcininkams elektroninių ryšių priemonėmis įgalioti fizinį ar juridinį asmenį dalyvauti ir balsuoti jo vardu visuotiniame akcininkų susirinkime. Toks akcininko įgaliojimas notaro netvirtinamas (Akcinių bendrovių įstatymo 30² str. 1 d.). Minimos akcinės bendrovės privalo sudaryti sąlygas akcininkams nurodytus pranešimus apie duotus įgaliojimus pateikti elektroninių ryšių priemonėmis, jeigu užtikrinamas perduodamos informacijos saugumas ir galima nustatyti akcininko tapatybę (Akcinių bendrovių įstatymo 30² str. 4 d.). Šios nuostatos gali paskatinti kvalifikuoto e. parašo naudojimą, kadangi būtent tokiu e. parašu tarpvalstybinėje rinkoje būtų labiausiai pasitikima. Šis pavyzdys – tai dar vienas patvirtinimas, kad kvalifikuoto e. parašo naudojimas auga, ir būtina suskubti Lietuvos teisės sistemoje įtvirtinti tinkamas užsienio, ypač ES prižiūrimų SPT_{KS} sudarytų kvalifikuotų sertifikatų galiojimo sąlygas.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad Lietuvoje pasirašančiuoju asmeniu gali būti tik fizinis asmuo, jis atsakingas už parašo formavimo duomenis, juridiniam asmeniui, kuriam pagal sertifikate nurodytą informaciją pasirašantis asmuo turi teisę atstovauti, suteikiama teisė kreiptis dėl sertifikato atšaukimo. Tarptautinėje praktikoje juridinio asmens teisės pasirašyti klausimas sprendžiamas dviem pagrindiniais būdais: suteikiant teisę turėti ir formuoti parašą juridiniam asmeniui ir/arba suteikiant juridiniam asmeniui daugiau teisių jo atstovo parašo atžvilgiu. Pažymėtina, kad skirtingos pasirašančiojo asmens sampratos ES valstybėse narėse silpnina tarpvalstybinį kvalifikuoto e. parašo pripažinimą, todėl manytina, kad sampratos turėtų būti suvienodintos arba išspręstas jų suderinamumo klausimas.

3.2. E. parašo tikrinimas

Elektroninio parašo tikrinimo procedūra apibrėžta Elektroninio parašo įstatymo 7 str. 1 d. – tai pasirašytų duomenų autentiškumo ir elektroninio parašo galiojimo nustatymas bei pasirašiusio asmens identifikavimas. Šiame poskyryje aptarime, kokios priemonės padeda e. parašo naudotojui tinkamai atlikti e. parašo tikrinimo procedūrą.

3.2.1. Programinės įrangos atliekamas e. parašo tikrinimas

Šiame skyrelyje aptarsime programinės įrangos, kaip kvalifikuoto e. parašo tikrinimo vedlio, vaidmenį ir veikimo principus. Jei paprastas kvalifikuoto e. parašo naudotojas nėra susipažinęs su e. parašo tikrinimo procedūrą reglamentuojančiais teisės aktais, yra itin svarbu, kad kompiuterinė

programa būtų tinkamai adaptuota sėkmingam kvalifikuoto e. parašo patikrinimui. Elektroninio parašo įstatymo 7 str. 1 d. nustatyta, kad e. parašo tikrinimo procedūra atliekama naudojantis parašo tikrinimo įranga⁶³, naudojant pasirašytus duomenis ir pasirašiusio asmens sertifikato duomenis. Už elektroninio parašo patikrinimą ir tam naudojamos įrangos saugojimą yra atsakingi pasirašytų duomenų gavėjai (7 str. 3 d.).

Pirmasis žingsnis, gavus pasirašytą e. parašu dokumentą, yra pasirašančiojo asmens identifikavimas. Šiai procedūrai atlikti į kvalifikuoto e. parašo sertifikatą jo sudarymo metu yra įtraukiami duomenys apie pasirašantįjį asmenį, t.y. vardas, pavardė, kartais pareigos, jei tai reikalinga pasirašymo tikslui pasiekti, taip pat gali būti įtraukiamas asmens kodas (toliau – AK), kuris pasitarnauja daugiau kaip asmens identifikavimo numeris, susiejantis pasirašantįjį asmenį ir duomenis apie, reikalingus SPT_{KS} vykdant sertifikato galiojimo procedūrą. Jei AK yra įtraukiamas į sertifikatą, jis yra matomas e. parašo tikrintojui. Tai gali būti traktuojama kaip viešas AK skelbimas, o vadovaujantis Lietuvos Respublikos asmens duomenų apsaugos įstatymo 7 str. 1 d. draudžiama AK skelbti viešai. Šiuo metu į sertifikatus asmens kodą įrašinėja VĮ RC ir GRT prie VRM (žr. 3 ir 4 priedus).

Pažymėtina tai, kad AK e. parašo gavėjui dažniausiai nėra vertinga informacija, jei parašo gavėjas yra fizinis asmuo – parašo tikrintojas neturėtų mintinai žinoti pasirašiusiojo asmens kodo, todėl šis asmens duomuo neturėtų tarnauti kaip identifikacinis skaitmuo. Tam tikrais atvejais, kai parašo tikrintojas yra juridinis asmuo, jam yra būtina gauti AK, kuri galėtų suvesti į duomenų bazę (bankai, SODRA), todėl tokio pobūdžio e. parašo tikrintojai pageidauja, kad kvalifikuotame sertifikate AK būtų matomas. Tokia situacija galimai diskriminuoja SPT_{KS}, kurie į sertifikatus AK neįrašinėja (žr. 5 priedą). Visi šie argumentai „už“ ir „prieš“ AK įrašymą į e. parašo kvalifikuotus sertifikatus lemia kol kas nesibaigiančią diskusiją, ar AK įrašymas į sertifikatą yra būtinas ir ar tai nekelia grėsmės pasirašančiajam asmeniui.

Nagrinėjamu, t.y. tarpvalstybinio pripažinimo aspektu svarbiau tai, ar kitoje ES valstybėje narėje parašo gavėjas galės tinkamai identifikuoti pasirašiusįjį asmenį. AK užsienio šalies piliečiui dažnai yra perteklinė informacija. Itin svarbu, kokia kalba yra įrašyti duomenys. Jei yra svarbu sulyginti asmens vardą ir pavardę, tai keblumų neturėtų kilti, tačiau kartais reikalingi įgaliojimų nurodymai sertifikate (žr. 5 priedą). Tuomet gali kilti problemų ir vien informacijos sertifikate gali neužtekti, tuomet viena iš išeičių būtų šalių susitarimas dėl oficialaus vertimo.

Identifikavus asmenį, E. parašo tikrinimo procesas tęsiasi šiais etapais (žr. 1 pav.):

1. dokumento autentiškumo patikrinimas (ar nebuvo pažeistas dokumento vientisumas).

⁶³ Parašo tikrinimo įranga – kompiuterių techninė ir (ar) programinė įranga, pritaikyta elektroniniam parašui tikrinti (Elektroninio parašo įstatymo 2 str. 13 d.).

2. patikrinama tiesiogiai su sertifikatu susijusi informacija – sertifikato galiojimo laikas (ar sertifikatas pasirašymo momentu galiojantis).

3. patikrinama ar sertifikatas nebuvo atšauktas;

4. patikrinama ar vartotojo sertifikatas buvo pasirašytas atitinkamo sertifikavimo tarnybos.

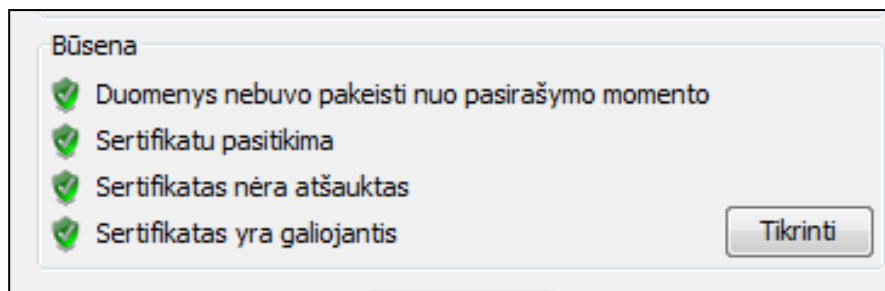
Parašo tikrinimo procese dalyvaujančios šalys:

a. parašo naudotojas (pasirašantysis asmuo ir/ar parašo tikrintojas);

b. Sertifikavimo paslaugų teikėjas;

c. (Laiko žymos tarnyba) *nebūtinai komponentas*;

d. (Trusted service provider) *nebūtinai komponentas*;

Šaltinis: darbinis JustaGE parašo tikrinimo langas, žalia spalva rodo sėkmingą tikrinimo procedūros rezultatą.

1 pav. **Justa GE po elektroninio parašo tikrinimo pateikiama informacija parašo naudotojui.**

Sertifikato galiojimo ir būsenos patikrinimui svarbi terminas – sertifikato galiojimo atšaukimo laikotarpis (angl. „*grace period*“) – tai laikotarpis, skirtas:

1. pasirašančiam asmeniui ar kitiems teisės aktų numatytiems asmenims kreiptis į kvalifikuotus sertifikatus sudarančią sertifikavimo paslaugų teikėją dėl kvalifikuoto sertifikato galiojimo atšaukimo;

2. kvalifikuotus sertifikatus sudarančiam sertifikavimo paslaugų teikėjui išnagrinėti kreipimąsi ir priimti sprendimą dėl kvalifikuoto sertifikato galiojimo atšaukimo;

3. kvalifikuotus sertifikatus sudarančiam sertifikavimo paslaugų teikėjui paskelbti duomenis apie kvalifikuoto sertifikato galiojimo atšaukimą⁶⁴.

Galima sakyti, kad galutinis rezultatas priklauso nuo to, kaip dažnai yra atnaujinama informacija apie sertifikato būseną (galiojantis, sustabdytas ar atšauktas). Lietuvos SPT_{KS} informaciją apie sertifikato būseną skelbia CRL⁶⁵ būdu, todėl yra svarbu, kaip dažnai CRL yra atnaujinamas. Jei

⁶⁴ Elektroniniu parašu pasirašyto elektroninio dokumento specifikacija ADOC-V1.0, patvirtinta Lietuvos archyvų departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės generalinio direktoriaus 2009 m. rugsėjo 7 d. įsakymu Nr. V-60 http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=352152&p_query=&p_tr2=

⁶⁵ CRL – atšauktų sertifikatų sąrašas. Tikrinant parašą, programa kreipiasi į SPT_{KS}, atsisiunčiamas CRL rinkmeną, kurioje yra visų sertifikatų būsenų sąrašas. Pagal šį sąrašą yra tikrinama konkretaus sertifikato būseną.

pavyko tikrinimas, reikėtų atkreipti dėmesį, kad tikrinimo metu gali būti ne patys naujausi duomenys apie sertifikato būseną, todėl apsidraudimui būtina patikrinti dar kartą, po tokio laikotarpio, kuris ir vadinamas „Grace period“.

Šis laikotarpis yra skirtingas pas skirtingus sertifikavimo paslaugų teikėjus. Sertifikato galiojimo atšaukimo laikotarpis nurodytas asmens kvalifikuoto sertifikato taisyklėse. Kvalifikuoto sertifikato taisyklėse nesant nurodyto kvalifikuoto sertifikatų atšaukimo laikotarpio, laikoma, kad kvalifikuotų sertifikatų galiojimo atšaukimo laikotarpis yra lygus nuliui⁶⁶. VĮ RC⁶⁷, Gyventojų registro tarnybos prie LRV⁶⁸ ir UAB „Skaitmeninio sertifikavimo centras“ negaliojančių sertifikatų sąrašai atnaujinami ne rečiau nei kas 24 val. Šis terminas yra ganėtinai ilgas ir gali būti kliūtimi pripažįstant Lietuvos paslaugų teikėjus užsienyje, jei reikalingas greitesnis sertifikatų patikrinimas.

Parašo tikrintojas turi būti apsisprendęs, kokiais sertifikavimo paslaugų teikėjais jis pasitiki, pasitikėjimas išreiškiamas kompiuteryje įdiegiant šakninius sertifikavimo paslaugų teikėjo sertifikatus (Root CA). Šakninius sertifikatus ir jų įdiegimo instrukciją paprastai nurodo patys sertifikavimo paslaugų teikėjai savo internetiniuose tinklapiuose⁶⁹.

Name	Size	Type
Files Currently on the CD		
 IssuingCA.cer	2 KB	Security Certificate
 PolicyCA.cer	2 KB	Security Certificate
 RootCA.cer	2 KB	Security Certificate

Šaltinis: VĮ Registrų centras sertifikatų diegimo instrukcija⁷⁰.

2 pav. Šakninių sertifikatų sąrašas, pateikiamas įdiegimo metu.

Pasitikėjimas sertifikatą išdavusiu paslaugų teikėju įdiegiant šakninius sertifikatus pastaruoju metu yra labiausiai paplitęs būdas patikrinti, ar sertifikatas yra patikimas. Jis praktikuojamas ir kitose ES valstybėse narėse, tačiau ganėtinai sudėtinga surasti kitos valstybės SPT_{KS} internetinį puslapį ir tuo labiau šakninius sertifikatus, todėl tarpvalstybiniam pripažinimui šis principas sunkiai pritaikomas.

2003 metais⁷¹ buvo inicijuotas projektas EuroPKI, kurio tikslas – sukurti pasitikėjimo grandinę, pradedant nacionaliniu sertifikavimo paslaugų teikėju ir baigiant Europos aukščiausio lygio

⁶⁶ Elektroninių pranešimų kvalifikuoto elektroninio parašo taisyklės, patvirtintos Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2007 m. gruodžio 20 d. įsakymu Nr. V-666 7 punktas. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=312001&p_query=&p_tr2=>>.

⁶⁷ VĮ Registrų centras kvalifikuotų sertifikatų taisyklės. <http://www.registrucentras.lt/bylos/rcsc/cp_v2_0.pdf>.

⁶⁸ Gyventojų registro tarnybos prie VRM kvalifikuotų sertifikatų taisyklės. <<http://www.nsc.vrm.lt/docs/NSC%20CP%20v1.pdf>>.

⁶⁹ VĮ Registrų centras kvalifikuotų sertifikatų taisyklės. <<http://www.registrucentras.lt/rcsc/>>.

⁷⁰ VĮ Registrų centras sertifikatų diegimo instrukcija. <http://www.registrucentras.lt/bylos/rcsc/duk/Sertifikatu_diegimas_IE.pdf>.

sertifikavimo tarnyba ir taip pagerinti pasitikėjimą užsienio šalių sertifikavimo paslaugų teikėjais. Sertifikatų patikrinimo grandinė atrodytų taip:

EuroPKI aukščiausio lygio sertifikavimo tarnyba (EuroPKI Top Level CA)

EuroPKI Lietuvos šakninio lygio sertifikavimo tarnyba

UAB "Skaitmeninio sertifikavimo centras" (SPT_{KS})

EuroPKI Lietuvos šakninio lygio sertifikavimo tarnyba buvo sukurta UAB "Skaitmeninis sertifikavimo centras" pagrindu. Tačiau šis pasitikėjimo grandinės principas nepasiteisino, darbo autorės nuomone dėl to, kad nebuvo rasta autoritetinga tarnyba, galinti turėti aukščiausio lygio patikimumą.

Panašus projektas - European Bridge-CA (EB-CA). EB-CA skirtas tarpininkauti tarp verslo subjektų ir valdžios institucijų. Veikimo principas - patikros funkcija parašo tikrinimo metu, kuomet parašo tikrintojas pasitikėdamas EB-CA sistema gali nesirūpinti, kuris sertifikavimo paslaugų teikėjas patikimas, o kuris – ne, jo patikimumą garantuoja sistema⁷². Pasigilinus, kas yra šio projekto dalyviai, darytina išvada, kad tai vienos valstybės, arba sutarčių pagrindu ir kitų valstybių pavienių sertifikavimo paslaugų teikėjų vykdomas projektas, kuris, manytina, plačiu mastu sunkiai pasiteisintų⁷³.

Plintant elektroninio parašo naudojimui atsiranda įmonių, teikiančių ir pagalbines paslaugas, palengvinančias elektroninių parašų patikrinimo procedūrą. Pagal sutartis UAB „Metamodelis“ teikia šių kvalifikuotus sertifikatus išduodančių paslaugų tiekėjų sudarytų sertifikatų patikrinimo paslaugas (OCSP būdu⁷⁴): Gyventojų registro tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, VĮ Registrų centras, AS Sertifitseerimiskeskus (toliau - SK), VAS Latvijas Pasts. Ši paslauga taikoma SODROS EDAS⁷⁵ sistemoje. Taip siekiama supaprastinti įvairių sertifikavimo paslaugų teikėjų sertifikatų galiojimo patikrinimą, suteikiant galimybę tai padaryti per vieną prieigos tašką ir per vieną tiekėją. Taip pat UAB „Metamodelis“ jau teikia ir kitų laiko žymos paslaugų teikėjų (VĮ Registrų centras ir Unizeto (Lenkija)) laiko žymos paslaugas⁷⁶.

Apibendrinant darytina išvada, kad šiuo metu nėra vieningos ES patikros sistemos, garantuojančios vieną kanalą, kuris, tikrinant sertifikatą, vienareikšmiškai užtikrintų pasitikėjimą visais

⁷¹ EuroPKI misijos aprašymas internete. <<http://www.europki.org/europki/mission/>>.

⁷² Bridge-CA aprašymas internete. <<https://www.bridge-ca.org/html/eb-ca.html>>.

⁷³ Ten pat.

⁷⁴ Šis būdas paremtas principu, programa siunčia užklausą sertifikavimo paslaugų teikėjui dėl konkretaus sertifikato būsenos.

⁷⁵ SODROS EDAS – Socialinio draudimo fondo valdybos prie LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Elektroninio deklaravimo sistema.

potencialiai patikimais SPT_{KS}. Vienas iš būdų – elektroninio parašo priežiūros institucijoje sužinoti, ar konkretus SPT_{KS} kažkurioje ES valstybėje narėje yra prižiūrimas ir patikimas, tačiau tokia patikra ilgai užtruktu ir negarantuotą patikimo rezultato, nes vien paslaugų teikėjo pavadinimas sertifikate nebūtų pakankama informacija patikrai.

3.2.2. Parašo taisyklės ir laiko žyma

Elektroninio parašo tikrinimo procedūros reikalavimus nustato elektroninio parašo priežiūros institucija (Elektroninio parašo įstatymo 7 str. 2 d.). Ankstesniame poskyryje aptarėme, kaip programinė įranga, su tam tikrais parašo naudotojo veiksmų pagalba pasirūpina, kad būtų tinkamai atliktas e. parašo patikrinimas. Šiame skyrelyje aptarime, kaip parašo tikrinimas yra detalizuotas teisės aktais, siekiant užtikrinti aukščiausio lygio e. parašo tikrinimo procedūrą.

Reikalavimai elektroninio parašo tikrinimo procedūrai, patvirtinti Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus 2003 m. sausio 29 d. įsakymu Nr. T-8 (toliau - Reikalavimai) buvo aptvirtinti siekiant nurodyti parašo naudotojams, kaip turi būti tikrinami kvalifikuoti elektroniniai parašai ir kaip naudojamos parašų laiko žymos. Reikalavimai taip pat gali būti naudojami tikrinant parašus, nepatvirtintus kvalifikuotais sertifikatais. Reikalavimai paremti standarto LST CWA 14171 „Elektroninio parašo tikrinimo procedūra“ pagrindu.

Reikalavimai reglamentuoja **parašo taisyklių** ir **laiko žymos** naudojimą. Parašo taisyklės – tai techninių ir procedūrinių reikalavimų rinkinys, parengtas ar pasirinktas parašo naudotojų parašui kurti ir tikrinti, naudojamas parašo galiojimui patvirtinti. Parašo taisyklės tvirtina jas parengęs asmuo (Reikalavimų 3 punktas). Parašo taisyklės pasitarnauja tiksliniam parašo naudotojų ratui, kuomet naudinga yra nustatyti konkrečias procedūras, kada ir kaip turi būti naudojamas elektroninis parašas, ypač – kaip tikrinamas. Dažnai paprasti elektroninio parašo naudotojai nesivadovauja jokiais parašo taisyklėmis, tokiu atveju būtina užtikrinti parašo tikrinimo nuoseklumą ir parašo naudotojo informavimą, kiek yra svarbu patikrinti sertifikatų galiojimą, statusą, paslaugų teikėjo patikimumą ir dokumento vientisumą. Darbo autorės nuomone, ateityje parašo taisyklės labiau paplis, ir į parašo tikrinimo procedūrą bus kreipiama daugiau dėmesio, todėl svarbu aptarti, kaip teisės aktai reglamentuoja šią procedūrą.

Jei parašo naudotojai tikrindami parašus vadovaujasi Lietuvos standarto LST CWA 14171 „Elektroninio parašo tikrinimo procedūra“ nuostatomis, laikoma, kad parašo tikrinimo procedūra atitinka Reikalavimus (Reikalavimų 2 punktas).

Parašo taisyklės, kurių laikosi pasirašantis asmuo, be iškraipymų turi būti perduodamos parašų tikrintojams, t.y. turi būti tenkinamos šios sąlygos (Reikalavimų 1 punktas):

⁷⁶ E. parašo įstatymo įgyvendinimo 2008 m. ataskaita < http://epp.ivpk.lt/epp/Dokumentai/2008_EPI_ataskaita.pdf>.

a. parašo taisyklės turi būti pasirašytos jas parengusio asmens elektroniniu parašu, prieinamos internetu visiems parašo naudotojams;

b. parašo taisyklės turi būti nurodomos tiesiogiai, kai pasirašantys asmenys kuriamuose parašuose naudoja vienareikšmiškai pažymintį taisyklių identifikatorių, arba netiesiogiai, kai, pasirašant apibrėžto tipo duomenis (dokumentus), parašo taisyklės nurodomos teisės aktuose ar sutartyse.

Parašo tikrinimo taisyklėse⁷⁷ nurodoma, kokie informacijos elementai – pasirašomų duomenų santrauka, pasirašomų duomenų tipas, parašo taisyklių identifikatorius, pasirašančio asmens sertifikato identifikatorius, pasirašančio asmens pareigos, pasirašančio asmens nurodomas pasirašymo laikas, kt. – turi būti paraše. Parašo tikrinimo taisyklės pasirašančiam asmeniui nurodo, kokius informacijos elementus jis turi pateikti paraše, o parašo tikrintojui – kokie informacijos elementai turi būti paraše, kad jis pagal parašo taisykles būtų laikomas potencialiai galiojančiu.

III Reikalavimų dalyje nustatyta parašo tikrinimo eiga:

Parašo naudotojai, tikrindami parašus, turi naudoti elektroninio parašo įrangą, atitinkančią Vyriausybės patvirtintus reikalavimus. Yra du elektroninio parašo tikrinimo atvejai:

a. pirmasis tikrinimas, kuris turi būti atliekamas kaip galima greičiau po parašo sukūrimo, kad būtų gauta papildoma informacija (laiko žymą⁷⁸, sertifikatų duomenis) ilgalaikiam parašo galiojimui užtikrinti;

b. įprastas tikrinimas, kuris gali būti atliekamas praėjus netgi keleriems metams po parašo sukūrimo.

Kas turi atlikti pirmąjį tikrinimą – pasirašantis asmuo ar parašo naudotojas, kuris iš kitų asmenų gauna pasirašytus duomenis – nurodoma parašo taisyklėse (Reikalavimų 9 punktas). Parašo tikrintojas visų pirma turi patikrinti, kokių parašo taisyklių jis turi laikytis, bei patikimu būdu gauti tų taisyklių kopiją, taip pat įsitikinti, kad parašo taisyklės atitinka jam priimtinas pasitikėjimo parašu sąlygas (Reikalavimų 10 punktas).

Pirmasis tikrinimas laikomas sėkmingu, jei parašas atitiko visas parašo tikrinimo taisykles; nesėkmingu, jei neatitiko parašo tikrinimo taisyklių; ir nebaigtu, jei trūko informacijos, nustatytos parašo tikrinimo taisyklėse. Pastaruoju atveju parašas turi būti tikrinamas vėliau, kai bus gauta trūkstama informacija (Reikalavimų 11 punktas).

Pirmojo tikrinimo metu turi būti surenkami parašo patvirtinimo duomenys – laiko žyma, pasirašančio asmens sertifikato ir su to asmens parašu susijusių sertifikavimo paslaugų teikėjų sertifikatų duomenys, informacija apie šių sertifikatų galiojimą – kurie turi atitikti visas parašo tikrinimo taisykles. (Reikalavimų 12 punktas) Jei pirmąjį tikrinimą atliko pasirašantis asmuo, tai jo

⁷⁷ Parašo tikrinimo taisyklės – parašo taisyklių dalis, kurioje apibrėžiamos techninės parašo kūrimo ir tikrinimo taisyklės.

surinkti parašo patvirtinimo duomenys turi būti įtraukiami į parašo sudėtį ir toks papildytas parašas perduodamas pasirašytų duomenų gavėjams (Reikalavimų 13 punktas).

Įprasto tikrinimo metu parašo patvirtinimo duomenis, jeigu šių duomenų nebuvo paraše, turi surinkti parašo tikrumu norintis įsitikinti asmuo. Svarbu yra nustatyti, ar su parašu susiję sertifikatai (pasirašančio asmens, paslaugų teikėjų) buvo galiojantys tuo metu, kai buvo kuriamas parašas. Tam parašas turi turėti laiko žymą (Reikalavimų 14 punktas).

Įprastas tikrinimas atliekamas laikantis parašo taisyklių. Tikrinant parašą būtina įsitikinti, ar pasirašiusio asmens sertifikatas galiojo pasirašymo metu. Tikrinimas yra sėkmingas, jei parašas atitiko parašo taisykles. Priešingu atveju tikrinimas yra nesėkmingas (Reikalavimų 15 punktas).

Jei parašo taisyklėse numatyta, kad privalomai naudojama laiko žyma, sertifikato galiojimo patikrinimas atliekamas palyginant parašo laiko žymoje nurodytą laiką su asmens sertifikato galiojimo nutraukimo laiku. Parašo laiko žymoje nurodytas laikas turi būti ankstesnis už sertifikato galiojimo nutraukimo laiką. Šių laikų skirtumas turi būti ne mažesnis už įspėjamąjį periodą, t.y. leistiną laiką tarp prašymo nutraukti sertifikato galiojimą pateikimo ir informacijos apie sertifikato galiojimo nutraukimą paskelbimo. Įspėjamasis periodas nustatomas parašo taisyklėse. Jei minėtas laikų skirtumas yra trumpesnis už įspėjamąjį periodą arba laiko žymos iš viso nėra, parašo tikrinimas yra nesėkmingas (Reikalavimų 16 punktas).

Parašą gali tikrinti asmuo, kuriam yra adresuoti pasirašyti duomenys, arba tretieji asmenys. Parašas gali būti tikrinamas betarpiškai dalyvaujant asmeniui arba automatiniu būdu. Kai parašas tikrinamas automatiniu būdu, tikrinimo rezultatai turi būti fiksuojami, kad juos bet kada vėliau galėtų peržiūrėti asmuo, kuriam yra adresuoti duomenys, arba tretieji asmenys. Tretieji asmenys tikrina asmeniui adresuotų pasirašytų duomenų (dokumentų) parašus vadovaudamiesi tarp asmens, kuriam yra adresuoti pasirašyti duomenys, ir trečiųjų asmenų sudaryta sutartimi (Reikalavimų 17 punktas).

Laiko žymos formavimo paslaugų teikimo tvarka, patvirtinta Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus 2003 m. sausio 29 d. įsakymu Nr. T-10, nustato laiko žymos formavimo paslaugų teikimą, reikalavimus sertifikavimo paslaugų teikėjams (toliau – paslaugų teikėjas), kuriantiems (formuojantiems) laiko žymas saugiams elektroniniams parašams, sukurtiems saugia parašo formavimo įranga ir patvirtintiems kvalifikuotais sertifikatais, abonentų bei laiko žymos naudotojų pareigas ir atsakomybę.

Apibendrinant galima teigti, kad nėra aiškiai reglamentuota, kada parašo taisyklės turi būti būtinai naudojamos, ar parašo taisyklės ir laiko žyma yra būtini kvalifikuoto EP elementai. Kol kas daugelis e. parašo naudotojų Lietuvoje nesinaudoja nei laiko žymos paslauga ir parašo taisyklėmis. Nėra prižiūrinčios įstaigos, kuri tikrintų laiko žymos teikėjų atitiktį nustatytiems reikalavimams.

⁷⁸ Laiko žyma – tai duomenys, kurie yra logiškai susieti su kitais elektroniniais duomenimis ir patvirtina, kad tie kiti duomenys egzistavo iki žymoje nurodyto laiko.

3.3. Praktiniai kvalifikuoto elektroninio parašo pripažinimo pavyzdžiai

Šiame poskyryje apžvelgsime, kaip aukščiau išdėstytos procedūros yra pritaikomos Lietuvoje jau veikiančiose sistemose, ar tinkamai aprašytos procedūros, kuriomis reiktų vadovautis pasirašant ir tikrinant dokumentus, taip ar pripažįstami užsienio paslaugų teikėjų sudaryti kvalifikuoti elektroniniai parašai.

3.3.1. E. parašo taikymas SODROS elektroninio deklaravimo sistemoje

Nuo 2009 m. spalio 1 d., įmonės, turinčios 10 ir daugiau darbuotojų, valstybinio socialinio draudimo pranešimus „SODRAI“ turi teikti pasirašytus kvalifikuotu e. parašu per Elektroninę draudėjų aptarnavimo sistemą - EDAS⁷⁹. Elektroninių pranešimų kvalifikuoto elektroninio parašo taisyklės, patvirtintos Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2007 m. gruodžio 20 d. įsakymu Nr. V-666⁸⁰ (toliau – Sodros parašo taisyklės), nustato elektroninių pranešimų kvalifikuoto elektroninio parašo sudarymo ir tikrinimo tvarką, asmenų, dalyvaujančių pasirašymo procese, teises ir pareigas, nurodo techninius standartus ir veiksmus, kurie turi būti atliekami kuriant ir tikrinant elektroninių pranešimų kvalifikuotą elektroninį parašą.

IV Sodros parašo taisyklių skyriuje aprašyta Elektroninio parašo tikrumo nustatymo tvarka. Pirmoje skyriaus dalyje kalbama apie sertifikato kelio sudarymą ir tikrinimą:

1) Kvalifikuoti sertifikatai turi būti sudaryti Europos Sąjungos šalių kvalifikuotų sertifikavimo paslaugų teikėjų, įregistruotų ir paskelbtų atitinkamos šalies elektroninio parašo priežiūros institucijoje remiantis elektroninių parašų direktyva „Directive 1999/93/EC of the European parliament and of the council of 13 December 1999 on a Community framework for electronic signatures“ ir nacionaliniais elektroninių parašų teisės aktais, bei Fondo valdybos laikomi patikimi;

2) Kvalifikuoti sertifikatai Fondo valdybos yra laikomi patikimi, jei juos išdavęs kvalifikuotų sertifikatų paslaugų teikėjas yra įregistruotas atitinkamos šalies elektroninio parašo priežiūros institucijoje ir paskelbtas tos institucijos interneto svetainėje, ir įtrauktas į Fondo valdybos patikimų sertifikavimo paslaugų teikėjų sertifikatų sąrašą;

⁷⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. gegužės 20 d. nutarimas Nr. 451 „dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. balandžio 25 d. nutarimas Nr. 435 „dėl Lietuvos Respublikos apdraustųjų valstybinio socialinio draudimo ir valstybinio socialinio draudimo išmokų gavėjų registro steigimo, jo nuostatų patvirtinimo ir veiklos pradžios nustatymo“ pakeitimo“. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=344526&p_query=&p_tr2=>.

⁸⁰ Elektroninių pranešimų kvalifikuoto elektroninio parašo taisyklės, patvirtintos Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2007 m. gruodžio 20 d. įsakymu Nr. V-666. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=312001&p_query=&p_tr2=>.

3) Patikimus kvalifikuotų sertifikatų paslaugų teikėjus ir jų sertifikatus Fondo valdyba skelbia draudėjų portale. Elektroniniai pranešimai, kurių elektroniniai parašai patvirtinti sertifikatais, neįtrauktai į Fondo valdybos patikimų sertifikavimo paslaugų teikėjų sertifikatų sąrašą, nepriimami;

4) Duomenis apie kvalifikuotų sertifikatų paslaugų teikėjus Fondo valdyba kaupia pagal Europos Sąjungos šalių elektroninio parašo priežiūros institucijų pateikiamą informaciją arba remiantis patikimų sertifikavimo paslaugų teikėjų būklės informacija (vadovaujantis standartu „ETSI TS 102 231: v2.1.1 „Requirements for Trust Service Provider status information“).

Patikimų sertifikavimo paslaugų tiekėjai, nurodyti Sodros tinklapyje⁸¹:

- Gyventojų registro tarnyba prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos
- UAB "Bitė Lietuva"
- UAB "Omnitel"
- UAB "Skaitmeninio sertifikavimo centras"
- VĮ Registrų Centras

Kiekvienas naujas vartotojas savo turimą kvalifikuotą sertifikatą turi užregistruoti pagal tam tikrą formą (žr. 6 priedą), užregistravus sertifikatą vykdomas pirminis elektroninio parašo patikrinimas. Sertifikatas patikrinamas vidiniame patikimų paslaugų teikėjų sąrašė. Užsienio šalies sertifikatai, jei jų nėra vidiniame patikimų paslaugų teikėjų sąrašė, tikrinami pasitelkiant duomenis, turimus apie patikimus užsienio SPT_{KS}.

3.3.2. E. parašo taikymas elektroninių viešųjų pirkimų sistemose

Naujosiomis viešųjų pirkimų direktyvomis, kurios įsigaliojo 2004 m. balandžio 30 d., buvo baigta kurti teisinė elektroninių parašų naudojimo viešiesiems pirkimams sistema⁸². E. parašų naudojimas atlieka pagrindinį vaidmenį diegiant operacinių elektroninių viešųjų pirkimų sistemas visoje ES. Galima tikėtis, kad elektroniniai viešieji pirkimai taps viena iš svarbiausių e. parašų (ypač saugesniųjų parašų formų) taikymo sričių. Elektroninių viešųjų pirkimų srityje atsispindi problemos, kurias reikia išspręsti skatinant e. parašų naudojimą.

Naujosiose viešųjų pirkimų direktyvose nėra nustatyta, kurios rūšies e. parašai turėtų būti naudojami elektroniniuose konkursuose, tačiau valstybėms narėms paliekama teisė juos pasirinkti savo nuožiūra su sąlyga, kad šis pasirinkimas būtų suderintas su nacionaliniais teisės aktais, kuriais

⁸¹ SODROS priimamų sertifikatų sudarytojų sąrašas internete
<http://www.sodra.lt/draudēju_portalas/el_paslaugos/sertifikavimo_paslaugu_tiekejai>.

⁸² 2004 m. kovo 31 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/17/EB dėl subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, vykdomų pirkimų tvarkos derinimo, OL L 134, 2004 4 30, p.1, ir 2004 m. kovo 31 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/18/EB dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo, OL L 134, 2004 4 30, p.114.

įgyvendinama Direktyva 1999/93/EB⁸³. Tokia nuostata atitinka dabartinę popieriuje surašytų pasiūlymų teikimo praktiką: ES viešųjų pirkimų direktyvose nėra reguliuojama tokių pasiūlymų pasirašymo bei užtikrinimo tvarka.

Kadangi valstybės narės gali pasirinkti įvairių lygių elektroninius parašus, gali kilti pavojus, jog elektroninių viešųjų pirkimų sprendimai bus kuriami remiantis tik šioje šalyje sukurtais produktais. Dėl to atsiranda viešųjų pirkimų rinkos susiskaldymo rizika ir sudaromos kliūtys elektroninių parašų vidaus rinkai. Dabartinis uždavinys yra visoje Europoje įdiegti e. parašus elektroninių viešųjų pirkimų srityje nesudarant kliūčių tarptautinei prekybai.

Naujasis direktyvas papildo veiksmų planas⁸⁴, kuriame nustatomi tikslai ir įvardijami galimi Komisijos ir valstybių narių veiksmai 2005–2007 m. siekiant užtikrinti, kad iki 2010 m. Europoje įsigalėtų elektroniniai viešieji pirkimai. Jame raginama kuo greičiau surasti e. parašų taikymo sprendimą, pagrįstą abipusiu pripažinimu, kuris neturėtų skirtis nuo sprendimų, taikomų kitose veiklos srityse.

Lietuvos Respublikos Viešųjų pirkimų įstatymo⁸⁵ 17 straipsnyje „Bendravimas ir keitimasis informacija“ yra aprašytos galimybės ir sąlygos, bendraujant perkančiajai organizacijai ir tiekėjams elektroninėmis priemonėmis. Šio straipsnio 1 punkte nustatyta, kad perkančioji organizacija ir tiekėjai gali bendrauti tarpusavyje bei keistis informacija paštu arba per kurjerį, faksu, elektroninėmis priemonėmis pagal šio straipsnio 4–6 dalių nuostatas, telefonu – esant 8 dalyje nurodytoms aplinkybėms, arba nurodytų būdų deriniu – taip, kaip pasirenka perkančioji organizacija. Pagal 2 šio straipsnio dalį – bendraujant tarpusavyje ir keičiantis informacija duomenys perduodami taip, kad būtų užtikrinamas jų vientisumas, išsaugomas pasiūlymų konfidencialumas. Taip pat būtina užtikrinti, kad perkančioji organizacija su pasiūlymų turiniu (projekto konkurso vertinimo komisija – su planu ir projektu) galėtų susipažinti tik pasibaigus nustatytam jų pateikimo terminui. Vadovaujantis 3 dalimi priemonės, naudojamos bendraujant elektroniniu būdu, ir jų techninės charakteristikos turi būti nediskriminuojančios, visuotinai prieinamos ir suderintos su visuotinai naudojamomis informacinės ir ryšių technologijos priemonėmis. 5 dalies 2 punkte nustatytas saugaus elektroninio parašo reikalavimas – „elektroninis pasiūlymas turi būti pateiktas su saugiu elektroniniu parašu, atitinkančiu teisės aktų reikalavimus“;

Viešųjų pirkimų tarnyba, vadovaudamasi Viešųjų pirkimų įstatymo 17 str. 5 d. vykdo elektroninius viešuosius pirkimus, per Centrinę viešųjų pirkimų informacinę sistemą (toliau – CVP IS). Perkančioji organizacija privalo pareikalauti, kad CVP IS priemonėmis teikiamas pasiūlymas būtų pasirašytas saugiu elektroniniu parašu, kadangi taip nustatyta Viešųjų pirkimų įstatymo 17 str. 5 d. 2

⁸³ Plg. Viešųjų pirkimų direktyvos 2004/18 X priedą.

⁸⁴ Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui – Elektroninių viešųjų pirkimų teisinės sistemos įgyvendinimo veiksmų planas, 2004 10 14. <http://ec.europa.eu/internal_market/publicprocurement/docs/eprocurement/actionplan/actionplan_lt.pdf>.

p.. Šie reikalavimai gali būti netaikomi tik atliekant mažos vertės pirkimus (Viešųjų pirkimų įstatymo 85 str. 1 d.). Nors nėra reikalaujama, kad dokumentai būtų pasirašomi kvalifikuotu e. parašu, tačiau vien saugų e. parašą Lietuvoje įsigyti sudėtinga, todėl manytina, kad dauguma Centrinė viešųjų pirkimų informacinės sistemos naudotojų naudojami kvalifikuotus sertifikatus sudarančių sertifikavimo paslaugų teikėjų paslaugomis. Dažniausiai užduodamų klausimų skiltyje pateikiami labiausiai rūpimi Centrinės viešųjų pirkimų informacinės sistemos naudotojams atsakymai. Šiuo metu CVP IS nepalaiko mobilaus e. parašo pripažinimo galimybes. Jeigu reikalaujama, kad pasiūlymas būtų pasirašytas saugiu el. parašu, tiekėjas, naudodamas mobilųjį el. parašą negalės jo pateikti⁸⁶. Taip pat pastebėtina, kad Viešųjų pirkimų tarnyba nėra detalčiai nurodžiusi pasirašymo tvarkos, nėra parengusi parašo taisyklių, nenurodo, ar yra naudojama laiko žyma.

Pagal Centrinės pirkimų agentūros (toliau – CPO) sertifikatų priėmimo tvarką⁸⁷, vartotojams, norintiems pasirašinėti elektroniniu būdu, privaloma įsigyti galiojantį kvalifikuotą skaitmeninį sertifikatą ir įdiegti papildomą programinę įrangą. Kvalifikuotą sertifikatą, kuriuo bus tvirtinamas elektroninis parašas, privaloma įsigyti iš sertifikavimo paslaugas teikiančių paslaugų teikėjų, Lietuvos Respublikoje įsiregistravusių kaip kvalifikuotus sertifikatus sudarantys paslaugų teikėjai. Sertifikato įsigijimui būtinas sertifikato užsakovo tapatybės nustatymas, kurį atlieka sertifikavimo paslaugų teikėjas.

Privalomas kvalifikuotas skaitmeninis sertifikatas su „eToken PRO 32K USB“ laikmena. Įdomu tai, kad reikalaujama USB formos laikmenos, kai Lietuvos SPT_{KS} išduoda ir lustinės kortelės laikmenoje, pasirašymui įtakos tai neturėtų turėti, kadangi apie skirtumai prieš įsigyjant sertifikatus nėra akcentuojami⁸⁸, nebent tik tiek, kad naudojant USB laikmeną, nereikia papildomos techninės įrangos – skaitytuvo. Darytina išvada, kad asmens tapatybės kortelių šiuo atveju piliečiai negalės pritaikyti.

Pažymėtina, kad CPO nenustato tvarkos, kokia galiotų naudojant užsienio šalies išduotus sertifikatus. Vartotojams nurodyta, kad naudotini tik Lietuvoje įsiregistravusių SPT_{KS} sudaryti (išduoti) sertifikatai, vadinasi, yra ribojamas užsienio sertifikatų galiojimas. Galima manyti, kad naudojamosi E. parašų direktyvos išimtimi⁸⁹, pateisinančią papildomų reikalavimų įteisinimą valstybių narių valstybiniuose sektoriuose, jei yra tenkinamos tam tikros sąlygos: Valstybės narės valstybės sektoriuje gali naudoti elektroninius parašus, kuriems šiuo atveju gali būti nustatyta papildomų reikalavimų. Tokie reikalavimai turi būti objektyvūs, skaidrūs, proporcingi ir nediskriminaciniai ir turi būti susiję tik su konkrečiomis atitinkamos taikomosios programos

⁸⁵ Lietuvos Respublikos Viešųjų pirkimų įstatymas <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=268778>.

⁸⁶ DUK <<http://www.vpt.lt/rtmp8/dtd/index.php?pid=1089635293&srld=12&vid=22&kaid=273&lan=LT>>.

⁸⁷ Centrinės perkančiosios organizacijos internete pateikiama informacija <<https://www.cpo.lt/instrukcija/sertifikatas.html>>

⁸⁸ UAB „Skaitmeninio sertifikavimo centras“ informacija. <http://www.ssc.lt/?name=menu_p&act=show&do=33,38&L=lt>

⁸⁹ E. parašų direktyvos 3 str. 7 d. <lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31999L0093:LT:HTML>.

charakteristikomis, tačiau pabrėžtina, kad tokie reikalavimai negali sudaryti kliūčių teikti piliečiams tarpvalstybines paslaugas.

Tai, kad CPO neskelbia priimanti užsienio paslaugų teikėjų sertifikatų darbo autorės nuomone gali reikšti, kad neturėdami vidinės patikros sistemos jie neturi galimybių patikrinti jų patikimumo. Manytina, kad tokiu atveju pagelbėtų visų 1999/93/EB Direktyvos reikalavimus atitinkančių ES valstybėse narėse įsisteigusių ir prižiūrimų sertifikavimo paslaugų teikėjų sąrašas. Tokio patikimo sąrašo kūrimą aptarsime paskutiniame darbo skyriuje.

Apibendrinant galima sakyti, kad ne visos Lietuvos sistemos, priimančios dokumentus, pasirašytus kvalifikuotu e. parašu, yra parengusios tinkamas priemones pripažinti užsienio SPT_{KS}, tuo pačiu ir pasirašančiųjų asmenų iš užsienio kvalifikuotus elektroninius parašus, kaip to reikalauja E. parašų direktyva ir, su tam tikrais papildomais reikalavimais, Lietuvos Respublikos e. parašo įstatymas.

4. EUROPOS KOMISIJOS INICIATYVOS

Šiame magistro darbe ne kartą buvo cituotos Europos Komisijos užsakytos studijos elektroninio parašo srityje, Europos Komisijos Direktyvos 1999/93/EB veikimo ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai etc. 2006 m. Komisija oficialiai pripažino, kad elektroninis parašas valstybėse narėse turi įtvirtintą juridinę galią, tačiau tarpvalstybinis pripažinimas yra nepakankamas⁹⁰. Situacija vidaus rinkoje paskatino Komisiją imtis veiksmų, kurie pagerintų elektroninių parašų tarpvalstybinį pripažinimą.

4.1. 2008 m. lapkričio 28 d. Europos Komisijos komunikatas KOM (2008) 798.

Siekdama paskatinti valstybės institucijų veiklą internetu ir norėdama suteikti galimybę įmonėms ir asmenims elektroniniu būdu bendrauti su valstybės institucijomis užsienyje, siekdama sukurti aplinką, kurioje skatinamas verslumas ir lengvinamas piliečių bendravimas su valstybės institucijomis, Europos Komisija ėmėsi veiksmų, t.y. 2008 m. lapkričio 28 d. paskelbė komunikatą Europos Tarybai, Europos Parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui - E. parašo ir e. atpažinties veiksmų planą, skirtą tarpvalstybinių viešųjų paslaugų teikimui bendrojoje rinkoje palengvinti KOM (2008) 798 (toliau – Komunikatas, veiksmų planas)⁹¹.

Komunikate skelbiama, kad elektroniniai ryšiai tampa vis svarbesni daugeliu ekonominio ir viešojo gyvenimo aspektų. Valstybinės institucijos visoje Europoje pradėjus siūlyti elektroninę prieigą prie viešųjų paslaugų, jos daugiausia dėmesio skyrė nacionaliniams poreikiams ir priemonėms. Šioje situacijoje iškilo rizika, kad bus sukurtos naujos kliūtys tarpvalstybinėms rinkoms ir bus varžomas įmonių ir piliečių bendrosios rinkos veikimas.

Didžiausios tarpvalstybinės prieigos prie elektroninių valstybės institucijų paslaugų kliūtys, pasak Europos Komisijos, susijusios su elektroninės atpažinties ir elektroninio parašo naudojimu. Kaip ir ne skaitmeninėje aplinkoje, tam tikroms elektroninėms procedūroms atlikti gali reikėti atpažinties ir elektroninių parašų. Tokiu būdu prieiga prie valstybės institucijų elektroninių procedūrų dažnai reiškia, kad su tuo susijusiems asmenims reikės pateikti savo tapatybės duomenis (t. y. leisti institucijai įsitikinti, kad asmuo yra tas, kas sakosi esąs, patikrinant jo asmens įgaliojimus⁹²) ir pateikti elektroninį

⁹⁰ Electronic signatures: legally recognised but cross-border take-up too slow, says Commission IP/06/325, 2006. <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/06/325&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en#fn1>>.

⁹¹ Europos Komisijos Komunikatas - E. parašo ir e. atpažinties veiksmų planas, skirtą tarpvalstybinių viešųjų paslaugų teikimui bendrojoje rinkoje palengvinti KOM (2008)798. <http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=53793>.

⁹² Atpažintis yra procesas, kai nusakyti arba matomi subjekto požymiai naudojami nustatyti, kas yra tas subjektas. Sąvoka „atpažintis“ taip pat reiškia subjekto autentiškumo nustatymą. (*ModinisIDM Terminology paper*, <<https://www.cosic.esat.kuleuven.be/modinis-idm/twiki/bin/view.cgi/Main/GlossaryDoc>>).

parašą, leidžiantį institucijai nustatyti pasirašiusiojo tapatybę bei įsitikinti, kad pateikti duomenys nebuvo pakeisti perdavimo metu. Pagrindine kliūtimi Europos Komisija įvardija **teisinio, techninio ar organizacinio sąveikumo** nebuvimą.

Komunikate numatomos pagal dabartinę Europos Sąjungos struktūrą horizontalios ir pagal sektorius specializuotos priemonės, skirtos e. parašo ir e. atpažinties naudojimui palengvinti ir sustiprinti. Pažymima, kad E. parašų direktyvoje⁹³ numatomas teisinis elektroninių parašų pripažinimas ir teisinė jų sąveikumo skatinimo sistema. Tokiam sąveikumui sukurti, Komisija mano esant reikalinga įvykdyti keletą praktinių, techninių ir organizacinių reikalavimų.

Be to, veiksmingas sąveikumas taip pat įvardijama kaip svarbus aspektas, jei valstybės narės norės įvykdyti savo teisinius įsipareigojimus pagal kitus ES teisės aktus, visų pirma pagal konkrečias vidaus rinkos priemones. Pagal kelias vidaus rinkos iniciatyvas numatoma, kad įmonės turėtų turėti galimybę naudotis elektroninėmis priemonėmis bendraudamos su valstybės įstaigomis, pasinaudodamos savo teisėmis ir užsiimdamos verslu keliose valstybėse.

Paslaugų direktyva valstybės narės įpareigojamos iki 2009 m. pabaigos⁹⁴ užtikrinti, kad paslaugų teikėjai turėtų galimybę elektroniniu ir nuotoliniu būdu atlikti visas procedūras ir formalumus, reikalingus norint teikti paslaugas. Tai reiškia, be kita ko, galimybę identifikuoti paslaugų teikėjus ir patvirtinti pateiktų duomenų autentiškumą kitoje valstybėje.

Viešųjų pirkimų direktyva⁹⁵ siekiama skatinti elektroninių priemonių plėtrą ir naudojimą viešųjų pirkimų procedūrose, tokiu būdu labai sumažinant įmonių išlaidas⁹⁶. Valstybės narės gali reguliuoti elektroninio parašo saugumo lygį, reikalingą pagal E. parašų direktyvos įpareigojimus, ir gali apriboti perkančiųjų organizacijų pasirinkimą ir palikti tik kvalifikuoto parašo galimybę⁹⁷.

Elektroninis sąskaitų faktūrų pateikimas – elektroninis sąskaitos informacijos (sąskaitos ir apmokėjimo) perdavimas tarp verslo partnerių (tiekėjo ir pirkėjo) – yra esminė veiksmingos finansinės tiekimo grandinės dalis. Sukūrus bendrą mokėjimų eurais erdvę, pradėta rengti e. sąskaitų faktūrų iniciatyvą (Europos Komisija sudarė ekspertų grupę, kuriai patikėjo iki 2009 m. nustatyti Europos sąskaitų faktūrų pateikimo elektroniniu būdu sistemą), kuria toliau bus mažinamos įmonių išlaidos⁹⁸.

⁹³ Direktyva 1999/93/EB, OL L 13, 2000 1 19, p. 12, ir Elektroninių parašų direktyvos veikimo ataskaita, COM(2006)120 galutinis.

⁹⁴ 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje 8 straipsnis. Paslaugų direktyvos įgyvendinimo terminas yra 2009 m. gruodžio 28 d.

⁹⁵ Direktyvos 2004/18/EB 42 straipsnio 5 dalies b punktas ir X priedas ir Direktyvos 2004/17/EB dėl viešųjų pirkimų 48 straipsnio 5 dalies b punktas ir XXIV priedas

⁹⁶ 2004 m. gruodžio 13 d. Elektroninių viešųjų pirkimų teisinės sistemos įgyvendinimo veiksmų planą, COM (2004) 841

⁹⁷ Vykdydamos pirkimą internetu, viešosios perkančiosios organizacijos turi turėti galimybę gauti ir tvarkyti elektroninius pasiūlymus iš kitos valstybės. Pilnus elektroninius pasiūlymus sudaro bylos, kuriose yra daug įvairių elektroniniu būdu pasirašytų dokumentų ir patvirtinimų iš įvairių šaltinių, nacionalinės kilmės ir techninių perspektyvų, įskaitant patvirtintus vertimus (pvz., siekiant pripažinti paslaugų teikėjo kvalifikacijos įrodymą). Tai reiškia, kad politikos formuotojai privalo organizuoti sudėtingus elektroninius ryšius atvirais kanalais, t. y. kai informacijos gavėjas (viešoji perkančioji organizacija) iš anksto nežino visų potencialių siuntėjų (konkurso dalyvių).

⁹⁸ Visų pirma E. sąskaitų faktūrų ekspertų grupė pareiškė, kad elektroniškai išrašyti sąskaitas faktūras neturėtų trukdyti nesuvienodinti nacionaliniai teisės aktai dėl elektroninio parašo. Į šį horizontalų veiksmų planą neįtrauktas elektroninių

Todėl šio veiksmų plano tikslas yra pasiūlyti išsamią ir pragmatišką sistemą, kuria bus užtikrintas e. parašų ir e. atpažinties sąveikumas, kuris padėtų įmonėms ir piliečiams lengviau gauti tarpvalstybines elektronines viešąsias paslaugas. Tuo tikslu veiksmų plane dėmesys sutelkiamas į praktinius, organizacinius ir techninius klausimus, kuriais papildoma esama teisinė sistema.

E. parašų direktyva buvo priimta 1999 m. siekiant skatinti teisinį elektroninių parašų pripažinimą ir bendrojoje rinkoje užtikrinti laisvą e. parašo produktų, įrangos ir paslaugų judėjimą. Tačiau praktinio e. parašo naudojimo teisinė ir techninė analizė rodo, kad egzistuoja sąveikumo problemų, kurios šiuo metu riboja e. parašo naudojimą tarp valstybių. Analizėje pabrėžiamas veiksmingesnio abipusio pripažinimo poreikis. Susiskaidymas dėl tarpvalstybinio sąveikumo nebuvimo gali ypač turėti įtakos e. vyriausybės paslaugoms, kurios šiandien yra didžiausias e. parašų tvirtinamų sandorių kanalas⁹⁹.

Nepaisant galiojančių teisės nuostatų bei valstybių narių ir Komisijos priimtų politinių išsipareigojimų ir siekiant palengvinti tarpvalstybinį praktinį e. atpažinties ir e. parašų naudojimą, reikalingas koordinuotesnis ir išsamesnis požiūris. Tai yra labai svarbu norint išvengti bendrosios rinkos susiskaldymo. Todėl 2007 m. lapkričio 20 d. komunikate „Bendroji rinka XXI a. Europai“ Komisija pasiūlė priimti Veiksmų planą e. parašų ir e. autentiškumo patvirtinimo srityje¹⁰⁰.

Šio veiksmų plano tikslas yra padėti valstybėms narėms įdiegti bendrai pripažįstamus ir tarpusavyje sąveikius e. parašų ir e. atpažinties sprendimus, siekiant palengvinti tarpvalstybinį viešųjų paslaugų teikimą elektroninėje aplinkoje. Jame numatyti konkretūs veiksmai, susiję su e. parašais (1 dalis) ir e. atpažintimi (2 dalis). Nors veiksmų planas daugiausia orientuotas į e. vyriausybės taikomąsias programas, siūlomi veiksmai taip pat bus naudingi verslo taikomosioms programoms, jei įvedamos priemonės taip pat galės būti naudojamos sandoriuose „verslas verslui“ (B2B) ir „verslas vartotojui“ (B2C).

2008 m. kovo mėn. pavasario Europos Vadovų Taryboje valstybių ir vyriausybių vadovai pareiškė, kad labai svarbu įgyvendinti sąveikius tarpvalstybinius sprendimus, susijusius su elektroniniais parašais ir e. autentiškumo patvirtinimu, kad būtų pagerintas e. bendrosios rinkos veikimas.

parašų naudojimo padarinių PVM prievolėms vykdyti (elektroniniai parašai sąskaitose faktūrose minimi Tarybos direktyvoje 2006/112/EB dėl pridėtinės vertės mokesčio bendros sistemos, 233 straipsnis) ir elektroninių sąskaitų faktūrų išrašymo arba su tuo susijusių kliūčių įvertinimas bei veiksmai, reikalingi šioms kliūtims pašalinti.

⁹⁹ Europos Komisija taip pat vykdo projektą, kuris skirtas elektroninių parašų įvedimui palengvinti keičiantis informacija viduje ir su išore. Šis projektas vadinamas „Elektroninio parašo paslaugų infrastruktūra“ (EPPI). Šis projektas yra pagrindinis reikalavimas, siekiant skaitmeninti Europos Komisijos procesus, kaip numatyta „Elektroninių ir skaitmeninių dokumentų nuostatų taisyklė“

<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004D0563:LT:HTML>>.

¹⁰⁰ E. autentiškumo patvirtinimas čia suprantamas kaip subjekto autentiškumo patvirtinimas, t. y. e. atpažintis. Sąvoka e. atpažintis šiame dokumente vartojama, siekiant aiškiai atskirti subjekto ir duomenų autentiškumo patvirtinimą.

Rengiantis koordinuotai spręsti sąveikumo problemas, Komisija prisidės stebėdama daromą pažangą ir tinkama linkme nukreipdama valstybes nares bei suinteresuotąsias šalis, įgyvendinančias veiksmų planą.

Kaip vienas iš veiksmų, Komunikate numatytas kaip būtinas, siekiant pagerinti tarpvalstybinį e. parašų pripažinimą - teisingai įgyvendinti E. parašų direktyvos reikalavimus, reglamentuojančius kvalifikuoto e. parašo tarpvalstybinį pripažinimą bei kitokių e. parašų nediskriminavimą, be to, išspręsti keletą techninių ir organizacinių klausimų, kad būtų pagerintas praktinis e. parašo naudojimas tarp valstybių.

Europos Komisija Komunikate išreiškia ambicijas, kad kvalifikuotų e. parašų (toliau – KEP) ir saugių e. parašų, patvirtintų kvalifikuotais sertifikatais (toliau – SEP, patvirtintas KS), naudojimas tarp valstybių gali būti pagerintas sąlyginai greitai¹⁰¹. Abiejų tipų parašams naudingas aiškus teisinis statusas pagal E. parašų direktyvą, konkrečiai, KEP lygiavertiškumo rašytiniam parašui prielaida ir teisinis valstybių narių įsipareigojimas bendrai pripažinti kvalifikuotus sertifikatus. Be to, jau nemažai nuveikta abiejų tipų parašų (KEP ir SEP, patvirtintų KS) standartizavimo srityje.

Šioje vietoje itin svarbu pakomentuoti Europos Komisijos iniciatyvą skatinti saugų e. parašą, patvirtintą kvalifikuotu sertifikatu, tačiau suformuotu nesinaudojant saugia parašo naudojimo įranga. Darbo autorės nuomone įdomu tai, kad eliminuodama saugios parašo formavimo įrangos svarbą, Komisija siekia paskatinti tokių e. parašų tarpvalstybinį pripažinimą, tokiu būdu bandydama pakreipti iki šiol vyravusią praktiką kita linkme. Ypač tai svarbu Lietuvai, kurioje vienareikšmiškai reikalavimuose SPT_{KS} įtvirtinta, kad KS turi būti įrašomi į SPFI.

Praktiškai pagrindinė tarpvalstybinio e. parašo naudojimo kliūtimi Europos Komisija įvardija nepakankamą pasitikėjimą e. parašais iš kitų valstybių narių ir sunkumai, susiję su šių parašų patvirtinimu. Taigi Komisija įvardija tokius būtinus veiksmus:

Pirma, siekiant padidinti pasitikėjimą e. parašais iš kitų valstybių narių, gaunančioji šalis turėtų turėti galimybę patikrinti sertifikavimo paslaugų teikėjų, išduodančių kvalifikuotus sertifikatus kitose valstybėse narėse, statusą. E. parašų direktyvoje (3 straipsnio 3 dalyje) reikalaujama, kad valstybės narės užtikrintų tinkamą jų teritorijoje įsikūrusių sertifikavimo paslaugų teikėjų, išduodančių kvalifikuotus sertifikatus, priežiūros sistemą.

Antra, norėdama patvirtinti KEP arba SEP, patvirtintą KS, iš kitos valstybės narės, gaunančioji šalis turi patikrinti parašo „kokybę“. Tai reiškia, kad gaunančioji šalis turi turėti galimybę patikrinti, ar parašas yra saugus elektroninis parašas ir ar jis patvirtintas kvalifikuotu sertifikatu, išduotu prižiūravimo sertifikavimo paslaugų teikėjo (žr. priežiūros paaiškinimą pirmiau, 3 straipsnio 3 dalis). KEP atveju ji taip pat turi turėti galimybę patikrinti, ar parašas yra sukurtas naudojant saugią parašo formavimo įrangą.

Visa ši informacija iš principo gali būti išgauta iš paties parašo ir iš kvalifikuoto sertifikato turinio. Tačiau šiuo metu sunku gauti šią informaciją dėl skirtingo galiojančių standartų ir tvarkos taikymo. Dėl to skiriasi informacijos, kurią galima veiksmingai išgauti iš gauto parašo ir sertifikato, aprėptis ir kokybė. Savo ruožtu tai sukuria papildomą našta gaunančiajai šaliai, kuriai gali tekti individualiai įvertinti kiekvieną parašą iš kitos valstybės narės.

Todėl e. parašų tvirtinimo procesą būtų galima palengvinti pateikiant gaunančiajai šaliai reikalingą informaciją apie sertifikavimo paslaugų teikėjus, kurie yra pripažinti ir prižiūrimi nacionaliniu lygiu, ir pateikiant nurodymus dėl esamų standartų ir tvarkos įgyvendinimo, kad būtų užtikrintas sąveikumas.

Siekdama parengti veiksmus, reikalingus pasitikėjimui stiprinti ir tarpvalstybiniam e. parašų tvirtinimui palengvinti, Komisija atlieka tyrimą, skirtą tarpvalstybinio e. parašų (KEP ir SEP, patvirtintų KS) naudojimo reikalavimų analizei. Tyrime ypač daug dėmesio skiriama kvalifikuoto sertifikavimo paslaugų teikėjų priežiūros modeliui; patikimo prižiūrimų kvalifikuoto sertifikavimo paslaugų teikėjų sąrašo sudarymui; valstybėse narėse prižiūrimų sertifikavimo paslaugų teikėjų išduotų kvalifikuotų sertifikatų apibūdinimui; saugios parašo formavimo įrangos aprašymui ir kvalifikuoto (saugaus) parašo formatui. Tyrime remiamasi susijusiomis E. parašų direktyvos nuostatomis ir į jas atsižvelgiama, taip pat remiamasi jų nacionaliniu įgyvendinimu ir vykdomu standartizacijos darbu, remiantis direktyva¹⁰².

Komunikate numatyti veiksmai:

1. Iki 2009 m. III ketvirčio: Komisija atnaujins Sprendimą 2003/511/EB¹⁰³, sudarydama bendrai pripažintų e. parašo produktų standartų sąrašą, ir išanalizuos galimą sprendimo taikymą kitiems e. parašo produktams negu tie, kuriems jau taikomas dabartinis Komisijos sprendimas (pvz., kvalifikuotų sertifikatų ir saugios parašo formavimo įrangos aprašai). Tai padės sušvelninti dabartinę sudėtingą situaciją, susijusią su standartizavimu, ir padės suinteresuotosioms šalims diegti standartus, užtikrinant jų sąveikumą.

2. Iki 2009 m. II ketvirčio: Komisija sudarys patikimų prižiūrimų kvalifikuoto sertifikavimo paslaugų teikėjų sąrašą Europos mastu. Šiame sąrašė bus sutelkta visa reikalinga informacija apie esamus ir prižiūrimus kvalifikuoto sertifikavimo paslaugų teikėjus, kad būtų palengvintas e. parašų, patvirtintų kvalifikuotais sertifikatais, tvirtinimo procesas.

3. Iki 2009 m. III ketvirčio: Komisija numatys gaires ir pateiks rekomendacijas dėl bendrų reikalavimų, kad padėtų suinteresuotosioms šalims įdiegti KEP arba SEP, patvirtintus KS, užtikrinant jų sąveikumą.

¹⁰¹ Iš tiesų darbas šioje srityje jau svarstomas su valstybėmis narėmis įgyvendinant Paslaugų direktyvą.

¹⁰² Atsižvelgdamos į E. parašų direktyvą standartus kūrė CEN (Europos standartizacijos komitetas) ir ETSI (Europos telekomunikacijų standartų institutas) pagal EESSI (Europos elektroninių parašų standartizacijos iniciatyva).

4. Šiuo metu: Valstybės narės raginamos reguliariai teikti Komisijai reikalingą informaciją, o kai reikia, vykdyti veiksmus, išplaukiančius iš su e. parašu susijusių veiksmų, kaip minėta anksčiau.

Įgyvendinus šį veiksmų planą bus užtikrintas horizontalus ir koordinuotas požiūris, lengvinantis ir stiprinantis tarpvalstybinį e. vyriausybės taikomųjų programų naudojimą visose vidaus rinkos srityse. Tai prisidės prie geresnio vidaus rinkos veikimo, nes visapusiškas požiūris suteiks galimybę įmonėms ir piliečiams lengviau pasinaudoti tarpvalstybinėmis viešosiomis paslaugomis. Priemonėmis, kurias ketinama įgyvendinti, bus tobulinama dabartinė sistema ir vykdoma tolesnė techninių sprendimų konvergencija. Pridėtinę vertę privačiajam sektoriui sudaro plačiai naudojamos priemonės saugioms elektroninėms procedūroms, kurios taip pat gali būti įdiegtos sandoriuose „verslas verslui“ ir „verslas vartotojui“, stiprinti.

Glaudžiai bendradarbiaudama su valstybėmis narėmis Komisija stebės šio veiksmų plano įgyvendinimą, kad užtikrintų siūlomų priemonių, įvairių teisinių reikalavimų ES lygiu ir susijusių veiklos projektų darną. Be šio veiksmų plano įgyvendinimo, ji ypač sieks nuolatinio dialogo su valstybėmis narėmis, įskaitant valstybių narių institucijas, atsakingas už konkurencingumą ir vidaus rinkos politiką.

Įgyvendindamos šį veiksmų planą ir stebėdamos pažangą, Komisija ir valstybės narės tęsia Bendrosios rinkos peržiūros darbą. Praėjus metams po šio veiksmų plano patvirtinimo Komisija kartu su valstybėmis narėmis apžvelgs pasiektą pažangą, kad 2010 m. Tarybai pateiktų pažangos ataskaitą. Valstybės narės raginamos Komisijai pateikti visą svarbią informaciją apie siūlomų veiksmų tarpvalstybiniam sąveikumui užtikrinti įgyvendinimą ir rezultatus.

Remdamasi pažangos ataskaita ir diskusijomis atitinkamuose forumuose su valstybėmis narėmis, Komisija įvertins, ar reikalingos tolesnės horizontalios ir (arba) atskirų sektorių iniciatyvos.

4.2. Europos Komisijos 2009 m. spalio 16 d. sprendimas K (2009) 7806

Atsižvelgdama į 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje¹⁰⁴, ypač jos 8 straipsnio 3 dalį 2009 m. spalio 16 d. Europos Komisija priėmė sprendimą, skirtą valstybėms narėms, kuriuo pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje nustatomos priemonės procedūroms, atliekamoms naudojantis elektroninėmis priemonėmis ir kontaktinių centrų paslaugomis, palengvinti (toliau – Sprendimas).

¹⁰³ Komisijos Sprendimas 2003/511/EB OL L 175, 2003 7 15, p. 45. Į sąrašą įtraukti bendrai pripažinti elektroninio parašo produktų standartai, kurie, valstybių narių nuomone, atitinka reikalavimus, išdėstyti E. parašų direktyvoje.

¹⁰⁴ 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje 8 straipsnis. Paslaugų direktyvos įgyvendinimo terminas yra 2009 m. gruodžio 28 d.

Remiantis tuo, kad Paslaugų direktyvos II skyriuje, pirmiausia jo 5 ir 8 straipsniuose, valstybėms narėms nustatyti administracinio supaprastinimo įpareigojimai, įskaitant įpareigojimą supaprastinti procedūras ir formalumus, taikomus norint įgyti teisę verstis paslaugų teikimo veikla ir vykdant šią veiklą, ir įpareigojimą užtikrinti, kad tas procedūras ir formalumus paslaugų teikėjai galėtų lengvai atlikti nuotoliniu būdu ir elektroninėmis priemonėmis, naudodamiesi kontaktinių centrų paslaugomis. Naudojantis kontaktinių centrų paslaugomis, šias procedūras ir formalumus turi būti įmanoma atlikti už valstybių narių teritorijų ribų, kaip nustatyta Paslaugų direktyvos 8 straipsnyje (Sprendimo preambulės 1 ir 2 dalys).

Kad būtų galima įvykdyti įpareigojimą supaprastinti procedūras ir formalumus ir sudaryti palankesnes sąlygas už valstybių narių teritorijų ribų naudotis kontaktinių centrų paslaugomis, elektroninėmis priemonėmis atliekamos procedūros turi būti pagrįstos paprastais sprendimais, įskaitant su elektroninių parašų naudojimu susijusius sprendimus. Jei, tinkamai įvertinus su konkrečiomis procedūromis ir formalumais susijusią riziką, manoma, kad būtina užtikrinti aukšto lygio apsaugą arba rašytinio parašo atitiktį, gali būti reikalaujama, kad paslaugų teikėjai, atlikdami tam tikras procedūras arba formalumus, naudotų saugesnius elektroninius parašus, pagrįstus kvalifikuotu sertifikatu ir kuriuos naudojant saugią parašo formavimo įrangą arba jos nenaudojant (Sprendimo preambulės 3 dalis).

Bendrijos elektroninių parašų pagrindai nustatyti E. parašų direktyvoje. Siekiant padėti veiksmingai tarpvalstybiniu mastu naudoti saugius elektroninius parašus, pagrįstus kvalifikuotu sertifikatu, turėtų būti sustiprintas pasitikėjimas šiais elektroniniais parašais, kad ir kokioje valstybėje narėje būtų įsisteigęs pasirašantis asmuo arba kvalifikuotą sertifikatą išduodantis sertifikavimo paslaugų teikėjas. Sprendime Komisija teigia, kad tą galima pasiekti suteikiant galimybę lengviau gauti patikimos informacijos, reikalingos elektroniniam parašui patikrinti, pirmiausia informacijos apie sertifikavimo paslaugų teikėjus, kuriuos prižiūri ir (arba) yra akreditavusi valstybė narė, ir apie jų teikiamas paslaugas (Sprendimo preambulės 4 dalis).

Komisijos nuomone, būtina užtikrinti, kad valstybės narės, naudodamos bendrąją formą, šią informaciją skelbtų viešai ir taip palengvintų naudojimąsi šia informacija bei užtikrintų tinkamą išsamumo lygį, kad gavėjas galėtų įsitikinti elektroninio parašo tikrumu (Sprendimo preambulės 5 dalis).

Sprendimo 1 straipsnyje teigiama, kad Jeigu tai pagrįsta remiantis tinkamu susijusios rizikos vertinimu ir laikantis Direktyvos 2006/123/EB 5 straipsnio 1 ir 3 dalių, valstybės narės, norėdamos pagal Direktyvos 2006/123/EB 8 straipsnį atlikti tam tikras procedūras ir formalumus naudodamosi kontaktinių centrų paslaugomis, gali reikalauti, kad paslaugų teikėjas naudotų saugius elektroninius parašus, patvirtintus kvalifikuotu sertifikatu ir suformuotus saugia parašo formavimo įranga arba jos nenaudojant, kaip nustatyta ir reglamentuojama Direktyvoje 1999/93/EB (1 dalis).

Valstybės narės pripažįsta visus saugius elektroninius parašus, pagrįstus kvalifikuotu sertifikatu ir sukurtus naudojant saugią parašo formavimo įrangą arba jos nenaudojant, naudojamus atliekant pirmoje dalyje nurodytas procedūras ir formalumus, išsaugodamos galimybę pripažinti tik saugius elektroninius parašus, pagrįstus kvalifikuotu sertifikatu ir sukurtus naudojant saugią parašo formavimo įrangą, jei tai pagrįsta pirmoje dalyje nurodytu rizikos vertinimu (2 dalis).

Valstybės narės nepripažįsta saugių elektroninių parašų, pagrįstų kvalifikuotu sertifikatu ir sukurtų naudojant saugią parašo formavimo įrangą arba jos nenaudojant, laikydamosi reikalavimų, kuriais paslaugų teikėjams neleidžiama atlikti procedūrų elektroninėmis priemonėmis, naudojantis kontaktinių centrų paslaugomis (3 dalis).

2 dalimi valstybėms narėms nedraudžiama pripažinti elektroninių parašų, jei tai nėra saugūs elektroniniai parašai, pagrįsti kvalifikuotu sertifikatu ir sukurti naudojant saugią parašo formavimo įrangą arba jos nenaudojant (4 dalis).

2 sprendimo straipsnyje nustatyti reikalavimai patikimų sąrašų sudarymui, tvarkymui ir skelbimui:

Kiekviena valstybė narė pagal priede pateiktas technines specifikacijas sudaro, tvarko ir skelbia patikimų sąrašą, kuriame pateikiama būtina informacija apie tos valstybės narės prižiūrimus ir (arba) akredituotus sertifikavimo paslaugų teikėjus, visuomenei išduodančius kvalifikuotus sertifikatus (1 dalis). Valstybės narės pagal priede pateiktas technines specifikacijas sudaro ir skelbia bent žmonėms suprantama forma parengtą patikimų sąrašą (2 dalis). Valstybės narės Komisijai praneša apie įstaigą, atsakingą už patikimo sąrašo sudarymą, tvarkymą ir skelbimą, apie patikimo sąrašo skelbimo vietą ir apie visus šio sąrašo pakeitimus (3 dalis).

4.3. Patikimi sąrašai (TSL)

Jau nuo įstojimo į Europos Sąjungą, Lietuvoje turi būti pripažįstami ir kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse registravimo ar/ir akreditavimo procedūras atlikusių sertifikavimo paslaugų teikėjų sudaryti kvalifikuoti sertifikatai. Tik šiuo atveju vartotojai, prieš sudarydami sutartis, turėtų patys išsiaiškinti, kokią atsakomybę (draudimai už galimą žalą, tolimesnis sertifikatų aptarnavimo palaikymas galiojant ir pasibaigus sutarčiai ir kiti įsipareigojimai) jiems garantuoja tokie užsienio paslaugų teikėjai, kokius įgaliojimus turi jų tarpininkai Lietuvoje. Tokia informacija, turėtų būti viešai skelbiama tiekėjų interneto svetainėse bent anglų kalba.

Priežiūros statusą galima pasitikrinti valstybių narių elektroninio parašo priežiūros institucijoje, tačiau tokiu būdu informaciją sunku rasti, be to, e. parašo tikrinimo metu turi būti tikrinami ne tik pagal SPT_{KS} pavadinimą, bet ir pagal tam tikrus kokybinius parametrus, turi būti tikrinama aktuali informacija apie sertifikatus, kaip jau buvo minėta 3.2.1. skyrelyje. Siekiant

supaprastinti užsienio paslaugų teikėjų, sudarančių kvalifikuotus sertifikatus, identifikavimą, Europos Komisijos iniciatyva, valstybės narės Europos Komisijos 2009 m. spalio 16 d. sprendimo 2009/767/EB (toliau – Sprendimas) 2 straipsniu yra įpareigos sukurti, tvarkyti ir skelbti patikimus sąrašus, kuriuose pateikiama būtina informacija apie tos valstybės narės prižiūrimus ir (arba) akredituotus sertifikavimo paslaugų teikėjus, visuomenei išduodančius kvalifikuotus sertifikatus (toliau – TSL, angl. *Trusted Status List*).

Siekdama supaprastinti užsienio sertifikavimo paslaugų teikėjų identifikavimą ir populiarinti Lietuvoje įregistruotus sertifikavimo paslaugų teikėjus, Lietuvos Respublikos elektroninio parašo priežiūros įstaiga aktyviai dalyvavo TSL'ų kūrimo procese, ETSI organizuotuose bandymuose bei pagal Sprendimo¹⁰⁵ priede pateiktą techninę specifikaciją jau yra parengusi Lietuvos patikimą sąrašą, kuriame pateikiama būtina informacija apie Lietuvoje prižiūrimus sertifikavimo paslaugų teikėjus, visuomenei išduodančius kvalifikuotus sertifikatus¹⁰⁶.

EK sprendimo priede pateiktoje specifikacijoje nustatyta valstybių narių patikimo prižiūrimų ir (arba) akredituotų sertifikavimo paslaugų teikėjų sąrašo bendroji forma. Bendrosios formos paskirtis – nustatyti bendrą būdą, kuriuo kiekviena valstybė narė teiktų informaciją apie sertifikavimo paslaugų teikėjų¹⁰⁷ (toliau – SPT), jos prižiūrimų ir (arba) akredituotų siekiant užtikrinti atitinkamų Direktyvos 1999/93/EB nuostatų laikymąsi, teikiamų sertifikavimo paslaugų priežiūros ir (arba) akreditacijos statusą. Be kitos informacijos taip pat teikiama istorinė informacija¹⁰⁸ apie prižiūrimų ir (arba) akredituotų sertifikavimo paslaugų priežiūros ir (arba) akreditacijos statusą.

Į privalomą TSL informaciją turi būti įtraukta būtiniausia informacija apie prižiūrimus ir (arba) akredituotus SPT, išduodančius kvalifikuotus sertifikatus pagal Direktyvos 1999/93/EB nuostatas (3 straipsnio 3 dalį, 3 straipsnio 2 dalį ir 7 straipsnio 1 dalies a punktą), įskaitant informaciją apie KS, kuriuo patvirtinamas elektroninis parašas, ir apie tai, ar parašas kuriamas naudojant saugią parašo formavimo įrangą (toliau – SPFI)¹⁰⁹.

Nacionaliniu lygmeniu¹¹⁰ sudaromame patikimame sąrašė savanoriškai gali būti teikiama papildoma informacija apie kitus prižiūrimus ir (arba) akredituotus SPT, neišduodančius KS, tačiau teikiančius paslaugas, susijusias su elektroniniais parašais (pvz., apie SPT, teikiančius laiko žymos paslaugas; apie SPT, išduodančius nekvalifikuotus sertifikatus, etc.). Ši informacija pirmiausia skirta padėti įsitikinti kvalifikuotų elektroninių parašų (KEP) ir saugių elektroninių parašų (SEP), patvirtinamų kvalifikuotu sertifikatu, tikrumu. Ar pasiteisins Europos Komisijos iniciatyva skatinti

¹⁰⁵ Europos Komisijos sprendimas 2009/767/EB

¹⁰⁶ E. parašo įstatymo įgyvendinimo 2008 m. ataskaita < http://epp.ivpk.lt/epp/Dokumentai/2008_EPI_ataskaita.pdf>.

¹⁰⁷ Kaip apibrėžta Direktyvos 1999/93/EB 2 straipsnio 11 punkte.

¹⁰⁸ Istorinė informacija reikalinga tam, kad būtų galima patikrinti visą patikimo sąrašo gyvavimo laikotarpiu talpintą informaciją, kuri gali pasitarnauti tikrinant visus kvalifikuotus sertifikatus, nesvarbu, koku laiku jie buvo išduoti.

¹⁰⁹ Kaip apibrėžta Direktyvos 1999/93/EB 2 straipsnio 6 punkte.

¹¹⁰ Europos Komisija sudarys Patikimų sąrašų sąrašą, todėl laikoma, kad valstybių narių sąrašai sudaromi nacionaliniu lygmeniu.

viena arba daugiau nacionalinių kalbų). Nurodyta nuoroda privalo būti pateikta nuoroda į informaciją apie SPT bendrąsias veiklos sąlygas, jo taikomą praktiką, teisinius klausimus, klientų aptarnavimo politiką ir kitą bendrą informaciją apie visas jo paslaugas, susietas su atitinkamu SPT įrašu¹¹³. Vadinasi, bus reikalinga įvesti papildomus reikalavimus SPT_{KS} dėl informacijos skelbimo tvarkos.

Darytina išvada, kad TSL'as – didelis žingsnis tarpvalstybinio kvalifikuotų e. parašų pripažinimo ir tarpusavio sąveikumo link¹¹⁴. TSL kurti paskatino Paslaugų direktyvos perkėlimo terminas, skubinant valstybes narės įsteigti paslaugų ir gaminių kontaktinius centrus, per kuriuos ES valstybės narės galės steigti kitose valstybėse narėse nuotoliniu būdu, pasitelkiant elektronines priemones. Darbo autorės nuomone, šis sprendimas, sukurti vieningą sąrašą, leidžiantį greitai patikrinti SPT_{KS} patikimumą ir visą svarbią informaciją apie jį, ne tik paskatins greitesnį kvalifikuoto elektroninio parašo pripažinimo proceso harmonizavimą, bet ir bus svarbus žingsnis vieningo elektroninio parašo teisinio reglamentavimo link.

¹¹³ Europos Komisijos 2009 m. spalio 16 d. sprendimas K (2009) K(2009) 7806, 38 p. <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:299:0018:0054:LT:PDF>>.

¹¹⁴

IŠVADOS

1. Valstybės narės, ruošdamos nacionalinius teisės aktus, reglamentuojančius e. parašą, rėmėsi Direktyva 1999/93/EB (E. parašų direktyva), tačiau sukūrė savitus teisinio e. parašo reglamentavimo modelius, o tai lėmė tam tikras tarpvalstybinio pripažinimo problemas. Norint patikimai Europos Sąjungos Bendrojoje rinkoje keistis elektroniniais duomenimis, užtikrinant jų vientisumą ir siunčiančiojo asmens identifikavimą, būtinas kvalifikuoto elektroninio parašo pripažinimo proceso harmonizavimas.

2. Vieningas standartizavimas e. parašo srityje Europos Sąjungos mastu kol kas nėra išbaigtas. Skirtingas rekomenduojamų standartų interpretavimas, nuolatiniai standartų pakeitimai, bendrai pripažintų e. parašo produktų standartų sąrašo nebuvimas kelia nesuderinamumo problemų, o tai stabdo tarpvalstybinį kvalifikuotų e. parašų pripažinimą. Būtinas vieningas standartų sąrašas ir bendros valstybių narių pastangos siekiant tarpvalstybinio kvalifikuoto e. parašo suderinamumo.

3. Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymo nuostatos, reguliuojančios užsienio sertifikatų galiojimą, yra koreguotinos: itin didelė reikšmė suteikiama akreditacijos statusui, įgytam užsienyje ir Lietuvoje. Užsienio SPT_{KS} sertifikatai Lietuvoje turėtų būti pripažįstami remiantis E. parašų direktyvos nuostatomis, įsitikinus atitiktimi šios direktyvos nustatytiems reikalavimams. Statusas, kad SPT_{KS} yra prižiūrimi vienoje iš ES valstybių narių, turėtų būti pakankama jo sudarytų sertifikatų galiojimo sąlyga.

4. Minimalios draudiminės sumos, kuria turi apsidrausti SPT_{KS} prieš pradėdamas veiklą, reglamentavimą nustato kiekviena valstybė narė nacionaliniais teisės aktais. Sumos dydis valstybėse narėse yra skirtingas, todėl yra itin svarbu parašo naudotojams pateikti lengvai prieinamą ir išsamią informaciją apie SPT_{KS} atsakomybės ir išpareigojimų atlyginant galimą žalą sąlygas.

5. Analizuojant SPT_{KS} veiklos sąlygų teisinius aspektus, pastebima tarp valstybių skirtingo akreditacijos sampratos interpretavimo problema. E. parašų direktyvoje nustatyta, kad akreditacija turi būti savanoriškas procesas, nesukeliantis pripažinimo prioriteto prieš kitus SPT_{KS}. Kai kuriose valstybėse narėse akredituotiems SPT_{KS} nepagrįstai teikiamas prioritetas pripažįstant jų sudarytus kvalifikuotus sertifikatus. Būtina ES suvienodinti SPT_{KS} akreditacijos sampratą. Lietuvoje reikalavimai SPT_{KS} akreditacijos procedūrai liudija savanoriškumo principo įgyvendinimą, tačiau akreditacijos sąvoka Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymo apibrėžta klaidinančiai, o akreditacijos reikšmė pervertinama reglamentuojant užsienio sertifikatų galiojimą.

6. Registravimo tarnybų veikla Lietuvoje išsiplėtė padidėjus e. parašo naudotojų skaičiui, tačiau iki šiol neregamentuotas šių tarnybų statusas. Darbo autorės nuomone, RA reikėtų taikyti specialius reikalavimus, nes jos atlieka itin svarbią – asmens tapatybės nustatymo funkciją. Taip pat turėtų būti aiškiai reglamentuota, kokias funkcijas registravimo tarnyboms gali deleguoti SPT_{KS}.

7. Priežiūros statusas SPT_{KS} tarptautiniu mastu yra itin svarbi pripažinimo sąlyga, e. parašo priežiūros (EPP) institucijos yra atsakingos už prižiūrimų SPT_{KS} patikimumą, akreditacijos procedūrą, atitikties reikalavimams įvertinimą, bendradarbiauja su užsienio e. parašo priežiūros institucijomis, Europos Sąjungos institucijomis, todėl būtina stiprinti EPP institucijos funkcijas Lietuvoje. Viena iš būtinų priemonių – kvalifikacijos kėlimas audito srityje, siekiant kokybiškai atlikti Lietuvos SPT_{KS} atitikties reikalavimams ir standartams įvertinimo procedūras bei nuolatinį SPT_{KS} monitoringą.

8. Lietuvoje pasirašančiuoju asmeniniu gali būti tik fizinis asmuo. Juridinis asmuo (arba įmonė, neturinti juridinio asmens statuso) gali įgalioti fizinį asmenį pasirašinėti įstaigos vardu, įgalinimus nurodant sertifikate, arba atskiru įgaliojimu. Tarpvalstybinio pripažinimo aspektu yra svarbu suvienodinti pasirašančiojo asmens sąvoką ES, kadangi šiuo metu kai kuriose ES valstybėse narėse e. parašu pasirašyti gali ir juridiniai asmenys – dėl korporatyvaus asmens parašu pasirašyto dokumento Lietuvoje galėtų kilti pripažinimo problemų.

9. Parašo tikrinimo procedūros metu tarpvalstybinio pripažinimo aspektu svarbu yra tai, kad parašo tikrintojas turi pasirinkti, kokias sertifikavimo paslaugų teikėjais jis pasitiki. Kol kas Europoje nėra vieningo autoritetingo šaltinio, kuris galėtų patvirtinti, kad tam tikto SPT_{KS} sudarytu sertifikatu galima drąsiai pasitikėti. Toks šaltinis paspartintų e. parašo tikrinimo procesą ir padidintų pasitikėjimą užsienio šalių SPT_{KS} išduodamais kvalifikuotais sertifikatais.

10. Europos Komisija daro išvadą, kad yra kvalifikuotų e. parašų suderinamumo ir pripažinimo kliūčių. Viena organizacinių priemonių sprendžiant esamą situaciją – Europos Komisijos inicijuota pareiga valstybėms narėms nuo 2009 m. gruodžio 28 d., remiantis Komisijos parengta technine specifikacija, turėti sukūrus, tvarkyti ir skelbti patikimus sąrašus, kuriuose pateikiama informacija apie valstybėse narėse prižiūrimų ir (arba) akredituotų sertifikavimo paslaugų teikėjų paslaugų statusą (būseną ir kokybinius rodiklius). Kiti būtini veiksmai padėsiantys išspręsti suderinamumo ir pripažinimo problemas – Europos Sąjungos teisinės sistemos papildymas atnaujinant bendrai pripažintų e. parašo produktų standartų sąrašą ir, atsižvelgiant į Komisijos rekomendacijas, valstybių narių teisės aktų tobulinimas, siekiant suvienodinti kvalifikuoto e. parašo teisinio reglamentavimo modelius.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminiai teisės aktai, jų aiškinamieji raštai

Lietuvos Respublikos teisės aktai, jų projektai

1. Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymas.
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=105849&p_query=&p_tr2=
[žiūrėta 2009 12 05]
2. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas.
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=350604 [žiūrėta 2009 12 05]
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas.
http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=107687 [žiūrėta 2009 12 05]
4. Reikalavimai kvalifikuotus sertifikatus sudarantiems sertifikavimo paslaugų teikėjams, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gruodžio 31 d. nutarimu Nr. 2108.
http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=198003 [žiūrėta 2009 12 05]
5. Reikalavimai elektroninio parašo įrangai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gruodžio 31 d. nutarimu Nr. 2108.
http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=198003 [žiūrėta 2009 12 05]
6. Kvalifikuotus sertifikatus sudarančių sertifikavimo paslaugų teikėjų registravimo tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gruodžio 31 d. nutarimu Nr. 2108.
http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=198003 [žiūrėta 2009 12 05]
7. Elektroninio parašo priežiūros reglamentas, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gruodžio 31 d. nutarimu Nr. 2108.
http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=198003 [žiūrėta 2009 12 05]
8. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 23 d. nutarimas Nr. 568 „Dėl elektroninio parašo priežiūros institucijos“.
http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=165046 [žiūrėta 2009 12 05]
9. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. gegužės 20 d. nutarimas Nr. 451 „dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. balandžio 25 d. nutarimas Nr. 435 „dėl Lietuvos Respublikos apdraustųjų valstybiniu socialiniu draudimu ir valstybinio socialinio draudimo išmokų gavėjų registro steigimo, jo nuostatų patvirtinimo ir veiklos pradžios nustatymo“ pakeitimo“.
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=344526&p_query=&p_tr2= [žiūrėta 2009 12 05]

10. Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus 2006 m. sausio 29 d. įsakymas Nr. T-10 „Dėl laiko žymos formavimo paslaugų teikimo tvarkos“. http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=204713 [žiūrėta 2009 12 05]
11. Rekomendacijos dėl elektroninio dokumento turinio, pasirašyto elektroninio dokumento turinio ir elektroninio dokumento formatų naudojimo valstybės institucijoms ir įstaigoms elektroninėmis priemonėmis keičiantis oficialiais elektroniniais dokumentais, patvirtintos Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus 2006 m. gruodžio 7 d. įsakymu Nr. T-153. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=289137&p_query=&p_tr2= [žiūrėta 2009 12 05]
12. Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus 2003 m. kovo 21 d. įsakymas Nr. T-31 „Dėl minimalios draudiminės sumos kvalifikuotus sertifikatus sudarantiems sertifikavimo paslaugų teikėjams nustatymo“. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=208073 [žiūrėta 2009 12 05]
13. Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus 2003 m. sausio 29 d. įsakymas Nr. T-9 „Dėl sertifikavimo paslaugų teikėjų akreditavimo reikalavimų ir tvarkos patvirtinimo“. http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=204712 [žiūrėta 2009 12 05]
14. Reikalavimai elektroninio parašo tikrinimo procedūrai, patvirtinti Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus 2003 m. sausio 29 d. įsakymas Nr. T-8. http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=204711 [žiūrėta 2009 12 05]
15. Asmenų registravimo sertifikatams gauti ir konsultavimo paslaugų teikimo tvarka, patvirtinta Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus 2006 m. sausio 29 d. įsakymu Nr. T-7. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=204710 [žiūrėta 2009 12 05]
16. Elektroniniu parašu pasirašyto elektroninio dokumento specifikacija ADOC-V1.0, patvirtinta Lietuvos archyvų departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės generalinio direktoriaus 2009 m. rugsėjo 7 d. įsakymu Nr. V-60. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=352152&p_query=&p_tr2= [žiūrėta 2009 12 05]
17. Elektroninių pranešimų kvalifikuoto elektroninio parašo taisyklės, patvirtintos Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2007 m. gruodžio 20 d. įsakymu Nr. V-666.

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=312001&p_query=&p_tr2[žiūrėta 2009 12 05]

18. Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymo projekto aiškinamasis raštas, 2000 05 26, Nr. P-2567. <http://www.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=101575&Condition2=> [žiūrėta 2009 12 05]

Europos Sąjungos teisės aktai, jų projektai

1. 1999 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/93/EB dėl Bendrijos elektroninių parašų reguliavimo sistemos.
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31999L0093:LT:HTML> [žiūrėta 2009 12 05]
2. 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje.
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:376:0036:0068:LT:PDF> [žiūrėta 2009 12 05]
3. 2006 m. lapkričio 28 d. Tarybos direktyva 2006/112/EB dėl pridėtinės vertės mokesčio bendros sistemos.
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:347:0001:0118:LT:PDF> [žiūrėta 2009 12 05]
4. 2004 m. kovo 31 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/18/EB dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:257:0001:0126:LT:PDF> [žiūrėta 2009 12 05]
5. 2004 m. kovo 31 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/17/EB dėl subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, vykdomų pirkimų tvarkos derinimo.
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:06:07:32004L0017:LT:PDF> [žiūrėta 2009 12 05]
6. 2005 m. rugsėjo 7 d. Komisijos direktyva 2005/51/EB iš dalies keičianti Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2004/17/EB XX priedą ir Direktyvos 2004/18/EB VIII priedą dėl viešųjų pirkimų
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:257:0127:0128:LT:PDF> [žiūrėta 2009 12 05]
7. Europos Komisijos sprendimas 2009/767/EB, kuriuo pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje nustatomos priemonės procedūroms,

atliekamoms naudojantis elektroninėmis priemonėmis ir kontaktinių centrų paslaugomis, palengvinti.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:299:0018:0054:LT:PDF>
[žiūrėta 2009 12 05]

8. Komisijos Sprendimas 2003/511/EB, dėl elektroninio parašo produktų visuotinai pripažįstamų standartų nuorodų numerių paskelbimo pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 1999/93/EB, OL L 175, 2003 7 15, p.45. OL L 175, 2003 7 15, p. 45.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:175:0045:0046:EN:PDF>
[žiūrėta 2009 12 05]

9. Europos Komisijos Elektroninių ir skaitmeninių dokumentų nuostatų taisyklės.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004D0563:LT:HTML> [žiūrėta 2009 12 05]

10. Komisijos Komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui - E. parašo ir e. atpažinties veiksmų planas, skirtas tarpvalstybinių viešųjų paslaugų teikimui bendrojoje rinkoje palengvinti 2008 m. lapkričio 28 d. KOM (2008) 798.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0798:FIN:EN:PDF> [žiūrėta 2009 12 05]

11. Europos Komisijos elektroninių viešųjų pirkimų teisinės sistemos įgyvendinimo veiksmų planas, COM (2004) 841.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0841:FIN:LT:PDF> [žiūrėta 2009 12 05]

12. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on ensuring security and trust in electronic communication – towards a European framework for digital signatures and encryption COM (97) 503 <http://aei.pitt.edu/5897/> [žiūrėta 2009 12 05]

13. Draft Guide to Enactment of the UNCITRAL Uniform Rules on Electronic signatures

<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/LTD/V00/565/33/PDF/V0056533.pdf?OpenElement>
[žiūrėta 2009 11 10]

Užsienio šalių teisės aktai:

1. Federal Act Establishing General Conditions for Information and Communication Services – Information and Communication Services Act (Informations- und Kommunikationsdienste-Gesetz – IuKDG), August 1, 1997 (Article 3. Act on Digital Signature (Digital Signature Act –

- Signaturgesetz – SigG). <http://www.bundesnetzagentur.de/media/archive/3612.pdf> [žiūrėta 2009 11 10]
2. Electronic commerce and electronic signature act of the Republic of Slovenia. <http://e-uprava.gov.si/eud/e-uprava/en/ECAS-Act-in-English.pdf> [žiūrėta 2009 11 10]
 3. Bundesgesetz über elektronische Signaturen (Signaturgesetz – SigG) für die Republik Österreich. <http://www.signatur.rtr.at/repository/legal-sigg-19990819-de.pdf> [žiūrėta 2009 11 10]
 4. Electronic signature act of the Slovak Republic. http://www.nbusr.sk/ipublisher/files/nbusr.sk/elektronicky-podpis/legislativa/1-3/215_2006en.pdf [žiūrėta 2009 11 10]
 5. Begründung zur Verordnung zur elektronischen Signatur. <http://www.dud.de/documents/sigv-eb-010816.pdf> [žiūrėta 2009 11 10]
 6. Die Telekom-Control-Kommission Bescheid. <http://www.signatur.rtr.at/repository/tkk-accreditation-atrust-20020311-de.pdf> [žiūrėta 2009 12 05]>.
 7. 2006 m. gruodžio 16 d. Lenkijos finansų ministro įsakymo dėl civilinės atsakomybės draudimo atliekant kvalifikuotas sertifikavimo paslaugas 4 paragrafas. <http://www.lex.com.pl/serwis/du/2003/2282.htm> [žiūrėta 2009 12 05]

Specialioji literatūra

Vadovėliai, įvairios knygos

1. Civilka M., Lamanauskas T. Informacinių technologijų teisė. Vilnius: NVO Teisės institutas, 2004 – 544 p. ISBN 9995-9744-0-0
2. Kiškis M., Petrauskas R., Rotomskis I., Štītis D. Teisės informatika ir informatikos teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006 – 267 p. ISBN 9995-19-048-5
3. Brazell L. Electronic Signatures Law and Regulation. London: Bird & Bird, 2004 – 518 p.
4. Martinez-Nadal A., L. Ferrer-Gomila J., Liability of Certification Authorities: A Juridical Point of View. Information Security, 2001, LNSC 2200, 204-219 p.

Moksliniai straipsniai

1. R. Petrauskas, S. Mercado-Kierkegaard, R. Čėsna, Legal regulation of electronic signature in Lithuania // E-signature law journal. ISSN 1744-0882. 2005, Vol. 2, no 2. p. 111-114.
2. Lamanauskas T. Elektroninio parašo įstatymas Lietuvoje: privalumai ir trūkumai // Justitia, 2000, Nr. 2. <http://www.itc.tf.vu.lt/mokslas/mokslas.html#E-parasas> [žiūrėta 2009 m. gruodžio 5 d.]

3. Garuckas R. Elektroninio parašo teisinis reglamentavimas ir jo įgyvendinimo ypatumai Lietuvoje // Viešoji politika ir administravimas, 2008, Nr. 24, 114-120 p.
4. Dumortier J. (Professor of Law –University of Leuven/Belgium Attorney at Law –time.lex –Bar of Brussels) „Digital signature a legal view“. <http://events.oasis-open.org/home/sites/events.oasis-open.org/home/files/Dumortier.pdf> [žiūrėta 2009 m. gruodžio 5 d.]
5. Fritsch L., Ranke J., Rossnagel H. Qualified mobile electronic signatures: Possible, but worth a try? <http://www.is-frankfurt.de/publikationenNeu/Qualifiedmobileelectronicsigna609.pdf> [žiūrėta 2009 12 05]
6. Sinchez-Martinez D., Marķn-López I., Jiménez-Garcęa T. Electronic Document Management in the University of Murcia. <http://eunis.dk/papers/p45.pdf> [žiūrėta 2009 12 05]

Kiti straipsniai, prezentacijos

1. Mazzeo M. Digital Signatures and European Laws. <http://www.securityfocus.com/infocus/1756> [žiūrėta 2009 12 05]
2. Dr Walden I. European Digital Signatures Legislation // Bird & Bird. http://www.digitalidforum.com/PubWebFiles/DigID/1_2000/walden.pdf [žiūrėta 2009 12 05]
3. Electronic signatures: legally recognised but cross-border take-up too slow, says Commission IP/06/325 Brussels, 17 March 2006. <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/06/325&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en#fn1> [žiūrėta 2009 12 05]
4. Civilka. M. E-parašo reguliavimas: probleminiai aspektai pagal ES ir LR teisę. <http://www.itc.tf.vu.lt/mokslas/mokslas.html#E-parasas> [žiūrėta 2009 12 05]
5. The Global Status of Electronic Signature Legislation // Information Systems Control Journal, Volume 5, 2002. <http://www.isaca.org/Template.cfm?Section=Home&CONTENTID=17106&TEMPLATE=/ContentManagement/ContentDisplay.cfm> [žiūrėta 2009 12 05]

Standartai, taisyklės, nuostatai

1. LST CWA 14167 „Saugumo reikalavimai, keliami patikimoms elektroniniu parašu sertifikatu valdymo sistemoms“.
2. LST CWA 14170 „Saugumo reikalavimai, keliami taikomosioms parašo formavimo sistemoms“.
3. LST CWA 14171 „Elektroninio parašo tikrinimo procedūros“.

4. LST ETSI TS 101 456 „Strateginiai reikalavimai, keliami kvalifikuotus sertifikatus išduodantiems sertifikavimo paslaugų teikėjams“.
5. LST ETSI TS 101 862 „Kvalifikuotų sertifikatų sandara“.
6. LST ETSI TS 102 023 „Reikalavimai, keliami laiko žymos sertifikavimo paslaugų teikėjams“.
7. LST CWA 14168 „Saugi parašo formavimo įranga "EAL 4"“ (Panaikintas).
8. CWA 14169:2004 „Secure Signature-Creation Devices "EAL 4+““ (atnaujintas).
9. LST CWA 14171 „Elektroninio parašo tikrinimo procedūros“.
10. ETSI TS 102 231 – „Elektroniniai parašai ir infrastruktūros (EPI). Suderintos patikimumo užtikrinimo paslaugų statuso informacijos teikimas“.
11. UAB „Skaitmeninis sertifikavimo centras“ EUROPKI sertifikato taisyklės, versija 1.1.
http://repository.ssc.lt/get/~europki_cp [žiūrėta 2009 12 05]
12. UAB „Skaitmeninis sertifikavimo centras“ Sertifikato taisyklės, versija 1.0.
https://repository.ssc.lt/?name=docs&act=list&group=2&L=lt&ssc_m=6,15 [žiūrėta 2009 12 05]
13. Gyventojų registro tarnybos prie LR VRM sertifikato taisyklės, patvirtintos Gyventojų registro tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos direktoriaus 2009 m. lapkričio 25 d. įsakymu Nr. (29)4R-57. <http://www.nsc.vrm.lt/docs/NSC%20CP%20v1.pdf>
14. VĮ „Registru centras“ sertifikavimo centro kvalifikuotų sertifikatų taisyklės, versija 2.0.
http://www.registrucentras.lt/bylos/rcsc/cp_v2_0.pdf
15. UAB „Skaitmeninio sertifikavimo centro“ sertifikavimo veiklos nuostatai, versija 1.0.
https://repository.ssc.lt/?name=docs&act=list&group=1&L=lt&ssc_m=6,15 [žiūrėta 2009 12 05]
16. VĮ „Registru centras“ sertifikavimo centro sertifikavimo veiklos nuostatai, versija 2.0.
http://www.registrucentras.lt/bylos/rcsc/cps_v2_0.pdf [žiūrėta 2009 12 05]
17. Gyventojų registro tarnybos prie LR VRM sertifikavimo veiklos nuostatai, patvirtinti Gyventojų registro tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos direktoriaus 2009 m. lapkričio 25 d. įsakymu Nr. (29)4R-57.
<http://www.nsc.vrm.lt/docs/NSC%20CPS%20v2.pdf> [žiūrėta 2009 12 05]
18. Certification Policy of CERTUM's Qualified Certification Services, Version 3.6.
http://www.certum.eu/certum/cert,docs_certification_policy.xml [žiūrėta 2009 12 05]

Tyrimai, ataskaitos, programos:

1. Preliminary Study on Mutual Recognition of eSignatures for eGovernment applications, Report, IDABC European eGovernment Services, November 2007.
<http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc?id=29484> [žiūrėta 2009 12 04]

2. Study on the standardisation aspects of eSignature, a Study for the European Commission. http://ec.europa.eu/information_society/policy/esignature/docs/standardisation/report_esign_standard.pdf [žiūrėta 2009 12 04]
3. Report on the operation of Directive 1999/93/EC on a Community framework for electronic signatures, report from the Commission to the European Parliament and the Council. http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/i2010/docs/single_info_space/com_electronic_signatures_report_en.pdf [žiūrėta 2009 12 04]
4. The Legal and Market Aspects of Electronic Signatures, Study for the European Commission – DG Information Society. http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/2005/all_about/security/electronic_sig_report.pdf [žiūrėta 2009 12 05]
5. Elektroninio parašo priežiūros institucijos Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymo įgyvendinimo kasmetinė (2008 metų) ataskaita. http://epp.ivpk.lt/epp/Dokumentai/2008_EPI_ataskaita.pdf [žiūrėta 2009 12 05]
6. 2007–2013 m. konkurencingumo ir inovacijų bendroji programa. http://ec.europa.eu/cip/index_en.htm [žiūrėta 2009 12 05]
7. IDABC programa. <http://ec.europa.eu/idabc/> [žiūrėta 2009 12 05]
8. Modinis IDM Terminology pape. <https://www.cosic.esat.kuleuven.be/modinis-idm/twiki/bin/view.cgi/Main/GlossaryDoc> [žiūrėta 2009 12 05]

SANTRAUKA

Kvalifikuoto elektroninio parašo tarpvalstybinis pripažinimas Europos Sąjungoje

Pagrindinės sąvokos: elektroninis parašas, kvalifikuotas sertifikatas, saugi parašo formavimo įranga, elektroniniai duomenys, tarpvalstybinis pripažinimas.

E. parašo taikymas sparčiai auga visoje Europos Sąjungoje (ES). Norint saugiai ES keistis elektroniniais duomenimis, būtina harmonizuoti kvalifikuoto elektroninio parašo pripažinimo procesą. Valstybė narės, nors ir rėmėsi Direktyva 1999/93/EB, tačiau sukūrė savitą teisinio e. parašo reglamentavimo modelį, tai lėmė elektroninio parašo tarpvalstybinio pripažinimo problemas.

Elektroninis parašas tampa šių dienų informacinės visuomenės kasdienybe visoje Europos Sąjungoje. Elektroninio parašo taikymas ypač plinta įvairiose elektroninėse sistemose (pvz., elektroniniai viešieji pirkimai, elektroninės sąskaitos, elektroninis deklaravimas ir kt.). Norint patikimai Europos Sąjungos Bendrojoje rinkoje keistis elektroniniais duomenimis, būtina harmonizuoti kvalifikuoto elektroninio parašo pripažinimo procesą.

Direktyva 1999/93/EB dėl Bendrijos elektroninių parašų reguliavimo sistemos įtvirtino juridinę elektroninio parašo galią, elektroninio parašo naudojimo taisyklės, įteisino sertifikavimo paslaugų teikimą. Kiekviena ES valstybė narė ir kandidatė, nors ir rėmėsi šia Direktyva, tačiau sukūrė savitą teisinio e. parašo reglamentavimo modelį. Tai lėmė tam tikras elektroninio parašo tarpvalstybinio pripažinimo problemas.

Europos Sąjungoje kvalifikuotas elektroninis parašas yra prilyginamas ranka rašytam parašui ir yra leistina įrodymo priemonė teisme. Tačiau vieningų standartų nebuvimas ir skirtingas standartų bei Direktyvos interpretavimas iki šiol stabdė kvalifikuotų elektroninių parašų tarpvalstybinį pripažinimą.

Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje valstybėms narėms nustatyti administracinio supaprastinimo įpareigojimai, įskaitant įpareigojimą supaprastinti procedūras ir formalumus, taikomus norint įgyti teisę verstis paslaugų teikimo veikla ir vykdant šią veiklą, ir įpareigojimą užtikrinti, kad tas procedūras ir formalumus paslaugų teikėjai galėtų lengvai atlikti nuotoliniu būdu ir elektroninėmis priemonėmis. Nuotoliniu būdu atliekant procedūras bus reikalingas elektroninis parašas, todėl ši Direktyva valstybes nares paskatino imtis organizacinių ir teisinių priemonių spręsti elektroninių parašų vieningo pripažinimo problemą.

Viena svarbiausių organizacinių priemonių – valstybių narių pareiga nuo 2009 m. gruodžio 28 d. sukurti, tvarkyti ir skelbti patikimą sąrašą, kuriame pateikiama būtina informacija apie ES valstybės narės prižiūrimus ir (arba) akredituotus sertifikavimo paslaugų teikėjus, visuomenei išduodančius kvalifikuotus sertifikatus.

SUMMARY

Cross-border Recognition of a Qualified Electronic Signature in the European Union

Key Words: electronic signature, qualified certificate, secure signature creation device, data in electronic form, cross-border recognition.

The use of e-signature is growing rapidly in each Member State of European Union (EU). The harmonisation of qualified e-signatures validation process in EU is the core element for safe exchange data in electronic form. Each member country established their own distinctive legal regulation models of e-signature therefore leading to certain problems of cross-border e-signature recognition.

The use of e-signature is growing rapidly in each Member State of European Union (EU), especially in various kinds of electronic systems (e.g. electronic public procurement, e-invoicing, and e-declaration). The harmonisation of e-signatures validation process in EU is the core element for safe exchange data in electronic form.

The Community framework for e-signatures was established by Directive 1999/93/EC on a Community framework for electronic signatures and despite the fact that the Directive was the fundamental legal document, each member country established their own distinctive legal regulation models of e-signature therefore leading to certain problems of cross-border e-signature recognition.

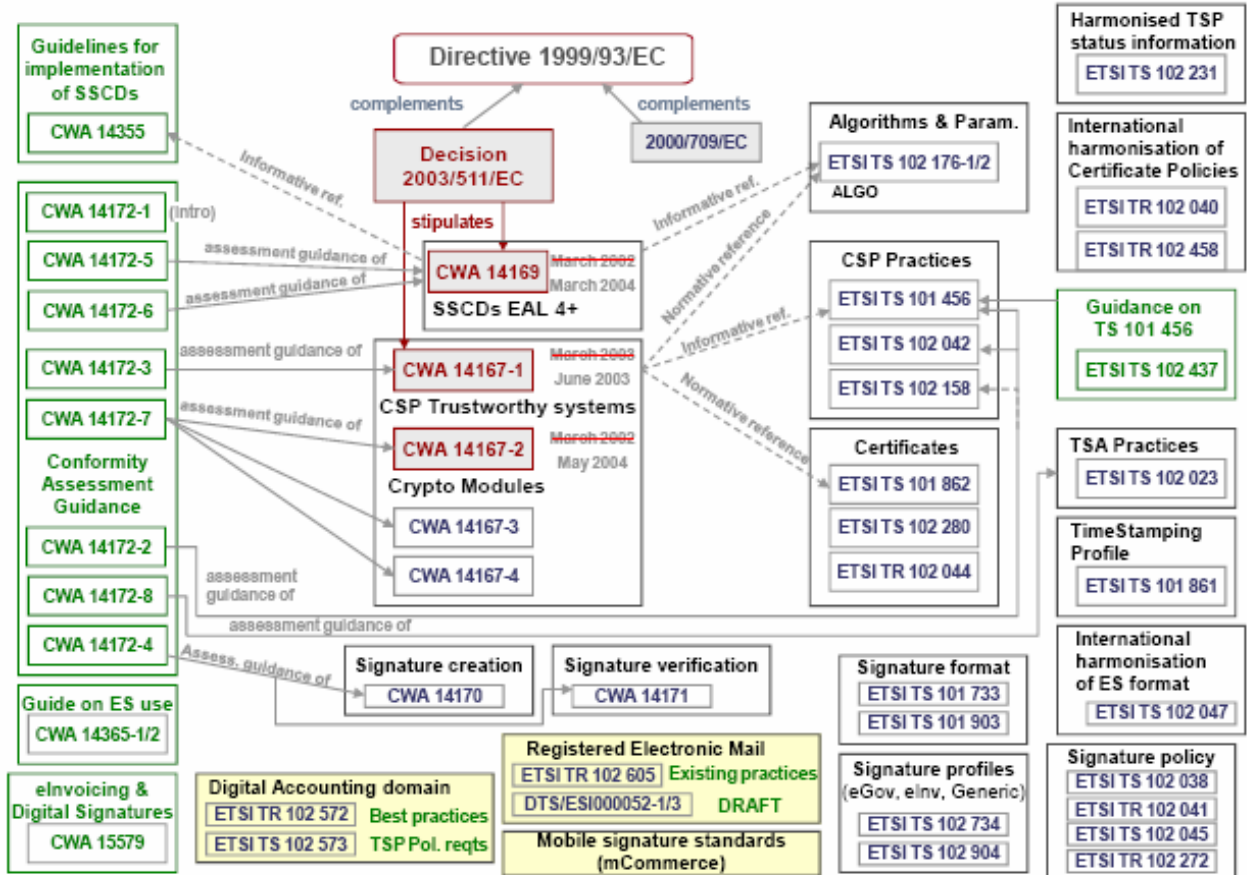
In EU qualified e-signature satisfy the legal requirements of a signature in relation to data in electronic form in the same manner as a handwritten signature satisfies those requirements in relation to paper-based data and are admissible as evidence in legal proceedings, but the issuance of different standards for qualified e-signature, as well as the diverse interpretation of them and of Directive 1999/93/EC inhibited the cross-border recognition of qualified e-signatures.

The obligations of administrative simplification imposed on Member States by Directive 2006/123/EC on services in the internal market, include the obligation to simplify the procedures and formalities to establish and operate as a service provider as well as the obligation to ensure that those procedures and formalities could be easily completed at a distance. To comply with the obligation to simplify procedures and formalities and to facilitate the cross-border procedures by electronic means should rely on simple solutions, including the use of electronic signatures. This directive induced Member States to undertake organisational and legal measures in order to solve the problem of cross-border recognition of qualified e-signature.

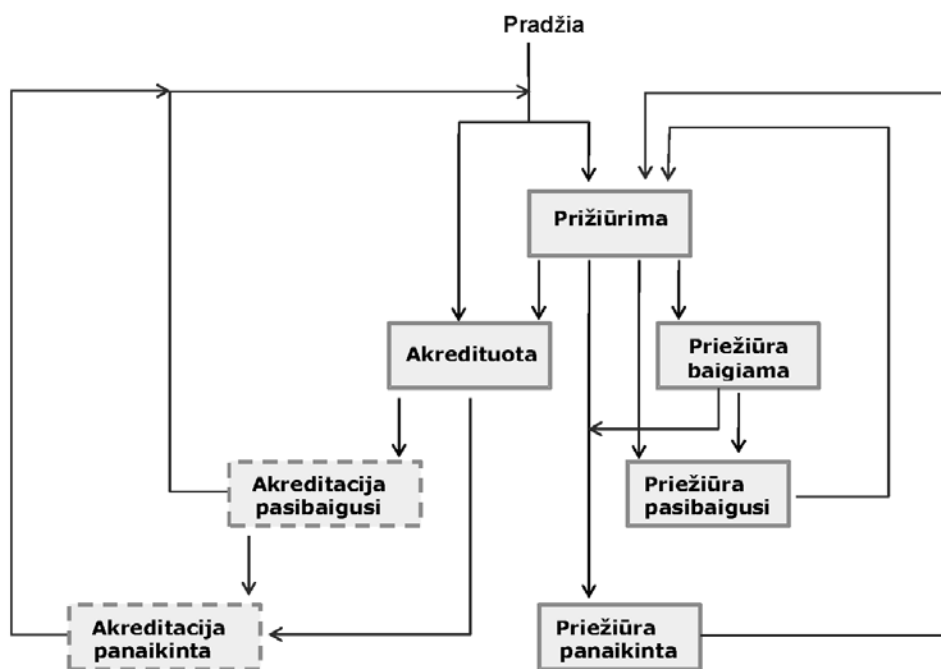
Each Member State not later than until 28th Decmeber.2009 shall establish, maintain and publish, in accordance with the technical specifications, a 'trusted list' containing the minimum information related to the certification service providers issuing qualified certificates to the public who are supervised/accredited by them.

EU eSignature Standardisation Work overview

(© SEALED, 2007)

TOS PAČIOS SERTIFIKAVIMO PASLAUGOS PRIEŽIŪROS IR (ARBA) AKREDITACIJOS STATUSO KAITA

Paaiškinimai

- Pereinamasis statusas, kai yra susijęs priežiūros modelis (pvz., kaip privaloma SPT, išduodantiems KS ir įsisteigusiems valstybėje narėje);
galimas dabartinis statusas, kai nėra susijusio priežiūros modelio (pvz., kai tai susiję su SPT, neišduodančiais KS)
- Galimas dabartinis statusas

3 PRIEDAS

**VI REGISTRŲ CENTRO SERTIFIKAVIMO CENTRO KVALIFIKUOTO
SERTIFIKATO PROFILIO PAGRINDINIŲ LAUKŲ ĮRAŠAI**

X.509 V1 pagrindiniai laukai	Kritinis	Atributas	Reikšmė
Version			V3
Serial number			<i>Automatiškai sudaromas, unikalus sertifikato, išduoto darbinio CA, serijinis numeris</i>
Signature algorithm			<i>sha1RSA</i>
Issuer			<i>CN = VI Registru Centras RCSC (IssuingCA) OU = Registru Centro Sertifikavimo Centras O = VI Registru Centras - I.k. 124110246 C = LT</i>
Valid from			<i>Išdavimo data</i>
Valid to			<i>Išdavimo data + 2 metai</i>
Subject		Serial Number	<i>Asmens kodas</i>
		CN	<i>Bendrinis vardas: suteiktas vardas ir pavardė</i>
		C	<i>LT</i>

4 PRIEDAS

**GYVENTOJŲ REGISTRŲ TARNYBOS PRIE LR VRM KVALIFIKUOTO
SERTIFIKATO PROFILIO PAGRINDINIŲ LAUKŲ ĮRAŠAI**

Pagrindiniai laukai	Kritinis	Atributas	Reikšmė [paaiškinimas]
Version			2 [V3 trečia versija]
Serial number			sudaromas Issuing CA
Signature algorithm			sha1RSA
Issuer			CN = Nacionalinis sertifikavimo centras (IssuingCA) OU = Nacionalinis sertifikavimo centras (NSC) O = Gyventoju registro tarnyba prie LR VRM - i.k. 188756767 C = LT
Validity			Galiojimo pradžios ir pabaigos datos (notBefore, notAfter) UTC laiku
Subject		Common Name	CN = vardas pavardė
		GivenName	G=vardas
		Surname	SN=pavardė
		SerialNumber	SERIALNUMBER=asmens kodas
		CountryName	C=LT
Public key			Viešojo rakto reikšmė (2048 bit) ir parašo formavimo algoritmo identifikatorius (RSA)

**UAB „SKAITMENINIS SERTIFIKAVIMO CENTRAS“ KVALIFIKUOTO
SERTIFIKATO PROFILIO PAGRINDINIŲ LAUKŲ ĮRAŠAI**

Kvalifikuotas 3-os klasės Sertifikatas					
Sertifikato parametrai	Taikymas				Reikšmė
	P	N	D	F	
<i>country</i>					
Atstovaujamas juridinis asmuo <i>organisation</i>		N	D		Juridinio asmens pavadinimas.
Atstovaujamo juridinio asmens padalinis/skyrius <i>organisationalUnit</i>		N	D		Atstovaujamo juridinio asmens padalinio/skyriaus pavadinimas.
Vardas, pavardė <i>commonName</i>		N	D		Šiame lauke įrašomi asmens vardas(-ai) ir pavardė arba netaikomas, jei užpildomas pseudonimo laukas („ <i>pseudonym</i> “).
Pseudonimas <i>pseudonym</i>		N	D		Šiame lauke įrašomas asmens pseudonimas arba netaikomas, jei užpildomas vardo ir pavardės laukas („ <i>commonName</i> “).
Serijos numeris <i>serialNumber</i>	P		D		Unikalus pasirinktos sertifikavimo tarnybos ribose sertifikato serijos numeris.
Subjekto viešojo rakto informacija <i>subjectPublicKeyInfo</i>	P				
Algoritmas <i>algorithm</i>	P			F	SHA-1 su RSA kodavimu.
Subjekto viešasis raktas <i>subjectPublicKey</i>	P		D		Subjekto sertifikato viešasis raktas.

6 PRIEDAS

**“SODROS” PARAIŠKOS DĖL ELEKTRONINIO PARAŠO KVALIFIKUOTO
SERTIFIKATO REGISTRAVIMO PAVYZDYS**

K1	<input type="text"/>		
	(vardas ir pavardė)		
K2	<input type="text"/>	K3	<input type="text"/>
	(asmens kodas)		(asmens socialinio draudimo numeris)
K4	<input type="text"/>		
	(adresas, telefonas ir kiti kontaktiniai duomenys)		

Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybai prie
Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos
Konstitucijos pr. 12,
LT-09308, Vilnius

**PARAIŠKA
DĖL ELEKTRONINIO PARAŠO KVALIFIKUOTO SERTIFIKATO REGISTRAVIMO**

K5 2009-11-09
(data)

Pareiškiu, kad saugus elektroninis parašas, kuriuo pasirašyta ši paraiška, yra patvirtintas man išduotu kvalifikuotu elektroniniu sertifikatu. Prašau šio kvalifikuoto elektroninio sertifikato santrauką naudoti identifikuojant mane jungiantis prie Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Elektroninės draudėjų aptarnavimo sistemos (toliau vadinama EDAS) Draudėjų portalo Draudėjų srities bei tikrinant mano pasirašytus elektrinius pranešimus. Patvirtinu, kad šioje paraiškoje nurodyti mano asmens duomenys yra teisingi. Su EDAS naudojimo taisyklėmis esu susipažinęs ir su jomis sutinku.